

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ: ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ
ΚΑΙ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ

ΠΑΝΤΖΑΡΤΖΗ ΕΛΕΝΗ
A.M. 1205 M 006

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΠΑΠΑΣΩΤΗΡΙΟΥ ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ

***ΤΙΤΛΟΣ: « Η ΠΥΡΗΝΙΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΤΟΥ Ι Ρ Α Ν :
ΠΥΡΗΝΙΚΗ ΑΠΟΤΡΟΠΗ ΚΑΙ ΕΘΝΙΚΗ ΕΠΙΒΙΩΣΗ »***

ΑΘΗΝΑ, ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 2007

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγικό σημείωμα	3
Κεφάλαιο 1	6
1.1. Ισορροπία Ισχύος.....	8
1.2. Πυρηνική αποτροπή.....	10
1.3. Η πυρηνική αποτροπή ως μέσο προς την Ισορροπία Ισχύος	13
1.4. Διλήματα Ασφαλείας	15
1.5. Η πυρηνική επιλογή ως απάντηση στο Δίλημα Ασφαλείας.....	17
Κεφάλαιο 2	21
2.1. Ιστορική αναδρομή στο σύγχρονο Ιράν	21
2.2. Η εξέλιξη του πυρηνικού προγράμματος του Ιράν	29
2.3. Γιατί το Ιράν επιδιώκει την απόκτηση πυρηνικών όπλων;	35
Κεφάλαιο 3	42
3.1. Η κυριαρχία και ο ρόλος των μεγάλων δυνάμεων στην περιοχή της Μέσης Ανατολής	42
3.2. Το Ιράν και ο τρόπος που αντιμετωπίζουν τα όμορα κράτη της πυρηνικές του φιλοδοξίες	46
3.3. Η στάση της Ευρώπης απέναντι στο Ιράν	48
3.4. Ισραήλ Ιράν. Η μόνιμη απειλή	50
3.5. Οι αντιδράσεις των ΗΠΑ και οι πιθανοί κίνδυνοι από την απόκτηση πυρηνικών όπλων.....	54
Επίλογος.....	60
Παράρτημα Α.....	66
Παράρτημα Β.....	67
Παράρτημα Γ	68
Βιβλιογραφία	71

«Το ιρανικό έθνος θα υπερασπίσει το νόμιμο δικαίωμά του στην πυρηνική ενέργεια και δεν θα κάνει καμία υποχώρηση προκειμένου να το υπερασπιστεί ... Κάνοντας κακή χρήση των διεθνών οργανισμών (Ηνωμένων Εθνών), εσείς (η Δύση) δεν μπορείτε να πιέσετε το Ιράν να εγκαταλείψει τα δικαιώματά του»
Mahmoud Ahmadinejad, Πρόεδρος του Ιράν¹

«Το Ιράν δεν θα επιτρέψει σε ορισμένες βάρβαρες μεγάλες δυνάμεις να θέσουν εμπόδια στην πρόοδό του λόγω της επιρροής τους στη διεθνή κοινότητα» ... «Το έθνος μας θα υπερασπιστεί τα δικαιώματά του μέχρις εσχάτων. Η πορεία μας προς την ανάπτυξη είναι μη αναστρέψιμη»²
Mahmoud Ahmadinejad, Πρόεδρος του Ιράν

«Το Ιράν δεν κάνει ούτε ένα βήμα πίσω αναφορικά με το πυρηνικό του πρόγραμμα... Η Τεχεράνη δεν θα υποκύψει σε πιέσεις, ούτε σε εκφοβισμούς της Δύσης»
Ayatollah Ali Khamenei, Ανώτατος Θρησκευτικός ηγέτης του Ιράν³

Από την στιγμή που ο Ιρανός πρόεδρος Mahmoud Ahmadinejad θα διαθέτει στα χέρια του πυρηνικά όπλα, ο κόσμος θα έχει αλλάξει»
Saul Mofaz Ισραηλινός υπουργός Μεταφορών⁴

¹ Δήλωση από ομιλία που πραγματοποίησε σε συγκέντρωση στην κεντρική πόλη του Σιράζ, 16/04/2007, www.e-logos.gr/eidisiogr/kosmos

² www.imeranews.gr

³ Από ομιλία σε φοιτητές στην Τεχεράνη, <http://gr.novopress.info/>, 7/09/2007

⁴ Από δηλώσεις του στην Ουάσιγκτον, πηγή Associated Press, <http://www.e-logos.gr/eidisiogr/kosmos>, 24/10/2006

Εισαγωγικό Σημείωμα

Η Μέση Ανατολή ασκούσε διαχρονικά γοητεία σε ολόκληρη την ανθρωπότητα. Σε πολιτισμικό επίπεδο, ο πλούτος και η προσφορά της είναι αδιαμφισβήτητα. Ωστόσο φαίνεται πως είναι ταυτόχρονα καταδικασμένη να πορεύεται μέσα στον χρόνο, με εντάσεις και πολλά προβλήματα. Ήδη από τα χρόνια της Βίβλου, οι συγκρούσεις και οι πόλεμοι αποτελούσαν συχνό φαινόμενο, με κύριο ζητούμενο την αύξηση της ισχύος, είτε αυτή μεταφραζόταν σε κατοχή εδαφών, είτε σε εξουσία. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, του οποίου τα βασικά χαρακτηριστικά ελάχιστα έχουν αλλάξει έως σήμερα, τα κράτη και οι εθνότητες που διαβιούν στην περιοχή, καλούνται να επιβιώσουν, και να καταστήσουν εαυτόν, ισχυρό παίχτη και γιατί όχι ρυθμιστή των εξελίξεων.

Μετά το τέλος του 2^{ου} Παγκοσμίου Πολέμου, η ανακάλυψη τεράστιων κοιτασμάτων πετρελαίου στην περιοχή, και η δημιουργία ενός κράτους ανοίκειου προς τις νόρμες που επιτάσσει το Ισλάμ, αυτού του Ισραήλ, είχαν ως αποτέλεσμα την άνευ προηγουμένου εμπλοκή των μεγάλων δυνάμεων στις εξελίξεις. Η εμπλοκή αυτή, και τα λάθη που ακολούθησαν, οδήγησε τα κράτη της περιοχής στην αναζήτηση νέων διόδων ισορροπίας, πέραν των παραδοσιακών, οικογενειακών και θρησκευτικών δεσμών που εξασφάλιζαν μια τυπική τουλάχιστον ισορροπία. Οι επιλογές αυτές ακραίες ή μη, δημιουργούν διάφορα φαινόμενα domino, κλονίζοντας τις ευαίσθητες χορδές των περιφερειακών και διεθνών σχέσεων.

Μέσα σε αυτό λοιπόν το πλαίσιο θα εξετάσουμε την πυρηνική επιλογή του Ιράν, ενός κράτους που προσπαθεί να εξασφαλίσει την δική του επιβίωση στο σύστημα.

Το Ιράν, αδιαμφισβήτητα, είναι ένα πολύ σημαντικό στρατηγικό πόνι στην ευρύτερη περιοχή της Ευρασίας και κατά κοινή ομολογία, σήμερα ανέρχεται με σταθερά βήματα σε περιφερειακή μεγάλη δύναμη. Κανένα Αραβικό κράτος, αυτή την στιγμή, δεν είναι σε θέση να εκτοπίσει την δύναμη του Ιράν, ώστε να αναδυθεί σε κυρίαρχη δύναμη της περιοχής. Ασκεύει επιρροή στις Σιιτικές κοινότητες του Ιράκ, αλλά και της ευρύτερης περιοχής, στον Λίβανο, στους Παλαιστίνιους και σε τμήματα του Αφγανιστάν, ενώ υποστηρίζει ενεργά και τις, κατά τον κόσμο τρομοκρατικές οργανώσεις, Hamas, Ισλαμική Jihad και Hezbollah.

Εξαιτίας των επιλογών του, το Ιράν κινδυνεύει να υποστεί διεθνείς κυρώσεις, ακόμα και βομβαρδισμούς στις πυρηνικές του εγκαταστάσεις καθώς η Δύση και κυρίως οι ΗΠΑ, θεωρούν πως πίσω από την απόκτηση πυρηνικής ενέργειας για ειρηνικούς σκοπούς, κρύβονται φιλοδοξίες για απόκτηση πυρηνικών όπλων. Η Ιρανική ηγεσία αγνηφώντας την εκτόξευση απειλών από την διεθνή κοινότητα, όχι μόνο δεν εγκαταλείπει αλλά αντιθέτως εντείνει τις προσπάθειες που θα την οδηγήσουν να διαβεί το πυρηνικό κατώφλι. Η απόκτηση πυρηνικής τεχνολογίας, όπως και ο ίδιος ο Πρόεδρος του υποστηρίζει, αποτελεί ζήτημα ζωτικού συμφέροντος και νόμιμο δικαίωμα του Ιρανικού κράτους, από το οποίο δεν πρόκειται να παραιτηθεί σε καμία περίπτωση.

Οι προκλητικές δηλώσεις που πολλές φορές έχουν γίνει από την Ιρανική πλευρά είτε για τις ΗΠΑ, είτε για το Ισραήλ, είτε για την διεθνή κοινότητα γενικά, κάνουν τον κάθε έναν, να αναρωτιέται πως μπορεί αυτή η χώρα να χρησιμοποιεί τέτοιο λεξιλόγιο απέναντι σε ολόκληρο τον Δυτικό κόσμο. Γιατί είναι διατεθειμένη να πάρει ένα τόσο μεγάλο ρίσκο, που μπορεί να την οδηγήσει ακόμα και σε στρατιωτική σύγκρουση με την Δύση; Έχει τόσο μεγάλη δύναμη για να ανταπεξέλθει σε ενδεχόμενη επίθεση ή διακινδυνεύει τα πάντα σκεπτόμενη τα τεράστια οφέλη και τα πλεονεκτήματα που θα αποκομίσει όταν εισέλθει στην πυρηνική λésχη;

Η εργασία αυτή κινούμενη στα πλαίσια των βασικών θέσεων της ρεαλιστικής θεωρίας, σκοπό έχει να καταδείξει τους λόγους και τα κίνητρα που ώθησαν μια χώρα σαν το Ιράν να επιθυμεί διακαώς να αποκτήσει πυρηνική τεχνολογία, παραβλέποντας τις αντιδράσεις που προκύπτουν διεθνώς. Αυτό που επιδιώκεται μέσα από την ανάλυση της ιστορίας, της πορείας προς την πυρηνικοποίηση και του περιφερειακού και διεθνούς πλαισίου, είναι να διαφανεί πως τελικά, η απόκτηση πυρηνικής τεχνολογίας, παρόλο που κρύβει κινδύνους και ανησυχίες για την διεθνή κοινότητα, αποτελεί μια αναγκαιότητα για το Ιράν.

Η επιλογή της συγκεκριμένης μελέτης, για το Ιράν και τις πυρηνικές του φιλοδοξίες, στηρίχθηκε κυρίως στα εξής:

Στο γεγονός πως η ανάδυση του Ιράν σε πυρηνική δύναμη και η προσπάθειες αποτροπής αυτού του ενδεχομένου από τις Δυτικές δυνάμεις, αποτελεί επίκαιρο θέμα που μονοπωλεί το παγκόσμιο ενδιαφέρον.

Στην εχθρική στάση του σκληροπυρηνικού, υπερσυντηρητικού Ιρανικού καθεστώτος προς την Δύση και την αδιαλλαξία του απέναντι σε οποιαδήποτε υποχώρηση.

Στην δήλωση του Προέδρου των ΗΠΑ George W. Bush, που κατέταξε το Ιράν μαζί με το Ιράκ και την Βόρεια Κορέα στον «άξονα του Κακού»

Και τέλος στο γεγονός πως η ευρύτερη περιοχή της Μέσης Ανατολής, μετά και από την παρέμβαση των Δυτικών δυνάμεων, χαρακτηρίζεται από αστάθεια και αβεβαιότητα, επομένως μια εξέλιξη όπως η απόκτηση πυρηνικής τεχνολογίας από το Ιράν, θα επιφέρει ένα domino αναταράξεων και ανακατατάξεων τόσο σε επίπεδο ισορροπίας ισχύος όσο και σε επίπεδο των σχέσεων των κρατών αυτών.

Η διπλωματική εργασία ακολουθεί μια εξελικτική λογική διαδικασία επιχειρημάτων και συμπλοκής θεωρητικών παραδοχών και ιστορικών εξελίξεων, που ως στόχο τους έχουν την ανάδειξη όλων των απόψεων περί του ιρανικού πυρηνικού προγράμματος, αλλά και των επιμέρους στοιχείων της στρατηγικής του :

Στο πρώτο κεφάλαιο γίνεται προσπάθεια αποσαφήνισης ορισμένων βασικών εννοιών που σχετίζονται με την πυρηνική στρατηγική εν γένει και βοηθούν στην καλύτερη κατανόηση του όλου θέματος.

Στο δεύτερο κεφάλαιο περιγράφοντας την ιστορική διαδρομή του σύγχρονου Ιράν θα μας δοθεί η ευκαιρία να φωτίσουμε όλα εκείνα τα γεγονότα που στιγμάτισαν την χάραξη της πολιτικής του και τα κίνητρα τα οποία οδήγησαν το Ιράν να θεωρεί την απόκτηση πυρηνικής τεχνολογίας μονόδρομο.

Στο τρίτο κεφάλαιο επιχειρείται, τοποθετώντας το Ιράν σε περιφερειακό και παγκόσμιο επίπεδο και εξετάζοντας τις αντιδράσεις των άλλων κρατών στις φιλοδοξίες του, να καταδειχθούν οι φόβοι και οι ανησυχίες των άλλων κρατών καθώς και οι κίνδυνοι που βρίσκονται πίσω από την πυρηνικοποίηση του Ιράν.

Εξετάζοντας λοιπόν όλα τα παραπάνω στοιχεία θα προσπαθήσουμε να εξάγουμε κάποιες συμπερασματικές εκτιμήσεις σχετικά με τους στόχους που επιδιώκει να πετύχει το Ιράν από την ενδεχόμενη πυρηνικοποίηση, παράλληλα με τις ανησυχίες που ανακύπτουν, αναφορικά με τις συνέπειες που αυτή η εξέλιξη θα έχει σε περιφερειακό και παγκόσμιο επίπεδο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΕΣ ΑΠΟΣΑΦΗΝΙΣΕΙΣ

Στο κεφάλαιο αυτό θα γίνει μια προσπάθεια να αποσαφηνιστούν ορισμένες έννοιες οι οποίες είναι απαραίτητες για την περαιτέρω ανάλυση και κατανόηση του θέματος της πυρηνικής στρατηγικής. Το σύνολο της εργασίας θα στηριχθεί στις παραδοχές της ρεαλιστικής θεωρίας, καθώς βασική προϋπόθεση για την κατανόηση της συμπεριφοράς ενός κράτους θεωρείται το γεγονός ότι, η απόκτηση ισχύος⁵, η εθνική ασφάλεια και επιβίωση αποτελούν πρωταρχικό μέλημα για κάθε κράτος.

Σύμφωνα με τον σπουδαίο θεωρητικό του πολιτικού ρεαλισμού, Hans Morgenthau «η διεθνής πολιτική είναι κυρίως πάλη για απόκτηση δύναμης η οποία θα επιτρέψει στο κράτος να επιτύχει τους στόχους του».⁶ Το περιβάλλον μέσα στο οποίο το κάθε κράτος δρα και εξελίσσεται είναι άναρχο,⁷ η διεθνής πολιτική είναι μια αρένα αντιπαραθέσεων και συγκρούσεων, στην οποία κυριαρχεί ο ανταγωνισμός σε πολιτικοστρατιωτικό και οικονομικό επίπεδο.

Το εθνικό συμφέρον πρέπει να αποτελεί το μόνιμο και σταθερό κριτήριο στον καθορισμό των στόχων της εξωτερικής πολιτικής ενός κράτους και πρέπει να καθορίζεται με βάση την ισχύ του. Ο βασικός σκοπός της εξωτερικής πολιτικής είναι να προωθεί και να υπερασπίζεται τα εθνικά συμφέροντα με κάθε μέσο. Οι στόχοι της εξωτερικής πολιτικής δεν θα πρέπει να υπερβαίνουν σε καμία περίπτωση τις δυνατότητες του κράτους, καθώς το άναρχο διεθνές σύστημα τιμωρεί όσα κράτη

⁵ Η ισχύς όπως ορίζεται από τον Max Weber είναι «η ικανότητα ενός δρώντα να επιβάλει τη θέληση του σε έναν άλλο δρώντα, ακόμα και σε περίπτωση αντίστασης του τελευταίου». Τα κράτη στο διεθνές σύστημα χρησιμοποιούν την ισχύ τους για την επίτευξη στόχων που καθορίζονται από το εθνικό τους συμφέρον. Η ισχύς συνάγεται από την καταμέτρηση των δυνατοτήτων του κράτους σε συνδυασμό με την ικανότητα του να τις μεταφράσει σε επιρροή. Η στρατιωτική ισχύς αποτελεί το σημαντικότερο ίσως στοιχείο ενός κράτους.

Κώνστας Δημήτρης και Κωνσταντίνος Αρβανιτόπουλος, *Διεθνείς Σχέσεις: Συνέχεια και Μεταβολή*, γ' έκδοση, Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, Αθήνα 2002

⁶ Morgenthau J. Hans, *Politics Among Nations: The struggle for power and peace*, New York : Knopf, 1967

⁷ Με τον όρο άναρχο διεθνές σύστημα εννοείται ένα σύστημα που αποτελείται από ανεξάρτητες πολιτικές μονάδες, τα κράτη, πάνω από τα οποία δεν υπάρχει καμία ανώτερη αρχή, που να επιβάλλει ένα κανονιστικό πλαίσιο συμπεριφοράς στις μονάδες, όπως συμβαίνει εντός του έθνους – κράτους όπου τα ζώδια ένστικτα των ανθρώπων, η «φυσική κατάσταση» όπως την περιγράφει ο Hobbes, περιορίζεται από την πρωταρχική κοινωνική σύμβαση «Σύνταγμα» και από τους νόμους του κράτους. Σε ένα άναρχο διεθνές σύστημα δεν υπάρχει μια ανώτερη παγκόσμια κυβέρνηση.

Mearsheimer J. John, “The false promise of International Institutions”, *International Security*, Winter 1994/95 (vol. 19, No 3), pp. 5-49

επιδιώκουν στόχους που ξεπερνούν τα μέσα που διαθέτουν, (στρατηγική υπερεξάπλωση).⁸

Ένα χαρακτηριστικό των κρατών που βρίσκονται στο σύστημα είναι ότι λειτουργούν ως ορθολογικοί δρώντες, είναι ευαίσθητα δηλαδή στο κόστος που θέτουν οι εναλλακτικές επιλογές. Στα σημαντικά για την ασφάλειά τους ζητήματα, μέσα από μια διαδικασία υπολογισμού του κόστους και του οφέλους, διαλέγουν τελικά εκείνη την επιλογή που μεγιστοποιεί το όφελος τους,⁹ καθώς κανένα ορθολογικό κράτος δεν είναι διατεθειμένο να θυσιάσει περισσότερα από αυτά που θα κερδίσει. Ένα άλλο βασικό κριτήριο που επηρεάζει άμεσα τις επιλογές των κρατών είναι και ο υπολογισμός του σχετικού κέρδους και η σχετική ισχύς που θα αποκτήσουν τα διάφορα μέρη από μια ενδεχόμενη συνεργασία και τα οποία επηρεάζουν τα διλήμματα ασφαλείας και την ανάπτυξη της συνεργασίας.¹⁰

Το έθνος-κράτος αποτελεί εγγυητή της εδαφικής ακεραιότητας και της ασφάλειας του πληθυσμού, για τον λόγο αυτό πρέπει να βρίσκεται σε θέση ισχύος και να είναι ικανό να αντιμετωπίσει κάθε ενδεχόμενη απειλή εναντίον του. Σύμφωνα με την Θουκυδίδεια παραδοχή «το άναρχο διεθνές σύστημα έχει την ικανότητα να τιμωρεί όσα κράτη δεν κατορθώνουν να υπερασπιστούν τα ζωτικά τους συμφέροντα».¹¹ Επομένως το κάθε κράτος θα πρέπει να εξασφαλίζει όλα εκείνα τα απαραίτητα μέσα που κρίνει ότι θα του επιτρέψουν να υπερασπιστεί τα ζωτικά του συμφέροντα. Η εθνική επιβίωση και ασφάλεια, σε ένα τέτοιο περιβάλλον, στηρίζεται άμεσα στην αρχή της αυτοβοήθειας (self-help),¹² συνεπώς κάθε κράτος οφείλει από μόνο του να είναι σε θέση να μεριμνήσει για την ασφάλειά του και την εξισορρόπηση των αντιπάλων του, θα πρέπει να είναι σε θέση να εξασφαλίσει εκείνα τα μέσα και τις πολιτικές που θα του διασφαλίσουν την ελευθερία και επιβίωση του. Αυτό μπορεί να γίνει με δύο τρόπους, είτε με την εσωτερική εξισορρόπηση, την αύξηση δηλαδή της

⁸ Ήφαιστος Παναγιώτης, *Οι Διεθνείς σχέσεις ως αντικείμενο επιστημονική μελέτης στην Ελλάδα και το εξωτερικό*, γ, έκδοση, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα, 2003, σ. 347

⁹ Ibid, σ. 347

¹⁰ Βασικός στόχος κάθε κράτους σε μια συνεργασία είναι να μην επιτρέψει στο άλλο μέρος να κερδίσει πλεονεκτήματα σε βάρος του και καταστεί στρατιωτικά ισχυρότερο. Grieco M. Joseph, *Anarchy and the limits of cooperation: a realist critique of the newest liberal institutionalism*, International organization 42, 3, Summer 1998, σ.498

¹¹ Ibid, σ. 347

¹² Πλατιάς Γ. Αθανάσιος, *Το Νέο Διεθνές Σύστημα, Ρεαλιστική προσέγγιση Διεθνών Σχέσεων*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 1995, σ. 31

αμυντικής προετοιμασίας, είτε με την εξωτερική εξισορρόπηση, δηλαδή με συμμαχίες, εξισορροπητικούς ελιγμούς και άξονες.¹³

Σε ένα άναρχο διεθνές σύστημα όπως το παρόν, όπου αρκετές χώρες κατέχουν ήδη πυρηνικά όπλα και πολλές άλλες είναι πρόθυμες να αποκτήσουν, η απειλή και ο κίνδυνος ενός πυρηνικού πολέμου έχει αυξηθεί κατακόρυφα. Το γεγονός αυτό έχει δημιουργήσει νέες υποχρεώσεις και ανάγκες για τα κράτη που επιδιώκουν να διατηρήσουν την ανεξαρτησία τους, να ενισχύσουν την ισχύ τους και να καταλάβουν έναν σημαντικό ρόλο στο διεθνές σύστημα.

Τα ερωτήματα που τίθενται από μια τέτοια συμπεριφορά όπου τα κράτη βρίσκονται μέσα σε μια δίνη ισχύος, είναι πολλά περισσότερα, και θα έχουμε την δυνατότητα να τα αναλύσουμε στην συνέχεια.

Οι έννοιες της ισορροπίας και εξισορρόπησης ισχύος, της πυρηνικής αποτροπής, και το δίλλημα ασφαλείας αποτελούν έννοιες κλειδιά ώστε να αντιληφθούμε την στρατηγική του Ιράν τόσο στο άμεσο περιβάλλον του, την Μέση Ανατολή, όσο και σε διεθνές επίπεδο, όπου σπάζοντας τις νόρμες και του κανόνες του συστήματος προχωρεί σταθερά προς την πυρηνική επιλογή.

1.1 . Ισορροπία και εξισορρόπηση ισχύος.

Με τον όρο ισορροπία ισχύος εννοούμε στην παρούσα φάση αυτό που όρισε και ο Vattel ως ισορροπία : «μια κατάσταση των πραγμάτων τέτοια που καμία δύναμη να μην είναι σε θέση υπεροχής, ώστε να μπορεί να επιβάλει το νόμο στις άλλες»¹⁴. Σε ένα άναρχο και ανταγωνιστικό διεθνές σύστημα η ισορροπία ισχύος αποτελεί μια επιθυμητή κατάσταση, η οποία κατά το μεγαλύτερο μέρος εκπληρώνει θετικές λειτουργίες, κατοχυρώνει την διατήρηση του συστήματος των κρατών και πολλές φορές οδηγεί σε ειρήνη. Η ισορροπία ισχύος που θα μας απασχολήσει σε αυτή την μελέτη είναι η σύνθετη ισορροπία ισχύος, η οποία προσπαθεί να διατηρηθεί από πολλές δυνάμεις μέσα στο σύστημα.

Το παρόν διεθνές σύστημα, όπως έχει πλέον διαμορφωθεί μετά την πτώση της Σοβιετικής Ένωσης, θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως ένα «μονοπολυπολικό»¹⁵

¹³ Ibid, σ. 31

¹⁴ Bull Hedley, *Η άναρχη κοινωνία : Μελέτη της τάξης στην παγκόσμια πολιτική*, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα, 2001

¹⁵ Huntington Samuel, “The Lonely Super Power”, *Foreign Affairs*, 78:2, March – April 1999, pp.

σύστημα, υπό την έννοια ότι ναι μεν οι ΗΠΑ κατέχουν την πρωτοκαθεδρία ως η μόνη υπερδύναμη, αλλά στην διεθνή σκακιέρα υπάρχουν αναδυόμενες μεγάλες δυνάμεις όπως π.χ. Κίνα, Ιαπωνία, Δυτικοευρωπαϊκές χώρες και φυσικά η Ρωσία, οι οποίες μπορούν να παίζουν πολύ σημαντικό ρόλο στην διαμόρφωση και στην εξέλιξη των διεθνών και περιφερειακών γεγονότων και να εξισορροπούν την τεράστια δύναμη των ΗΠΑ.

Με δεδομένο το γεγονός πως είναι αδύνατο να υπάρξει στο διεθνές σύστημα, μια κατά Pareto ισορροπία,¹⁶ όπως συμβαίνει στην οικονομική επιστήμη, σκοπός κάθε κράτους που επιθυμεί την διασφάλιση της επιβίωσης του και της θέσης του στο άναρχο διεθνές σύστημα είναι επομένως να εμποδίσει καθένα από τα άλλα κράτη να αποκτήσουν υπεροχή, είτε αυξάνοντας την δική τους στρατιωτική υπεροχή είτε συνάπτοντας συμμαχίες με άλλα κράτη για την προώθηση κοινών σκοπών και συμφερόντων (εσωτερική και εξωτερική εξισορρόπηση).¹⁷ Η πρακτική αυτή όπως είναι φυσικό προϋποθέτει την ικανότητα να αντιλαμβάνονται οι ηγέτες το πλήθος των δυνάμεων που αλληλεπιδρούν σε ένα τόσο πολύπλοκο σύστημα με τόσες απαιτήσεις και κινδύνους και να ελίσσονται κάθε φορά ανάλογα με τις εξελίξεις που προκύπτουν.

Το γεγονός ότι υπάρχει μια σύνθετη ισορροπία ισχύος στο σύστημα δεν υπονοεί ότι οι δυνάμεις που συμμετέχουν είναι ίσες σε δύναμη. Κάθε δύναμη αναπτύσσεται σε διαφορετικό βαθμό και έχει διαφορετικές δυνατότητες (άνιση κατανομή ισχύος). Γι' αυτόν ακριβώς το λόγο, κάθε δύναμη προσπαθεί να βρει τα μέσα εκείνα που θα της εξασφαλίσουν μια όσο το δυνατόν ισχυρότερη θέση μέσα στο σύστημα και θα την εξισορροπήσουν σε σχέση με τις άλλες πιο ισχυρές χώρες. Η άνιση κατανομή ισχύος σε συνδυασμό με την άνιση ανάπτυξη αποτελούν ένα από τα κυριότερα αίτια πολέμου στο διεθνές σύστημα καθώς προκαλούν: ηγεμονικές αξιώσεις, ηγεμονικούς ανταγωνισμούς, αξιώσεις διεθνών αλλαγών, διλλήματα ασφαλείας και τελικά πόλεμο,¹⁸ ανάμεσα στα ανταγωνιστικά κράτη.

¹⁶ Στην κατά Pareto ισορροπία όλες οι μονάδες βρίσκονται στο καλύτερο δυνατό σημείο, οποιαδήποτε άλλη κατανομή θα βελτίωνε την θέση κάποιων μονάδων, χειροτερεύοντας όμως ταυτόχρονα την θέση κάποιων άλλων.

Begg David, *Εισαγωγή στην οικονομική*, Τόμος Α', εκδόσεις Κριτική, Αθήνα 1998

¹⁷ Βλ. Πλατιάς Γ. Αθανάσιος, *ό.π.*, σ. 31

¹⁸ Ήφαιστος Παναγιώτης, *Οι Διεθνείς σχέσεις ως αντικείμενο επιστημονικής μελέτης στην Ελλάδα και το εξωτερικό*, γ έκδοση, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα, 2003

Η ισορροπία ισχύος έρχεται λοιπόν σε αυτό το σημείο να επιτελέσει τρεις λειτουργίες, που σκοπό έχουν να μετριάσουν την απόλυτη κυριαρχία των ισχυρότερων δυνάμεων στο σύστημα.

Αρχικά, η ύπαρξη μιας γενικής ισορροπίας ισχύος λειτουργεί ως εμπόδιο στη μετατροπή του συστήματος κρατών, ύστερα από κατάκτηση, σε οικουμενική αυτοκρατορία. Για όσο διάστημα διατηρείται η ισορροπία, οι μεγάλες δυνάμεις δεν μπορούν να εγκαθιδρύσουν δια της βίας μια παγκόσμια κυβέρνηση.¹⁹

Έπειτα, οι τοπικές ισορροπίες ισχύος που αναπτύσσονται σε μια περιοχή ή τμήμα του συστήματος, λειτουργούν ως προστασία της ανεξαρτησίας των κρατών από την αφομοίωση ή την κυριαρχία μιας τοπικά υπερέχουσας δύναμης. Η ανεξαρτησία των κρατών στην Μέση Ανατολή, στην Ινδική χερσόνησο, στη χερσόνησο της Κορέας και στη χερσόνησο της νοτιοανατολικής Ασίας ενισχύεται από την ύπαρξη τοπικών ισορροπιών σε αυτές της περιοχές, χωρίς βέβαια να υποτιμάται και ο ρόλος που παίζουν, στην τοπική ισορροπία, οι ξένες δυνάμεις στην περιοχή.²⁰

Τέλος, η γενική ισορροπία ισχύος όπως και οι τοπικές όπου υπάρχουν, συμβάλλουν σημαντικά στο να εξασφαλιστούν οι συνθήκες μέσα στις οποίες άλλοι θεσμοί, από τους οποίους εξαρτάται η διεθνής τάξη, μπορούν να λειτουργήσουν. Το διεθνές δίκαιο, το διπλωματικό σύστημα, ο πόλεμος και η διαχείριση του διεθνούς συστήματος, προϋποθέτουν μια κατάσταση όπου καμία δύναμη δεν θα πρέπει να υπερέχει σε ισχύ. Αν ένα κράτος παραβιάσει τους κοινά αποδεκτούς κανόνες του συστήματος, τα υπόλοιπα θα πρέπει να είναι σε θέση να προβούν σε ανταποδοτικές ενέργειες, διαφορετικά οι μεγάλες δυνάμεις αγνοώντας και παραβιάζοντας τους κανόνες θα προβαίνουν μονομερώς σε απαράδεκτες δράσεις, χωρίς καμία τιμωρία.²¹

Η ισορροπία δυνάμεων λοιπόν μπορεί να λειτουργήσει ως ένας σταθεροποιητικός παράγοντας στο διεθνές σύστημα. Η τάση κάθε κράτους να προσπαθεί να αποκτήσει περισσότερη ισχύ ώστε να μπορεί να αντιμετωπίσει ενδεχόμενες απειλές άλλων δυνάμεων δεν σημαίνει απαραίτητα σύγκρουση και κατάσταση πολέμου όπως πολλοί θεωρητικοί υποστηρίζουν. Είναι μια πρακτική η οποία έχει την ικανότητα να εξασφαλίζει την επιβίωση και την ασφάλεια των κρατών ενώ αποτρέπει ταυτόχρονα και την εγκαθίδρυση ηγεμονιών από τις μεγάλες δυνάμεις του συστήματος.

¹⁹ Βλ. Bull, ό.π., σ.164

²⁰ Ibid, σ. 164

²¹ Ibid, σ. 165

1.2. Πυρηνική αποτροπή

Ως αποτροπή γενικά θα μπορούσαμε να ορίσουμε «τις ενέργειες και στρατιωτικές δυνατότητες που αποτρέπουν έναν αντίπαλο από στρατιωτική επίθεση εξαιτίας της απειλής να υποστεί απαράδεκτα μεγάλες καταστροφές»²². Αποτροπή σημαίνει λοιπόν να πεισθεί ο αντίπαλος να παραιτηθεί από τις αξιώσεις του χωρίς να υπάρξει άσκηση βίας από την άλλη πλευρά. Το σημαντικότερο στοιχείο της έννοιας της αποτροπής είναι η αξιοπιστία της απειλής που εκτοξεύεται κάθε φορά. Η απειλή πρέπει να είναι τεχνικά και ψυχολογικά αξιόπιστη²³. Θα πρέπει δηλαδή αφενός η πολιτική ηγεσία που την εκτοξεύει να φαίνεται αποφασισμένη να την πραγματοποιήσει και αφετέρου να υπάρχει η στρατιωτική ή άλλη ικανότητα εφαρμογής της απειλής. Η αποτροπή επιθέσεων με χρήση στρατιωτικής δύναμης ήταν πάντοτε στο προσκήνιο για κάθε κράτος. Το καινούριο στοιχείο στην εποχή των πυρηνικών όπλων είναι ότι έχει αναχθεί σε πρωταρχικό στόχο της πολιτικής λόγω της απροθυμίας τους να χρησιμοποιήσουν τα πυρηνικά όπλα σε έναν πόλεμο²⁴. Η απειλή χρήσης πυρηνικής ισχύος για την άμυνα έναντι ενδεχόμενης επίθεσης από τον αντίπαλο και τους συμμάχους του ήταν το επίκεντρο της θεωρίας της στρατηγικής αποτροπής.

Η κατοχή πυρηνικών όπλων εκφράζει για μια χώρα την υπέρτατη επιθετικότητα, η οποία όμως δεν συνεπάγεται απαραίτητα και επίθεση λόγω της καταστροφικότητας των πυρηνικών όπλων. Η επίθεση και τελικά η νίκη κατά ενός αντιπάλου, που κατέχει και αυτός πυρηνικά, θεωρείται εξαιρετικά αβέβαιη καθώς το κόστος του πολέμου είναι τεράστιο και η πιθανότητα ολοκληρωτικής καταστροφής και των δύο πολύ μεγάλη. Τα πυρηνικά κράτη πολύ δύσκολα θα έπαιρναν το ρίσκο να οδηγηθούν σε άμεσο πόλεμο πυρηνικής ή συμβατικής φύσεως με απρόβλεπτες συνέπειες και αβάστακτες απώλειες και για τις δύο πλευρές²⁵. Εφόσον λοιπόν η χρησιμοποίησή τους θεωρείται σχεδόν αδύνατη, επιδρούν περισσότερο ψυχολογικά στον αντίπαλο, καθώς τον εγκλωβίζουν σε μια κατάσταση φόβου και συνεπώς αποτροπής²⁶.

²² Βαληνάκης Γ. Γιάννης και Κωνσταντίνα Ε. Μπότσιου, *Διεθνείς σχέσεις και στρατηγική στην πυρηνική εποχή*, Εκδόσεις Παρατηρητής, Θεσ/νίκη, 2000

²³ Ibid, σ.130

²⁴ Βλ. Bull, ό.π., σ 167

²⁵ Περίπτωση ΗΠΑ - Σοβιετικής Ένωσης στην διάρκεια του ψυχρού πολέμου. Οι δύο αυτές υπερδυνάμεις που ανταγωνίστηκαν σε παγκόσμιο επίπεδο σε όλους τους τομείς, κατάφεραν να μην φθάσουν σε μια άμεση και ανοιχτή πολεμική σύγκρουση, πολλές φορές λόγω της σύνεσης που τους επέβαλλε η κατοχή πυρηνικών όπλων.

²⁶ Κουσκουβέλης Ηλίας, *Αποτροπή και πυρηνική στρατηγική στον ψυχρό πόλεμο*, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα, 2000 σ.17

Τα πυρηνικά όπλα λοιπόν, με βάση τις παραπάνω διαπιστώσεις, έχουν την τάση να αποτρέπουν τον πόλεμο και όχι να τον προκαλούν. Αν και είναι επικίνδυνα και οπωσδήποτε δεν προσφέρουν βεβαιότητα για παγκόσμια ασφάλεια, ωστόσο λειτουργούν κατασταλτικά για όσους επιθυμούν να προβούν σε επιθετικές ενέργειες. Επιβάλλουν στις εμπλεκόμενες χώρες την αναγκαστική συνύπαρξη χωρίς την υποχώρηση του ενός ή του άλλου από τις θέσεις του.²⁷ Κανένας δεν πείθεται από τα επιχειρήματα του άλλου, αυτό που συγκρατεί και τις δύο πλευρές και καθορίζει τις συμπεριφορές τους είναι ο φόβος μιας ενδεχόμενης πυρηνικής επίθεσης από τον αντίπαλο.

Στην περίπτωση που δεν υπάρχει δυνατότητα αποτροπής, τότε ο αντίπαλος καθίσταται ανίκανος να εμποδίσει μια επίθεση εναντίον του και ειδικότερα μια επίθεση στην οποία θα χρησιμοποιηθούν πυρηνικά όπλα εναντίον του. Αυτή η θέση όπως είναι φυσικό είναι εξαιρετικά μειονεκτική για το μη πυρηνικό κράτος, καθώς το επιτιθέμενο πυρηνικό κράτος θα έχει την ευκαιρία να ξεκινήσει έναν πόλεμο και να τον κερδίσει χωρίς ιδιαίτερο κόστος. Το ενδεχόμενο αυτό οδηγεί κατά συνέπεια το κάθε μη πυρηνικό κράτος σε πρακτικές που θα το απαλλάξουν από την ευάλωτη θέση στην οποία βρίσκεται. Η μόνη κατάλληλη πρακτική σε αυτή την περίπτωση είναι η ικανότητα αποτροπής του αντιπάλου, δηλαδή η απόκτηση εκείνων των μέσων τα οποία θα οδηγήσουν σε τέτοιο συσχετισμό δυνάμεων που θα επιτρέπει στους αντιπάλους να εμποδίσουν, ο καθένας από την πλευρά του, μια επίθεση είτε συμβατική είτε πυρηνική.

Η κατάσταση αυτή, της προσπάθειας να αποκτηθούν τα κατάλληλα μέσα για την αποτροπή, οδήγησε στην αναζήτηση μεγαλύτερης σταθερότητας. Οδήγησε σε μια κατάσταση η οποία θα εξασφάλιζε ότι καμία δύναμη δεν θα είχε το πλεονέκτημα σε σχέση με την άλλη να επιφέρει το πρώτο πλήγμα. Δηλαδή καμία δύναμη δεν θα αποκτούσε την δυνατότητα να πλήξει προληπτικά και αιφνιδιαστικά τον αντίπαλο, τόσο αποτελεσματικά, ώστε να εξουδετερώσει τις δυνάμεις αντιπάλων του²⁸. Για να παραμείνει λοιπόν σταθερή η αποτροπή και καμία δύναμη να μην αποκτήσει πλεονέκτημα έναντι της άλλης, κάθε μια θα πρέπει να διατηρεί αρκετές δυνάμεις ώστε να μπορεί κάτω από οποιοδήποτε συνθήκες να ανταποδώσει πιθανό πυρηνικό χτύπημα. Θα πρέπει δηλαδή κάθε δύναμη να διατηρεί την ικανότητα του δεύτερου χτυπήματος. Κατά συνέπεια το κύριο προαπαιτούμενο για μια δύναμη δεύτερου

²⁷ Ibid, σ. 16

²⁸ Βλ. Βαληνάκης Γ. Γιάννης και Κωνσταντίνα Ε. Μπότσιου, ό.π., σ.143

χτυπήματος είναι να μπορεί να επιβιώσει από το πρώτο χτύπημα, ώστε να προβεί σε αντίποινα²⁹.

Η σταθερότητα σε μια περίοδο πυρηνικής αφθονίας θα μπορούσε λοιπόν να επέλθει, με βάση τις παραπάνω διαπιστώσεις, μόνο μέσα από ένα πυρηνικό αδιέξοδο, στο οποίο οι εμπλεκόμενες πλευρές θα διαθέτουν άτρωτες δυνάμεις ανταπόδοσης, καθώς ο πιο αποτελεσματικός τρόπος για να αποτραπεί η χρήση πυρηνικών όπλων από ένα κράτος είναι η απειλή της ανάπτυξης και χρησιμοποίησης του ίδιου όπλου. Η κατάσταση αυτή στην οποία κάθε πλευρά έχει εξασφαλίσει την ικανότητα να προκαλέσει μεγάλες καταστροφές στην άλλη ακόμα και αφού έχει δεχθεί πρώτη μια πυρηνική επίθεση περιγράφεται με τον όρο « αμοιβαία εξασφαλισμένη καταστροφή» (mutual assured destruction, MAD), είναι όμως γνωστή και με τον όρο «σταθερή ισορροπία του τρόμου»³⁰. Η υπόθεση που στηρίζει την «ισορροπία του τρόμου» είναι ότι από την στιγμή που και οι δύο πλευρές είναι σε θέση να εξασφαλίσουν την καταστροφή, οι κίνδυνοι που συνδέονται με τις επιθετικές ενέργειες είναι τόσο μεγάλοι, που είναι αδύνατο να μην λειτουργήσει η αποτροπή.

Σε έναν συμβατικό πόλεμο, η αβεβαιότητα του αποτελέσματος δεν λειτουργεί κατασταλτικά για το επιτιθέμενο κράτος, η ήττα δεν σημαίνει απαραίτητα και ολοκληρωτική καταστροφή, κατά συνέπεια το ρίσκο είναι μικρότερο και η πιθανότητα να ξεσπάσει συμβατικός πόλεμος μεγαλύτερη, καθώς οι απώλειες θα είναι περιορισμένες. Στην περίπτωση ενός πυρηνικού πολέμου από την άλλη πλευρά τα πράγματα είναι τελείως διαφορετικά. Εάν δύο πυρηνικά κράτη³¹ οδηγηθούν σε πόλεμο η απόλυτη καταστροφή και για τις δύο πλευρές είναι το πιθανότερο αποτέλεσμα. Η νίκη, σε αυτή την περίπτωση, είναι πιθανή αλλά τα κέρδη από αυτήν είναι ελάχιστα ενώ το κόστος και οι απώλειες είναι τεράστιες. Όπως και ο ίδιος ο Waltz χαρακτηριστικά αναφέρει «Όταν το ερώτημα που τίθεται είναι πλέον αν ήμαστε διατεθειμένοι να χάσουμε μία, δύο ή δέκα πόλεις, το καλύτερο που έχουμε να κάνουμε είναι να σταματήσουμε να σκεφτόμαστε το ρίσκο που θα πάρουμε και να αρχίσουμε να σκεφτόμαστε το πώς θα το αποφύγουμε»³². Η έννοια της αποτροπής λοιπόν, καθίσταται σημαντικότερη σε ένα περιβάλλον πυρηνικής αφθονίας, καθώς

²⁹ Freedman Lawrence, *The evolution of nuclear strategy*, London: Macmillan 1989

³⁰ Ibid, σ.

³¹ Με τον όρο πυρηνικά κράτη αναφερόμαστε στα κράτη εκείνα που έχουν ήδη προχωρήσει στην κατασκευή και απόκτηση πυρηνικών όπλων.

³² Sagan D. Scott, Kenneth N. Waltz, *The spread of nuclear weapons: a debate renewed*, W.W. Norton & Company, Inc, New York, 2003 , σ. 9

μπορεί να λειτουργήσει εξισοροπητικά μεταξύ μικρότερων ή μεγαλύτερων πυρηνικών δυνάμεων και να αποτρέψει ένα πιθανό πυρηνικό ολοκαύτωμα.

1.3. Η πυρηνική αποτροπή ως μέσο προς την ισορροπία ισχύος.

Η πυρηνική αποτροπή μεταξύ δύο ή περισσότερων δυνάμεων θα μπορούσε να γίνει αντιληπτή ως μέρος της ισορροπίας ισχύος μεταξύ τους. Όταν κάθε μια από τις δυνάμεις που εμπλέκονται έχει την δυνατότητα να πλήξει την άλλη με πυρηνικά όπλα, η δημιουργία της σχέσης της πυρηνικής αποτροπής είναι απαραίτητη προϋπόθεση της μεταξύ τους ισορροπίας ισχύος³³.

Όπως έχει γίνει κατανοητό από τις παραπάνω αναλύσεις, κάθε κράτος προσπαθεί να εξισοροπήσει τα αντίπαλα ισχυρότερα μέρη, αυξάνοντας την ισχύ του, έτσι ώστε να μην βρεθεί σε θέση αδυναμίας στο διεθνές σύστημα. Με αυτό το σκεπτικό, κάθε κράτος που νιώθει την πυρηνική απειλή έντονη, οδηγείται σε έναν εξοπλιστικό ανταγωνισμό πυρηνικών όπλων και αντιβαλλιστικών πυραύλων,³⁴ ώστε να εξασφαλίσει πως κανένα άλλο πυρηνικό κράτος δεν θα βρίσκεται σε υπέρτερη θέση από αυτό, ικανό να του επιφέρει ένα πρώτο ισχυρό πλήγμα στο οποίο δεν θα μπορεί το ίδιο να απαντήσει.

Η τάση λοιπόν που διαμορφώνεται μεταξύ πυρηνικών κρατών, μικρότερων ή μεγαλύτερων, είναι ακριβώς να δημιουργηθεί μια πυρηνική ισορροπία, όχι με την έννοια της ισότητας δυνάμεων αλλά με την έννοια πως κάθε κράτος θα κατέχει αρκετή πυρηνική δύναμη κρούσης για τον σκοπό της αποτροπής μιας πυρηνικής επίθεσης³⁵. Είναι γεγονός πως η κατοχή πυρηνικών δυνάμεων καθορίζει σε μεγάλο βαθμό την θέση ενός κράτους στην ιεραρχία του διεθνούς συστήματος. Επομένως με την απόκτηση πυρηνικών όπλων μια μικρότερη σε ισχύ δύναμη μπορεί να εξισοροπήσει μια μεγαλύτερη και να καταλάβει μια σημαντική θέση ισχύος μέσα στο σύστημα. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Robert Gilpin «το ισχυρότερο κράτος θα το σκεφτεί δύο φορές προτού επιτεθεί εναντίον ενός μικρότερου, αν το τελευταίο έχει εξοπλιστεί με πυρηνικά όπλα»³⁶.

³³ Βλ. Bull, ό.π., σ. 170

³⁴ Σύστημα αντιβαλλιστικής άμυνας που έχει σχεδιαστεί για να αναχαιτίσει και να καταστρέψει ένα βαλλιστικό πύραυλο.

³⁵ Βλ. Bull, ό.π., σ. 170

³⁶ Gilpin Robert, *Πόλεμος και αλλαγή Στη Διεθνή Πολιτική*, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα, 2004, σ. 358

Με βάση αυτή την παρατήρηση, δεν είναι παράλογο το γεγονός πως πλέον πολλά κράτη με τους ηγέτες τους σκέφτονται πως ο «εξισωτής ισχύος», όπως αποκαλούσε ο στρατηγός Ντε Γκολ την πυρηνική ισχύ, είναι το μόνο μέσο να προστατεύσουν την κυριαρχία τους από τις ισχυρότερες δυνάμεις.³⁷

Σε έναν κόσμο δύο ή περισσότερων πυρηνικά εξοπλισμένων κρατών, ένα κράτος μπορεί να αποκτήσει ανωτερότητα εάν αναπτύξει την ικανότητα να εξουδετερώσει τα πυρηνικά όπλα των αντιπάλων του. Αυτό θα το επιτύχει είτε με την απόκτηση της ικανότητας να καταβάλει ένα καταστροφικό πρώτο χτύπημα είτε με την ικανότητά του να αμυνθεί σε ένα πυρηνικό χτύπημα εναντίον του³⁸. Η απόκτηση πυρηνικής ανωτερότητας μιας δύναμης θα μπορούσε, όπως είναι φυσικό, να την καταστήσει ηγεμονία στο διεθνές σύστημα. Όμως κάτι τέτοιο είναι πολύ σπάνιο και αν κάποια στιγμή επιτευχθεί θα διαρκέσει πολύ λίγο.³⁹ Τα κράτη όπως έχει αναφερθεί και παραπάνω, επιδιώκουν να αποκτήσουν αποτρεπτικές ικανότητες έτσι ώστε καμία δύναμη να μην είναι σε θέση να προκαλέσει στην άλλη καταστροφικά πλήγματα χωρίς τον φόβο ανταπόδοσής τους. Ένα κόσμος δομημένος στην βάση της αμοιβαία εξασφαλισμένης καταστροφής είναι εξαιρετικά σταθερός σε πυρηνικό επίπεδο καθώς δεν υπάρχει κίνητρο για καμία από τις μεγάλες δυνάμεις να ξεκινήσει έναν πυρηνικό πόλεμο στον οποίο δεν θα μπορέσει να κερδίσει.⁴⁰ Η ισορροπία δυνάμεων επομένως συνεχίζει να παραμένει κεντρικό συστατικό στοιχείο της στρατιωτικής δύναμης των μεγάλων δυνάμεων ακόμα και στην πυρηνική εποχή, που ο πόλεμος είναι λιγότερο πιθανός λόγω της αποτροπής και της ισορροπίας του τρόμου.

Η αποτροπή λοιπόν, όπως θα μπορούσαμε να συμπεράνουμε, συμβάλει στη διατήρηση της γενικής ισορροπίας ισχύος στο διεθνές σύστημα, βοηθώντας στην σταθεροποίηση της κυρίαρχης ισορροπίας μεταξύ των μεγάλων δυνάμεων. Έμμεσα η σχέση της πυρηνικής αποτροπής συνέβαλε στις λειτουργίες που επιτελεί η γενική ισορροπία ισχύος : διατήρηση του συστήματος κρατών, ανεξαρτησία των κρατών,

³⁷ Ήφαιστος Παναγιώτης, *Ο Πόλεμος και τα αίτια του, τα πολλά πρόσωπα του ηγεμονισμού και της τρομοκρατίας*, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα 2002

³⁸ Mearsheimer J. John, *The Tragedy of Great Power Politics*, W. W. Norton & Company, New York 2001, σ.129

³⁹ π.χ. περίπτωση ΗΠΑ που διατηρούσε το πυρηνικό μονοπώλιο από το 1945 έως και το 1949 και η οποία δεν κατάφερε τελικά να διατηρήσει την ανωτερότητά της απέναντι στην Σοβιετική Ένωση καθώς το πυρηνικό της οπλοστάσιο ήταν μικρό και δεν είχε αναπτύξει τα κατάλληλα μέσα για να καταφέρει πλήγματα σε Σοβιετικούς στόχους.

Mearsheimer J. John, *The Tragedy of Great Power Politics*, W. W. Norton & Company, New York 2001, σ.130

⁴⁰ Ibid σ.130

δημιουργία κατάλληλων συνθηκών μέσα στο πλαίσιο των οποίων άλλοι θεσμοί που ασχολούνται με την διεθνή τάξη μπορούν να λειτουργήσουν αποτελεσματικά.⁴¹

1.4. Διλλήματα ασφαλείας

Ο καλύτερος τρόπος για να κατανοήσουμε τον τρόπο λειτουργίας της πολιτικής ζωής είναι, σύμφωνα με τον Thomas Hobbes, να φανταστούμε τον άνθρωπο να επιβιώνει στην «φυσική κατάσταση»⁴². Οι δυσκολίες, η επισφαλής επιβίωση και ο ατέρμονος φόβος μέσα στον οποίο ζει, σε ατομικό επίπεδο, τον ωθούν στην αναζήτηση διεξόδου από αυτή την εξαιρετικά δυσάρεστη κατάσταση. Μια οδός διαφυγής, που θα τον οδηγήσει σε πιο πολιτισμένες συνθήκες και θα του εξασφαλίσει ως ένα επίπεδο την επιβίωσή του, είναι η δημιουργία και διατήρηση του κυρίαρχου κράτους. Στα πλαίσια αυτού του κράτους οι άνθρωποι ξεφεύγουν από την αγριότητα και μετατρέπουν τον φόβο που νιώθουν ο ένας για τον άλλο σε συνεργασία και συνεννόηση, γεγονός που τους εγγυάται την αμοιβαία ασφάλειά τους⁴³.

Οι άνθρωποι λοιπόν επιλέγουν να δημιουργήσουν ένα κράτος και να συμμετάσχουν στις λειτουργίες του, με ότι αυτό συνεπάγεται, εξαιτίας του φόβου και της ανασφάλειας που νιώθουν. Το κίνητρο για την δημιουργία του κράτους δεν είναι επομένως η λογική αλλά το συναίσθημα.⁴⁴ Η αίσθηση του ανήκειν σε μια οργανωμένη κοινωνία οδηγεί τους ανθρώπους σε εξομάλυνση των σχέσεων τους, σε ειρηνική συνύπαρξη και σε συνεργασία υπό μια κυρίαρχη κυβέρνηση η οποία διαθέτει πλήρη εξουσία και αξιόπιστη ισχύ, για να τους προστατεύει τόσο από εσωτερικές αναταραχές όσο και από εξωτερικές απειλές. Σε αυτό το νέο περιβάλλον οι άνθρωποι ζουν υπό συνθήκες ηρεμίας και τάξης, έχουν την δυνατότητα να ευημερήσουν και εξασφαλίζουν την επιβίωσή τους.

⁴¹ Βλ. Bull, ό.π., σ. 173

⁴² Η «Φυσική κατάσταση», όπως εξηγεί ο Hobbes στο έργο του «Λεβιάθαν» είναι εκείνη η κατάσταση κατά την οποία δεν έχουν σχηματιστεί ακόμα κυρίαρχα κράτη, οι άνθρωποι βρίσκονται σε μια ατέρμονη εμπόλεμη κατάσταση, η ρήση “bellum omni contra omnes” (πόλεμος όλων εναντίων όλων) περιγράφει επακριβώς την κατάσταση που επικρατεί. Κάθε άνθρωπος κάτω από αυτές τις συνθήκες κινδυνεύει ανά πάσα στιγμή. Η επιβίωση είναι επισφαλής και οι άνθρωποι ζουν υπό το καθεστώς του φόβου. Όπως ο ίδιος χαρακτηριστικά αναφέρει η ανθρώπινη ζωή είναι μοναχική, φτωχική, μίζερη, κτηνώδης και σύντομη...

Hobbes Thomas, *Leviathan*, edited by Richard Tuck, Cambridge University Press, 1996

⁴³ Jackson Robert, και Georg Sorensen, *Θεωρία και μεθοδολογία των Διεθνών σχέσεων, Η σύγχρονη συζήτηση*, Μετάφραση Χαράλαμπος Κωνσταντινίδης, Gutenberg, Αθήνα, Ιανουάριος 2006

⁴⁴ Ibid σ. 119

Η ύπαρξη του κράτους ως λύση στο πρόβλημα της φυσικής κατάστασης δημιουργεί αυτόματα ένα σοβαρό πολιτικό ζήτημα. Η δημιουργία του κράτους έχει διττό χαρακτήρα, από την μία πλευρά, λειτουργεί ως διέξοδος από την δυσάρεστη φυσική κατάσταση ανάμεσα στους ανθρώπους, ενώ από την άλλη το κράτος τείνει να αναπαράγει αυτό το πρόβλημα στις σχέσεις ανάμεσα στα έθνη. Στην θέση των μεμονωμένων ατόμων βρίσκονται πλέον τα κράτη τα οποία βιώνουν την φυσική κατάσταση. Έτσι λοιπόν προκαλείται αυτό που ονομάζεται δίλλημα ασφαλείας στην διεθνή πολιτική. Η εξασφάλιση της προσωπικής και εσωτερικής ασφάλειας μέσω της δημιουργίας ενός κράτους συνοδεύεται αναπόφευκτα από μια εθνική και διεθνή ανασφάλεια, που οφείλεται στην άναρχη φύση του παγκόσμιου συστήματος.⁴⁵

Τα κράτη δρουν μέσα σε ένα σύστημα κυρίαρχων-ανεξάρτητων κρατών, από το οποίο απουσιάζει μια παγκόσμια κυβέρνηση η οποία θα μπορούσε να διευθετήσει τις όποιες διαφορές ανέκυπταν μεταξύ τους και θα επέβαλλε την τάξη μέσα στο σύστημα. Δεδομένης αυτής της κατάστασης, η αύξηση της ισχύος ενός κράτους, συνιστά αναγκαστική μείωση της ισχύος κάποιου άλλου, γεγονός που προκαλεί σημαντικά διλλήματα ασφαλείας στα εμπλεκόμενα κράτη.

Από την στιγμή που όλες οι κοινωνίες επιζητούν την ανεξαρτησία και την αυτονομία τους βρίσκονται αναγκαστικά σε εγρήγορση για τους κινδύνους κατά της εθνικής τους ασφάλειας, λόγω της άνισης ανάπτυξης και της άνισης κατανομής ισχύος μέσα στο σύστημα.⁴⁶ Κάθε κράτος, μέσα στο σύστημα, ανησυχεί μήπως χάσει την ελευθερία του δεχόμενο επίθεση από άλλα ισχυρότερα κράτη. Λόγω αυτής της ανησυχίας που προκαλείται, εντός του άναρχου διεθνούς συστήματος, προσπαθεί να ενισχύσει την ασφάλεια του με το να αποκτήσει όλο και περισσότερη ισχύ. Το κάθε κράτος διαπνέεται από την πεποίθηση πως για να διατηρήσει την ασφάλεια του, πρέπει να είναι σε θέση να αντιμετωπίσει τα υπόλοιπα κράτη. Η συμπεριφορά του αυτή όμως, χωρίς πολλές φορές το ίδιο να το αντιλαμβάνεται, θεωρείται απειλητική για τα υπόλοιπα μέρη του συστήματος. Έτσι λοιπόν, ο αγώνας για απόκτηση ασφάλειας, όπως είναι φυσικό, μέσα σε ένα ανταγωνιστικό περιβάλλον, αυξάνει την ανασφάλεια των άλλων κρατών τα οποία νιώθουν πως απειλούνται και τα οδηγεί σε αντίστοιχες πρακτικές για απόκτηση ισχύος και ασφάλειας,⁴⁷ έτσι ώστε να καταφέρουν να εξισορροπήσουν την άλλη δύναμη. Το δίλλημα ασφαλείας επομένως

⁴⁵ Ibid σ. 120

⁴⁶ Ήφαιστος, Παναγιώτης, *Ιστορία, Θεωρία και Πολιτική φιλοσοφία των Διεθνών Σχέσεων*, Εκδόσεις Ποιότητα, Δ' έκδοση, Αθήνα 1999, σ. 66

⁴⁷ Βλ. Gilpin ό. π., σ. 167

μέσα στο σύστημα ευνοεί περισσότερο την σύγκρουση και εμποδίζει την ανάπτυξη της συνεργασίας,⁴⁸ καθώς υπάρχει πάντοτε ο φόβος κάποιο κράτος, αποκτώντας μεγάλη δύναμη, να προβάλλει αξιώσεις κυριαρχίας σε βάρος των άλλων κρατών.

1.5. Η πυρηνική επιλογή ως απάντηση στο δίλλημα ασφαλείας

Μια πρακτική απόκτησης ισχύος και ασφαλείας στον σύγχρονο κόσμο, που φέρνει τα κράτη αντιμέτωπα με το δίλλημα ασφαλείας, είναι και η προσπάθεια δημιουργίας και απόκτησης πυρηνικών όπλων, κυρίως από τα κράτη εκείνα τα οποία αισθάνονται πολύ έντονη την απειλή από άλλα κράτη, τα οποία ήδη έχουν στην διάθεσή τους όπλα μαζικής καταστροφής. Τα πυρηνικά όπλα λόγω της καταστροφικότητάς τους, όπως έχει ήδη αναφερθεί, έχουν κυρίως αποτρεπτική λειτουργία, δηλαδή ο κύριος σκοπός τους δεν είναι να χρησιμοποιηθούν από τα πυρηνικά κράτη, αλλά κυρίως να εκφοβίσουν τον αντίπαλο με την απειλή χρήσης τους, ώστε να επιτευχθεί το επιθυμητό αποτέλεσμα. Οι απεριόριστες καταστροφικές τους συνέπειες όπως είναι φυσικό προκαλούν στα μη πυρηνικά κράτη το αίσθημα του φόβου και τις αδυναμίες αντίστασης, καθώς μόνο με τις συμβατικές τους δυνάμεις δεν μπορούν να εξισορροπήσουν τους αντιπάλους τους επιφέροντας τους αποφασιστικά πλήγματα.

Η ύπαρξη κρατών που έχουν στην διάθεσή τους πυρηνικά όπλα έχει ως συνέπεια να αυξάνει την ανασφάλεια των μη πυρηνικών κρατών. Τα πυρηνικά κράτη, ακόμα και αν δεν συμπεριφέρονται επιθετικά προβάλλοντας ηγεμονικές αξιώσεις, θεωρούνται απειλή και ο μόνος τρόπος για να μετριαστεί αυτή η απειλή είναι τα μη πυρηνικά κράτη να αντιδράσουν ανάλογα και να αποκτήσουν και αυτά πυρηνικά όπλα. Σε ένα περιβάλλον λοιπόν στο οποίο ήδη υπάρχουν πυρηνικές δυνάμεις, κράτη τα οποία νιώθουν να βρίσκονται στο στόχαστρο πυρηνικών κρατών επιδιώκουν την απόκτηση πυρηνικών όπλων κυρίως για να εξασφαλίσουν την επιβίωση, την ασφάλεια και την ανεξαρτησία τους, κι έπειτα για να κερδίσουν ένα σημαντικό πλεονέκτημα ισχύος συγκριτικά με τους αντιπάλους τους.

Κάθε κράτος βρίσκεται σε συνεχόμενη προσπάθεια απόκτησης ισχύος, κυρίως στρατιωτικής, έτσι ώστε να επιτύχει τους σκοπούς του και να διατηρηθεί αλώβητο

⁴⁸ Βλ. Ηφαιστος, Παναγιώτης, *Ιστορία, Θεωρία και Πολιτική φιλοσοφία των Διεθνών Σχέσεων*, ό.π., σ. 66

μέσα στο σύστημα. Σύμφωνα με τον καθηγητή ψυχολογίας Abraham Maslow οι άνθρωποι καθορίζουν την δράση τους σύμφωνα πάντοτε με την ιεράρχηση των αναγκών τους⁴⁹. Παρόμοια ιεράρχηση υπάρχει και κατά την εξέταση των πυρηνικών φιλοδοξιών κάθε κράτους. Το μοντέλο της «ιεραρχίας των πυρηνικών κινήτρων» επεξηγεί τους λόγους για τους οποίους ένα κράτος επιδιώκει να αποκτήσει πυρηνικά όπλα. Οι σημαντικότεροι λόγοι που ωθούν το κράτος σε αυτό το βήμα είναι : η επιβίωση, η αποτροπή, το γόητρο, η ασφάλεια και ηγεμονία, η αυτονομία και η απόκτηση μιας θέσης μεταξύ των υπερδυνάμεων.⁵⁰

Η επιβίωση αποτελεί το βασικότερο από τα κίνητρα που ωθούν τα κράτη στην απόκτηση πυρηνικών όπλων, καθώς αποτελεί τον πρωταρχικό τους στόχο. Ένα κυρίαρχο κράτος θα πρέπει να είναι σε θέση να εγγυηθεί για την ασφάλεια του έθνους του και θα πρέπει να λαμβάνει όλα εκείνα τα μέτρα, στο πλαίσιο της αυτοβοήθειας, που θα του επιτρέπουν να διατηρεί την εδαφική του ακεραιότητα και την ανεξαρτησία του. Την λειτουργία αυτή, σε έναν πυρηνικό κόσμο, έρχεται να την επιτελέσει η απόκτηση πυρηνικών όπλων, η οποία θα προσδώσει σημαντικά πλεονεκτήματα ισχύος στο ενδιαφερόμενο κράτος.

Η αποτροπή είναι ένα ακόμα κίνητρο για απόκτηση πυρηνικών όπλων καθώς περιλαμβάνει προληπτική δράση προς οποιονδήποτε εχθρό αυξάνοντας το κόστος οποιασδήποτε επέμβασης σε απαγορευτικά επίπεδα.⁵¹ Μια επέμβαση ενάντια σε ένα πυρηνικό κράτος θα καθιστούσε το κόστος υψηλότερο από τα οφέλη. Δεδομένου λοιπόν του γεγονότος ότι τα κράτη συμπεριφέρονται ως ορθολογικοί δρώντες, κανένα κράτος δεν θα επεδίωκε να επιτεθεί σε μια πυρηνική δύναμη γνωρίζοντας ότι αυτά που θα κερδίσει θα είναι σαφώς λιγότερα από αυτά που θα χάσει. Η αυξημένη πιθανότητα επιβίωσης έστω κι ενός μικρού μέρους των πυρηνικών όπλων μετά το πρώτο χτύπημα το οποίο θα έχει την δυνατότητα να προκαλέσει σημαντικές απώλειες στον εχθρό θα δράσει αποτρεπτικά στην αρχική σκέψη του επιτιθέμενου.⁵²

Η απόκτηση πυρηνικών όπλων από ένα κράτος, όπως είναι φυσικό, προκαλεί αλλαγές τόσο σε εσωτερικό όσο και σε εξωτερικό επίπεδο. Αναφερόμενος στις δραματικές αλλαγές που επιφέρουν τα πυρηνικά όπλα στη μορφή και στον τρόπο διεξαγωγής του πολέμου ο Παναγιώτης Κονδύλης σημειώνει ότι η δυνατότητα μιας

⁴⁹ Strain R., Frederic Lieutenant Colonel, US Air Force, "Discerning Iran's Nuclear strategy: An examination of motivations, strategic culture and Rationality", Air War College, Air University, Maxwell Air Force Base, Alabama, 15 April 1996 σ. 7

⁵⁰ Ibid, σ. 7

⁵¹ Ibid, σ. 9

⁵² Κονδύλης, Παναγιώτης, *Θεωρία του Πολέμου*, Εκδόσεις Θεμέλιο, Αθήνα 1999, σ. 373

μεσαίας ή μείζονος δύναμης να πλήξει με βαλλιστικούς πυραύλους και πυρηνικές κεφαλές τη βάση ακόμα και τις ίδιες της υπερδύναμης ουσιαστικά θα επηρεάσει την πορεία της πλανητικής πολιτικής. Σχετικά με τα οφέλη της πυρηνικής ισχύος αναφέρει ότι «ενώ η γενική διαφορά δυναμικού παραμένει περίπου η ίδια, η διαφορά των στρατιωτικοπολιτικών δυνατοτήτων μειώνεται».⁵³

Το κράτος πλέον αποκτά κύρος, σε στρατιωτικό επίπεδο, που του προσδίδει φήμη, ασφάλεια, μεγάλη αυτονομία και θέση μεγάλης δύναμης. Το κράτος υπερβαίνει το πρότερο επίπεδο στο οποίο βρισκόταν και γίνεται πλέον υπολογίσιμος αντίπαλος μέσα στο σύστημα. Το πλεονέκτημα σύμφωνα και πάλι με τον Παναγιώτη Κονδύλη έγκειται στην δυνατότητα των ατομικών όπλων να χρησιμοποιηθούν χωρίς να απαιτείται η κινητοποίηση, ο συντονισμός ή το υψηλό επίπεδο μαχητικής ετοιμότητας του συνόλου των ενόπλων δυνάμεων.⁵⁴ Για τα μικρότερα κράτη τα πυρηνικά όπλα εκλαμβάνονται ως το μέσον που θα τους προσδώσει κύρος στο διεθνές σύστημα δυσανάλογο της πραγματικής τους δύναμης. «Τα καθοριστικά κίνητρα της απόφασης για πυρηνικοποίηση δεν είναι τεχνικά αλλά πολιτικά - Είτε ο φόβος μπροστά σε έναν ατομικά εξοπλισμένο εχθρικό γείτονα (Ιράν – Ισραήλ), είτε η επιθυμία απόκτησης περιφερειακού γοήτρου».⁵⁵

⁵³ Ibid σ. 372

⁵⁴ Ibid, σ. 373

⁵⁵ Ibid. σ. 374

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΤΟ ΙΡΑΝ ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΚΗΣ ΔΙΑΧΡΟΝΙΑΣ, Η ΠΟΡΕΙΑ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΠΥΡΗΝΙΚΟΠΟΙΗΣΗ

2.1. Ιστορική αναδρομή στο σύγχρονο Ιράν⁵⁶

Το σύγχρονο Ιράν γεννήθηκε από την εθνική αφύπνιση των πρώτων χρόνων του 20^{ου} αιώνα. Μόνο όμως μετά τον Α' Παγκόσμιο πόλεμο ο Σάχης Reza Shah Pahlavi μπόρεσε να εγκαινιάσει μια περίοδο μεταρρυθμίσεων και μεγαλύτερης ανεξαρτησίας από τις ξένες δυνάμεις, ενώ ουσιαστικά η σύγχρονη ιστορία του Ιράν ξεκινά από τον Β' Παγκόσμιο πόλεμο και μετά.

Παρόλο που η επίσημη πολιτική του Ιράν απέναντι στην παγκόσμια σύρραξη ήταν μια πολιτική ουδετερότητας, το 1941 οι στενές σχέσεις του ιρανικού καθεστώτος με τη ναζιστική Γερμανία που δεν εξαντλούταν μόνο σε οικονομικές και εμπορικές σχέσεις, αλλά και το πλούσιο ιρανικό υπέδαφος, οδήγησαν σε μια από κοινού Βρετανό-Σοβιετική κατοχή του Ιράν, στις 25 Αυγούστου του 1941. Αποτέλεσμα της κατοχής είναι και ο εκθρονισμός του Σάχη υπέρ του γιου του Mohammad Reza Shah Pahlavi. Η είσοδος των Βρετανών και των Σοβιετικών στο ιρανικό έδαφος όπως ήταν φυσικό δημιούργησε έντονες εσωτερικές αναταραχές στη δομή εξουσίας του κράτους.

Το 1950 αναλαμβάνει πρωθυπουργός ο Ali Razmara, που δολοφονείται όμως εννιά μήνες αργότερα. Στην εξουσία τον διαδέχεται ο εθνικιστής Mohammad Mossadegh αρχηγός του κόμματος του εθνικού μετώπου, ο οποίος κατευθύνει μια πολιτική μεταρρυθμίσεων. Τον Απρίλιο του 1951 η βουλή ψηφίζει την εθνικοποίηση της πετρελαϊκής βιομηχανίας. Η Αγγλο-Ιρανική εταιρία πετρελαίου δεν μπορεί πλέον να συνεχίσει τις επιχειρήσεις της με αποτέλεσμα η Βρετανία να μποϊκοτάρει την αγορά Ιρανικού πετρελαίου. Ακολουθεί πάλι εξουσία μεταξύ του Σάχη, ο οποίος επιδιώκει να καταλάβει και πάλι την εξουσία και του Mossadegh. Στις 22 Αυγούστου του 1953 ο Mossadegh ανατρέπεται από τον Σάχη με πραξικόπημα που οργανώνεται

⁵⁶http://www.geocities.com/world_greek_geografia/Asia/Iran/Iran.htm
http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/806268.stm
<http://www.idkaramanlis.gr/html/arxeio/gr/articles/litsas/lits050322-1.html>

με την βοήθεια των μυστικών υπηρεσιών των ΗΠΑ και τις Βρετανίας, κυρίως λόγω των πετρελαϊκών συμφερόντων τους στην χώρα.

Η κατάληψη της εξουσίας από τον Σάχη σηματοδοτεί μια προσπάθεια εκσυγχρονισμού του Ιράν. Τον Ιανουάριο του 1963 ξεκινά μια καμπάνια για τον εκσυγχρονισμό της χώρας σύμφωνα με τα δυτικά πρότυπα. Θέτει σε εφαρμογή την «Λευκή Επανάσταση», ένα πρόγραμμα κοινωνικής και οικονομικής αναμόρφωσης. Το καθεστώς του Σάχη απολαμβάνει την υποστήριξη των ΗΠΑ, ενώ και οι σχέσεις του Ιράν με το Ισραήλ από την στιγμή που ανέλαβε την εξουσία μέχρι και το 1979 οπότε και ανετράπη, χαρακτηρίζονταν ως ειρηνικές και εποικοδομητικές.⁵⁷ Κατά το τέλος της δεκαετίας του 1960 ο Σάχης αρχίζει να εξαρτάται ολοένα και περισσότερο από την μυστική αστυνομία SAVAK προκειμένου να έχει τον έλεγχο των κινημάτων που αντιτίθενται στις μεταρρυθμίσεις του. Τον Σεπτέμβριο του 1978 η πολιτική του Σάχη αποξενώνει τον κλήρο, ενώ παράλληλα η αυταρχική του διακυβέρνηση οδηγεί σε εξεγέρσεις, απεργίες και μαζικές διαδηλώσεις κατευθυνόμενες στο εσωτερικό από το ισλαμικό θρησκευτικό κίνημα και από τον εξόριστο στο Παρίσι Ayatollah Ruhollah Khomeini. Η κατάσταση φαίνεται να βρίσκεται εκτός ελέγχου, για τον λόγο αυτό επιβάλλεται στρατιωτικός νόμος χωρίς όμως να επιφέρει τα επιθυμητά για τον Σάχη αποτελέσματα. Τον Ιανουάριο του 1979 καθώς η κατάσταση συνεχώς επιδεινώνεται ο Σάχης μαζί με την οικογένειά του εξορίζονται.

Στις 1 Φεβρουαρίου του 1979 επιστρέφει στο Ιράν ο Ισλαμιστής φονταμενταλιστής Ayatollah Ruhollah Khomeini, μετά από 14 χρόνια εξορίας σε Ιράκ και Γαλλία εξαιτίας της αντίθεσης του προς το καθεστώς. Γίνεται αποδεκτός ως πολιτικός και θρησκευτικός αρχηγός από τον λαό και δύο μήνες μετά, στις 1 Απριλίου του 1979, μετά από δημοψήφισμα ανακηρύσσεται επίσημος η Ισλαμική Δημοκρατία του Ιράν. Ο Ayatollah Ruhollah Khomeini διακήρυξε μια Ισλαμική δημοκρατία με ένα νέο σύνταγμα που να αντανάκλα τα ιδανικά του για μια διακυβέρνηση υπό τον Ισλαμικό Νόμο.⁵⁸

⁵⁷ Takeyh Ray, *Iran, Israel and the Politics of Terrorism*, Survival, vol. 48 no 4, Winter 2006-07, pp. 83-96, σ. 83

⁵⁸ «Η Ισλαμική διακυβέρνηση είναι διακυβέρνηση του Θείου Νόμου. Η διαφορά ανάμεσα στην Ισλαμική και συνταγματική διακυβέρνηση έγκειται στο γεγονός ότι στη δεύτερη οι νόμοι θεσπίζονται από τους εκπροσώπους του λαού ή του βασιλιά, ενώ η πραγματική εξουσία ανήκει στον Θεό. Ουδείς άλλος δικαιούται να νομοθετεί, για οτιδήποτε. Και ουδείς δικαιούται να διοικεί επί άλλης βάσεως πλην της εξουσίας που ο Θεός παραχώρησε... μόνο οι ειδήμονες επί της θρησκείας θα έπρεπε να ασχολούνται με την διακυβέρνηση και ουδείς άλλος».

Ayatollah Ruhollah Khomeini, *Ο Άτλας της παγκόσμιας ιστορίας*, ένθετο της Καθημερινής, τεύχος, 9, έκδοση 2000, σ. 27

Το πρώτο χαρακτηριστικό που ξεχώρισε με την ενσωμάτωση της Ισλαμικής σκέψης και πρακτικής στο Ιράν μετά την επανάσταση, ήταν η εφαρμογή του Ισλαμικού νόμου- Sharia- στις περισσότερες εκφάνσεις της δημόσιας και ιδιωτικής ζωής των πολιτών γεγονός που αποδείκνυε τον συντηρητικό προσανατολισμό του κράτους. Το δεύτερο χαρακτηριστικό ήταν ότι η Ισλαμική δημοκρατία του Ιράν παραχώρησε την ανώτατη εξουσία του κράτους στα χέρια θρησκευτικών συμβουλίων. Τα συμβούλια αυτά με την σειρά τους επέλεξαν τον ανώτατο θρησκευτικό αρχηγό του Κράτους, αξίωμα το οποίο διατήρησε ο Khomeini μέχρι τον θάνατο του το 1989. Ωστόσο παρέμειναν ζωντανές και οι δομές ενός σύγχρονου κράτους, με Πρόεδρο, εκλεγμένη από τον λαό βουλή δικαστικές αρχές, κλπ. , γεγονός που δημιουργούσε πολυποικίλες σφαίρες επιρροής στο εσωτερικό του Ισλαμικού καθεστώτος.⁵⁹

Η ισλαμική επανάσταση είναι πλέον γεγονός που σηματοδοτεί πάνω από όλα την αποτυχία του αυταρχικού εκσυγχρονισμού. Είναι ένα σημαντικό γεγονός το οποίο καταφέρνει να συγκεντρώσει την παγκόσμια προσοχή, καθώς ήταν μια λαϊκή εξέγερση για ίση διανομή του πλούτου και για απόκτηση ανεξαρτησίας, η οποία όμως τελικά οδήγησε στη δημιουργία του πρώτου πραγματικού θεοκρατικού κράτους στον κόσμο.⁶⁰

Η επιτυχία με την οποία στέφθηκε τελικά το εγχείρημα της Ιρανικής επανάστασης οδήγησε τους πρωτεργάτες της, τον Khomeini και τους συντρόφους του, στο συμπέρασμα ότι θα έπρεπε να την διαδώσουν και έξω από τα σύνορα του Ιράν κυρίως στους Μουσουλμάνους της Μέσης Ανατολής. Καθώς θεωρούσαν τα καθεστώτα των Μουσουλμανικών χωρών διεφθαρμένα, ευτελή και μη Ισλαμικά, άμεση πρόθεση τους ήταν να τα ανατρέψουν, καταγγέλλοντας τα για τις ιδιαίτερες σχέσεις τους με την Δύση.⁶¹ Ο Khomeini διακήρυττε ότι τα πραγματικά Μουσουλμανικά κράτη δεν θα έπρεπε να έχουν οποιουδήποτε είδους δοσοληψίες είτε με την Ανατολή είτε με την Δύση και κυρίως με τις ΗΠΑ τον « μεγάλο Σατανά» όπως τις αποκαλούσε. Αυτή η έκδηλη αντί-Αμερικανική στάση που υιοθετήθηκε

⁵⁹ Gerner J. Deborah & Jillian Schwedler, *Understanding The Contemporary Middle East*, Lynne Rienner Publishers, Inc, 2004, σ. 123

⁶⁰ <http://exandas.ert.gr/archive/homeini/islam.htm>

⁶¹ Mansfield Peter, *A History Of the Middle East*, Penguin Group, London, second edition 2003, σ. 328

εκείνη την εποχή, χαρακτηρίζει πλέον την πολιτική του Ιράν, απο τότε μέχρι και σήμερα.⁶²

Στις 4 Νοεμβρίου του 1979 ένα γεγονός που θα στιγματίσει και θα διαμορφώσει εφεξής τις σχέσεις ΗΠΑ-Ιράν λαμβάνει χώρα στην πρεσβεία των ΗΠΑ στην Τεχεράνη. Πενήντα δύο Αμερικανοί διπλωμάτες πιάστηκαν όμηροι από νεαρούς ριζοσπάστες Ισλαμιστές και κρατήθηκαν επί 444 ημέρες. Αίτημά των νεαρών φοιτητών ήταν η έκδοση του Σάχη στο Ιράν, από τις ΗΠΑ όπου βρισκόταν για θεραπεία, ώστε να δικαστεί. Η κίνηση αυτή όπως ήταν φυσικό, προκάλεσε την αμέριστη αμερικανική εχθρότητα έναντι του ισλαμικού καθεστώτος, λόγω της ταπείνωσης που δέχτηκε μέσα στην πρεσβεία της, ενώ στο Ιράν συνέβαλε στην περιθωριοποίηση των φιλελεύθερων μη κληρικών μουσουλμάνων.⁶³ Η κυβέρνηση του φιλελεύθερου πρωθυπουργού Μεχντί Μπαζαργκάν, που ήταν αντίθετος με τον αντί-αμερικανισμό των ριζοσπαστών ισλαμιστών και λαϊκών και υπέρ των καλών σχέσεων με τις ΗΠΑ και την Ευρώπη, αναγκάστηκε σε παραίτηση τον Ιανουάριο του 1980. Στις 25 Ιανουαρίου του 1980 εκλέγεται Πρόεδρος της Δημοκρατίας ο Abolhasan Bani-Sadr, ο οποίος και απομακρύνεται από την εξουσία ένα χρόνο αργότερα αφού είχε επικρίνει την ομηρία και τις μηχανορραφίες των ριζοσπαστών Ισλαμιστών. Η υπόθεση των ομήρων μαζί με την πολιτική εξαγωγή της επανάστασης σε άλλα κράτη, οδήγησαν το Ιράν σε απομόνωση στην διεθνή σκακιέρα.⁶⁴

Στις 22 Σεπτεμβρίου του 1980 το Ιράκ εισβάλλει στο Ιράν μετά από συνοριακές ανημιμαχίες και μια διένεξη για τον πλωτό δίαυλο Σατ αλ-Αράμπ, γεγονός που σηματοδοτεί την αρχή ενός πολέμου που θα διαρκέσει οκτώ χρόνια. Προκειμένου να αποδυναμωθεί το Ιρανικό καθεστώς οι ΗΠΑ όπως και η Ευρώπη υποστηρίζουν τον Ιρακινό Πρόεδρο Σαντάμ Χουσεΐν, ο οποίος κατά την διάρκεια του πολέμου δεν διστάζει να χρησιμοποιήσει τακτικούς βαλλιστικούς πυραύλους και χημικά όπλα εναντίον του Ιράν. Η διεθνής κοινότητα παρακολουθεί σιωπηλή της εξελίξεις χωρίς να επεμβαίνει σε μια καταφανή παραβίαση του διεθνούς δικαίου και των συνθηκών περί χημικών όπλων.⁶⁵ Μετά από οχτώ χρόνια πολέμου το Ιράν, που σε καμία περίπτωση δεν ήταν προετοιμασμένο να αντιμετωπίσει επιθέσεις χημικών όπλων,

⁶² Ibid, σ. 329

⁶³ Azadech Kian Thiebaut, *Η Ισλαμική Δημοκρατία του Ιράν*, Εκδόσεις Κριτική, Αθήνα, Μάρτιος 2006, σ. 119

⁶⁴ Ibid, σ.121

⁶⁵ Βλ. Strain R., Frederic Lieutenant Colonel, ό.π., σ. 20

βρίσκεται αδύναμο, με μια στρατιωτική στρατηγική γεμάτη ελλείψεις και με ελάχιστους συμμάχους στο πλευρό του (Συρία, Βόρεια Κορέα, Πακιστάν).⁶⁶ Τα έξι Αραβικά κράτη του Κόλπου, η Σαουδική Αραβία, το Κουβέιτ, το Κατάρ, το Μπαχρέιν, τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα και το Ομάν, υποστήριζαν ανοιχτά το Ιράκ με χρήματα και προμήθειες, το ίδιο έκαναν και η Ιορδανία με την Αίγυπτο, καθώς το ενδεχόμενο μιας νίκης του Ιράν και κατ' επέκταση η ανάδειξή του σε μεγάλη περιφερειακή δύναμη τους προκαλούσε τρόμο.⁶⁷ Κάτω από αυτές τις συνθήκες και ευρισκόμενο σε πολύ άσχημη κατάσταση, στις 20 Ιουλίου του 1988, το Ιράν αποδέχεται τελικά μια συμφωνία εκχειρίδας με το Ιράκ μετά από διαπραγματεύσεις που έλαβαν χώρα στην Γενεύη υπό την αιγίδα των Ηνωμένων Εθνών.

Στις 3 Ιουνίου του 1989 ο Ayatollah Ruhollah Khomeini πεθαίνει, την πολιτικό-θρησκευτική καθοδήγηση του Ιράν αναλαμβάνει στις 4 Ιουνίου ο Khamene'i Τον Αύγουστο του ίδιου έτους ορκίζεται νέος Πρόεδρος ο Akbar Hashemi Rafsanjani. Ο νέος Πρόεδρος μπορεί να χαρακτηριστεί ως πραγματιστής συντηρητικός, ισχυρό μέλος του θρησκευτικού κατεστημένου.

Το 1990 το Ιράν παραμένει ουδέτερο μετά την εισβολή του Ιράκ στο Κουβέιτ, αποδοκιμάζοντας τόσο την κατάκτηση του Κουβέιτ από την Βαγδάτη όσο και την μακροπρόθεσμη παρουσία των δυνάμεων των Η.Π.Α. στην περιοχή. Τον Σεπτέμβριο οι δύο χώρες, Ιράν και Ιράκ, ξεκινούν εκ νέου διπλωματικές σχέσεις.

Με την εκλογή του Προέδρου Bill Clinton, το 1992, τον οποίο το ισλαμικό καθεστώς κατηγόρησε ως εξαιρετικά φιλοϊσραηλινό και ευρισκόμενο υπό την επιρροή του εβραϊκού λόμπι, αφού θεωρούσε ότι το Ιράν αποτελούσε απειλή για την Μέση Ανατολή και ολόκληρο τον κόσμο, οι ΗΠΑ ενέτειναν την εχθρότητά τους έναντι του Ιράν με αποτέλεσμα να το κατηγορήσουν για προώθηση και υποστήριξη της τρομοκρατίας, κατηγορία την οποία και αρνήθηκε κατηγορηματικά.⁶⁸ Επιπροσθέτως τον Μάιο του 1995 με πρόσημα την καταπολέμηση της Ιρανικής απειλής το Κογκρέσο ψηφίζει έναν νόμο που δίνει κυρίως στην CIA 20 εκατομμύρια δολάρια που θα χρησιμοποιηθούν στην αποσταθεροποίηση του Ισλαμικού καθεστώτος. Παράλληλα απαγορεύει και τις αμερικανικές επενδύσεις στο Ιράν στα πλαίσια οικονομικών κυρώσεων. Το αμερικανικό embargo είχε ως αποτέλεσμα να

⁶⁶ Ibid, σ. 20

⁶⁷ Mansfield, Peter, *A History Of the Middle East, Revised and Updating by Nicolas Pelham*, Penguin Group, London, 2003, second edition, σ. 331

⁶⁸ Βλ. Azadch Kian Thiebaut, ό.π., σ. 121

στερήσει από το Ιράν την πρόσβαση στις σύγχρονες τεχνολογίες, δεν κατάφερε όμως να εξασθενήσει το Ισλαμικό καθεστώς,⁶⁹ που ήταν και ο βασικός στόχος του embargo.

Στις εκλογές του 1997 ο μετριοπαθής Muhammad Khatami, υποσχόμενος μεταρρυθμίσεις για τον εκδημοκρατισμό του Ιράν, κερδίζει τις προεδρικές εκλογές με το 70% των ψήφων, νικώντας την συντηρητική κυβερνώσα ελίτ. Ο Πρόεδρος Khatami άλλαξε αναμφισβήτητα τον προσανατολισμό της εξωτερικής πολιτικής του Ιράν, παρά την αποτυχία του για εκδημοκρατισμό του καθεστώτος. Αντιλήφθηκε ότι η διπλωματία και η εμπρηστική ρητορική που μέχρι τότε ακολουθούσαν οι προκάτοχοι του οδήγησαν σε απομόνωση, ζημίωσαν την διεθνή εικόνα της χώρας και προκάλεσαν τεράστιες οικονομικές απώλειες.⁷⁰ Αντιλήφθηκε επίσης ότι η εχθρική στάση του Ιράν απέναντι στο Ισραήλ δημιουργούσε προβλήματα στην χώρα κυρίως με την μορφή επαχθών οικονομικών κυρώσεων για τον λόγο αυτό έσπευσε να καταδικάσει τον αντισημιτισμό ως ένα δυτικό φαινόμενο που δεν ταιριάζει στο Ισλάμ.

Σε εκλογές που διενεργούνται, τον Φεβρουάριο του 2000, φιλελεύθεροι και υποστηρικτές του Khatami κερδίζουν τις 170 από τις 290 θέσεις της βουλής, βάζοντας τέλος στην κυριαρχία των συντηρητικών που κρατούσε από την Ισλαμική Επανάσταση του 1979. Η επανεκλογή του προέδρου Khatami για δεύτερη θητεία, τον Ιούνιο του 2001 με ποσοστό περίπου 77% έρχεται να επισφραγίσει το προσωρινό τουλάχιστον τέλος της κυριαρχίας των συντηρητικών.

Οι επιθέσεις της 11ης Σεπτεμβρίου στις ΗΠΑ γίνονται η αφορμή να συνδεθεί το Ιράν για ακόμη μια φορά με τρομοκρατικές οργανώσεις. Ο Πρόεδρος των ΗΠΑ George Bush στο διάγγελμά του προς τον αμερικανικό λαό, τον Ιανουάριο του 2002 ορίζει το Ιράν μαζί με το Ιράκ και την Βόρεια Κορέα ως τον «Άξονα του Κακού», ο οποίος πρέπει να καταπολεμηθεί άμεσα και δραστικά, προειδοποιώντας πως η εξάπλωση πυραύλων μεγάλου βεληνεκούς σε αυτές τις χώρες αποτελούν εξίσου μεγάλο κίνδυνο για τις ΗΠΑ όσο αποτελεί και η τρομοκρατία. Η δήλωση αυτή όπως ήταν φυσικό προκάλεσε οργή στο Ιράν και καταδικάστηκε τόσο από τους Συντηρητικούς όσο και από τους Προοδευτικούς.

Το Ισλαμικό καθεστώς παρά την μετριοπαθή στάση του Προέδρου Khatami συνέχισε να ενισχύει τα αμυντικά μέσα της χώρας με τον πιο σύγχρονο εξοπλισμό.

⁶⁹ Ibid, σ. 122

⁷⁰ Takeyh Ray, *Iran, Israel and the Politics of Terrorism, Survival*, Vol.48 no 4, Winter 2006-07, pp. 83-96, σ. 90

Τον Ιούλιο του 1999 το Ιράν δοκίμασε πύραυλο μέσου βεληνεκούς (περίπου 1300χλμ.), βορειοκορεατικής κατασκευής, τον οποίο ονόμασαν «Shahab 3»⁷¹. Άλλες δοκιμές έγιναν το 2002, το 2003 και το 2004 ορισμένες με επιτυχία και το βεληνεκές του «Shahab 3» βελτιώθηκε φτάνοντας περίπου τα 2.000χλμ.⁷² Αυτές οι δοκιμές προκάλεσαν την οργή της Ισραηλινής κυβέρνησης, καθώς θεωρούσε ότι η κατοχή από το Ιράν αυτού του πυραύλου θα άλλαζε την ισορροπία δυνάμεων στην περιοχή. Παρόλα αυτά οι υποψίες σχετικά με τις ιρανικές προσπάθειες για την ανάπτυξη των δυνατοτήτων του Ιράν στον τομέα των όπλων μαζικής καταστροφής ήταν εκείνες που επέφεραν την καταδίκη της διεθνούς κοινότητας.

Η ανακάλυψη εμπλουτισμένου ουρανίου στη Natanz κατά την διάρκεια επιθεώρησης της Διεθνούς Υπηρεσίας Ατομικής Ενέργειας (ΙΑΕΑ) τον Φεβρουάριο του 2003 και η ανακάλυψη πακιστανικής πυρηνικής τεχνολογίας σε πολλές χώρες, μεταξύ των οποίων και το Ιράν, στις δεκαετίες 1980 και 1990 έσφιξαν τον κλοιό γύρω από το ισλαμικό καθεστώς.⁷³ Τον Σεπτέμβριο του 2003 οι επιθεωρητές των Ηνωμένων Εθνών για τα πυρηνικά δίνουν στην Τεχεράνη ορισμένες εβδομάδες περιθώριο για να αποδείξει ότι δεν εκτελεί προγράμματα ατομικών όπλων. Υπό μεγάλη διεθνή πίεση το Ιράν υπογράφει τελικά στις 21 Οκτωβρίου το πρόσθετο πρωτόκολλο της Συνθήκης Μη Πολλαπλασιασμού των Πυρηνικών Όπλων. Οι υπουργοί εξωτερικών της Γαλλίας, της Γερμανίας και της Βρετανίας πηγαίνουν στην Τεχεράνη με στόχο να πείσουν το Ιράν να προσχωρήσει στη Συνθήκη Μη Πολλαπλασιασμού των Πυρηνικών Όπλων, με αντάλλαγμα μια αόριστη υπόσχεση βοήθειας ώστε να αποκτήσει η χώρα πυρηνική τεχνολογία για ειρηνικούς σκοπούς. Το Νοέμβριο του 2003 το Ιράν έχοντας αποδεχτεί την πρόταση ανακοινώνει ότι αναστέλλει το πρόγραμμα εμπλουτισμού ουρανίου και επιτρέπει στους επιθεωρητές των Ηνωμένων εθνών να επιθεωρήσουν τις πυρηνικές εγκαταστάσεις. Η Διεθνής Υπηρεσία Ατομικής Ενέργειας καταλήγει στο συμπέρασμα ότι δεν υπάρχουν στοιχεία για την δημιουργία πυρηνικών όπλων.

Τον Φεβρουάριο του 2004 στις βουλευτικές εκλογές που λαμβάνουν χώρα στο Ιράν, οι συντηρητικοί ξανακερδίζουν τον έλεγχο της Βουλής. Τον Ιούνιο του 2004 ενώ το Ιράν δηλώνει αρχικά ότι δεν θα ξεκινήσει και πάλι τον εμπλουτισμό ουρανίου και ότι κάθε δραστηριότητα θα είναι υπό επιτήρηση, αθετεί την υπόσχεσή του, με

⁷¹ Βλ. Azadech Kian Thiebaut, ό.π., σ.125

⁷² Ibid σ.125

⁷³ Ibid, σ.126

αποτέλεσμα η Διεθνής Υπηρεσία Ατομικής Ενέργειας να επιπλήξει το Ιράν καθώς αποτυγχάνει να συνεργαστεί πλήρως στην έρευνα που διαπράττεται για της πυρηνικές του δραστηριότητες. Η Ευρώπη, επιδιώκοντας να συμβάλει στην επανένταξη της Ισλαμικής Δημοκρατίας του Ιράν στην διεθνή κοινότητα, έπαιξε πρωτεύοντα ρόλο στην ενίσχυση των ορθολογιστών εντός του Ισλαμικού καθεστώτος. Το Νοέμβριο, παραμονές τις προθεσμίας που είχε θέσει η Διεθνής Υπηρεσία Ατομικής Ενέργειας, το Ιράν δέχεται το πάγωμα όλων των δραστηριοτήτων εμπλουτισμού ουρανίου, σύμφωνα με τις απαιτήσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης, απομακρύνοντας έτσι το ενδεχόμενο προσφυγής στο Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ.⁷⁴

Τον Ιούνιο του 2005 στις προεδρικές εκλογές του Ιράν, επικρατεί με ποσοστό 62%, ο σχετικά άγνωστος μέχρι τότε υπερσυντηρητικός Mahmoud Ahmadinejad. Σε αντίθεση με τον μετριοπαθή Khatami, ο Ahmadinejad ακολουθεί μια σκληροπυρηνική στάση σε θέματα εξωτερικής πολιτικής και κυρίως σε δύο πολύ σημαντικά θέματα τα οποία προκαλούν την αντίδραση της διεθνούς κοινότητας. Επιδιώκοντας να διορθώσει τους συμβιβασμούς του προκατόχου του, από την μία πλευρά με εμπρηστικές δηλώσεις του τύπου «το Ισραήλ θα πρέπει να σβηστεί από τον Χάρτη»⁷⁵ κάνει σαφή την εχθρική στάση που θα διατηρήσει το Ιράν απέναντι σε έναν από τους σημαντικότερους συμμάχους της δύσης το Ισραήλ. Από την άλλη πλευρά επιμένει πεισματικά στην πυρηνικοποίηση του Ιράν, θεωρώντας πως το πυρηνικό πρόγραμμα αποτελεί ζωτικό συμφέρον για την χώρα. Αγνοώντας τις διεθνείς αντιδράσεις, εντατικοποιεί τις προσπάθειες εμπλουτισμού ουρανίου σε Ιρανικές εγκαταστάσεις, οδεύοντας έτσι με ταχύς ρυθμούς στην απόκτηση της πολυπόθητης θέσης ανάμεσα στα άλλα πυρηνικά κράτη.

Αποτέλεσμα της προκλητικής στάσης του νέου Προέδρου είναι να ξεσπάσει πυρηνική κρίση μεταξύ του Ιράν, των ΗΠΑ και της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Οι πυρηνικές φιλοδοξίες της Τεχεράνης τείνουν να μονοπωλήσουν την διεθνή σκηνή, καθώς από εκείνη την στιγμή κι έπειτα λαμβάνουν χώρα μια σειρά από διαβουλεύσεις με τους Δυτικούς και την Διεθνή Υπηρεσία Ατομικής Ενέργειας για την διακοπή του εμπλουτισμού ουρανίου σε Ιρανικές εγκαταστάσεις. Η Ισλαμική δημοκρατία του Ιράν ακολουθώντας μια άκαμπτη πολιτική σχετικά με το θέμα της πυρηνικής ενέργειας κινδυνεύει να υποστεί διεθνείς κυρώσεις, ακόμα και

⁷⁴ Ibid, σ. 136

⁷⁵ http://www.bbc.co.uk/greek/worldnews/story/2005/10/051028_iran_un.shtml

βομβαρδισμούς των πυρηνικών της εγκαταστάσεων από τον αμερικανικό ή ακόμα και τον ισραηλινό στρατό, καθώς οι Δυτικοί θεωρούν ότι το Ιράν μέσα από τα προγράμματα του επιδιώκει την απόκτηση πυρηνικών όπλων και όχι πυρηνικής ενέργειας που θα χρησιμοποιηθεί για ειρηνικούς σκοπούς.⁷⁶

Τον Αύγουστο και τον Σεπτέμβριο του 2005 η Τεχεράνη δηλώνει ότι ξεκίνησε και πάλι την μετατροπή ουρανίου στο εργοστάσιο της στο Isfahan επιμένοντας ότι το πρόγραμμα θα χρησιμοποιηθεί για ειρηνικούς σκοπούς. Η Διεθνής Υπηρεσία Ατομικής Ενέργειας δεν πείθεται από τους ισχυρισμούς του Ιράν, υποστηρίζοντας ότι το Ιράν έχει παραβιάσει την Συνθήκη Μη Πολλαπλασιασμού των Πυρηνικών Όπλων.

Πυρηνικές εγκαταστάσεις στο Isfahan

Τον Ιανουάριο του 2006 το Ιράν διακόπτει τον έλεγχο της ΙΑΕΑ στις πυρηνικές εγκαταστάσεις της Natanz , τον Φεβρουάριο μπροστά σε αυτές τις εξελίξεις η ΙΑΕΑ αποφασίζει να αναφέρει το Ιράν στο Συμβούλιο Ασφαλείας για τις πυρηνικές του δραστηριότητες. Το Ιράν ανεπηρέαστο συνεχίζει τον εμπλουτισμό ουρανίου στις εγκαταστάσεις του στη Natanz, με αποτέλεσμα τον Απρίλιο να ανακοινώσει ότι κατάφερε με επιτυχία να εμπλουτίσει ουράνιο στις εγκαταστάσεις του στη Natanz⁷⁷. Στις 31 Αυγούστου το Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών δίνει διορία στο Ιράν να σταματήσει της εργασίες του σχετικά με τις πυρηνικές του δραστηριότητες ενώ παράλληλα η ΙΑΕΑ ανακοινώνει πως το Ιράν απέτυχε να αναστείλει το πρόγραμμα του. Δεδομένης της άκαμπτης στάσης που διατηρεί το Ιράν στο θέμα των πυρηνικών, τον Δεκέμβριο, το Συμβούλιο Ασφαλείας αποφασίζει να επιβάλλει κυρώσεις σε ότι έχει σχέση με την αγορά από το Ιράν ευαίσθητων πυρηνικών υλικών και τεχνολογιών. Όπως είναι αναμενόμενο η απόφαση αυτή εξοργίζει το Ιράν, το οποίο αποφασίζει να επιταχύνει τον εμπλουτισμό ουρανίου.

Τον Φεβρουάριο του 2007, η ΙΑΕΑ, ανακοίνωσε πως το Ιράν απέτυχε να αναστείλει τον εμπλουτισμό ουρανίου, γεγονός που θα του επιφέρει νέες κυρώσεις. Τον Απρίλιο ο Πρόεδρος Mahmoud Ahmadinejad ανακοίνωσε ότι το Ιράν μπορεί να παράγει πυρηνικά καύσιμα σε βιομηχανικό επίπεδο ενώ και η ΙΑΕΑ τον Μάιο παραδέχτηκε ότι το Ιράν θα είναι σε θέση να αναπτύξει πυρηνικό όπλο σε ένα

⁷⁶ Βλ. Azadech Kian Thiebaut, ό.π., σ. 17

⁷⁷ http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/806268.stm

χρονικό διάστημα από τρία έως και οκτώ χρόνια από σήμερα, αν συνεχίσει με αυτούς τους ρυθμούς.⁷⁸

2.2. Η εξέλιξη του Πυρηνικού προγράμματος του Ιράν

Οι πυρηνικές φιλοδοξίες του Ιράν, αν και έχουν έρθει στο προσκήνιο των συζητήσεων τα τελευταία χρόνια, λόγω του προβληματισμού και των αντιδράσεων που προκαλούν στην διεθνή κοινότητα, δεν είναι ένα σύγχρονο φαινόμενο. Το Ιράν επιδιώκει την απόκτηση πυρηνικών όπλων εδώ και τριάντα τουλάχιστον χρόνια.⁷⁹ Η δυνατότητα απόκτησης πυρηνικής τεχνολογίας ήταν κοινός στόχος όλων των ηγετών του Ιράν, μεταρρυθμιστών και συντηρητικών, από την εποχή του Σάχη μέχρι και σήμερα ανεξαρτήτως καθεστώτων, συμμαχιών, εσωτερικής και εξωτερικής κατάστασης της χώρας. Οι κυβερνώντες, κάθε φορά, δεν δίσταζαν να επικαλεστούν το εθνικό συμφέρον για να κινητοποιήσουν την κοινή γνώμη, την πολιτιστική και επιστημονική ελίτ προκειμένου να διεκδικήσουν τη νομιμότητα της πρόσβασης του Ιράν στην πυρηνική τεχνολογία για πολιτικούς σκοπούς.⁸⁰ Η ομοφωνία των Ιρανών ηγετών αποτυπώνεται χαρακτηριστικά στην δήλωση του Προέδρου Khatami στις 22 Σεπτεμβρίου του 2004 στην Aftab:

«Αποφασίσαμε να είμαστε δυνατοί και η πυρηνική τεχνολογία είναι απαραίτητη για την ισχύ ενός έθνους και ενός καθεστώτος. Κάναμε την επιλογή μας : ναι στην πυρηνική τεχνολογία για πολιτικούς σκοπούς, όχι στα πυρηνικά όπλα. Είμαστε έτοιμοι για συνεργασία και σύμπραξη. Οι άλλοι πρέπει να αναγνωρίσουν το νόμιμο και φυσικό δικαίωμά μας και να δεχθούν την προοπτική περισσότερης κατανόησης και συνεργασίας ώστε να μπορέσουμε να συνεχίσουμε νόμιμα την απόκτηση της πυρηνικής τεχνολογίας για πολιτικούς σκοπούς. Υφιστάμεθα διεθνή έλεγχο σε όλα τα επίπεδα και δεσμευόμαστε να αποσπάσουμε την διεθνή εμπιστοσύνη, αποδεικνύοντας ότι δεν επιδιώκουμε την ανάπτυξη του πυρηνικού όπλου. Είμαστε αποφασισμένοι να συνεχίσουμε σε αυτό τον δρόμο της απόκτησης πυρηνικής

⁷⁸ Ibid

⁷⁹ Quillen Chris, *Iranian Nuclear Weapons Policy: Past, Present and Possible Future*, Middle East Review of International Affairs, MERIA, Journal, Volume 6, No. 2, June 2002

⁸⁰ Βλ. Azadeh Kian Thiebaut, ό.π., σ. 128

τεχνολογίας για πολιτικούς σκοπούς έστω και με το τίμημα της διακοπής του διεθνούς ελέγχου».⁸¹

Το αίτημα για την ανάπτυξη μιας Ιρανικής πυρηνικής τεχνολογίας ξεκινάει από πολύ νωρίς, ήδη από το 1957, που στην εξουσία βρίσκεται ο Σάχης Mohammed Reza Pahlavi αρχίζουν να εκδηλώνονται τα πρώτα βήματα υλοποίησης του μεγαλεπήβολου αυτού προγράμματος. Το Ιράν υπογράφει με τις ΗΠΑ μια συμφωνία πυρηνικής συνεργασίας, η οποία θα παρέχει τεχνική υποστήριξη και παροχή πολλών κιλών εμπλουτισμένου ουρανίου. Επίσης οι δύο χώρες, στο πλαίσιο των φιλικών σχέσεων που έχουν αναπτύξει, καλούνται να συνεργαστούν στην έρευνα για τις ειρηνικές χρήσεις της πυρηνικής ενέργειας.⁸² Το 1967 το Ιράν αγοράζει από τις ΗΠΑ έναν ερευνητικό αντιδραστήρα πέντε μεγαβάτ για το Amirabad Technical College της Τεχεράνης. Παρόλο που ο αντιδραστήρας αυτός αποτελεί σημαντικό στοιχείο για την βασική υποδομή δημιουργίας και άλλων, το Ιράν δεν ξεκινάει την παραγωγή για πολλά χρόνια.⁸³

Το 1974 ο Σάχης ιδρύει τον Οργανισμό Ατομικής Ενέργειας του Ιράν (ΑΕΟΙ) και ως μέρος ενός μακροπρόθεσμου σχεδίου ανάπτυξης ανακοινώνει ότι σκοπεύει να κατασκευάσει 23 εργοστάσια πυρηνικής ενέργειας στο Ιράν μέχρι το 1994,⁸⁴ στα οποία θα παραχθούν 23.000 μεγαβάτ πυρηνικής ενέργειας. Την περίοδο εκείνη το πυρηνικό πρόγραμμα του Ιράν απολάμβανε την υποστήριξη πολλών Δυτικών δυνάμεων. Αντιδραστήρες αγοράζονταν από τις ΗΠΑ, την Γαλλία και την Δυτική Γερμανία, την ίδια στιγμή που Ιρανοί επιστήμονες εκπαιδεύονταν σε αυτές τις χώρες, όπως επίσης και στην Μεγάλη Βρετανία, την Ιταλία, το Βέλγιο και τον Καναδά. Αυτές οι χώρες βέβαια ήταν πρόθυμες να βοηθήσουν το Ιράν να αναπτύξει πυρηνική ενέργεια και όχι όπλα, ο Σάχης όμως είχε σαφέστατα την δημιουργία πυρηνικών όπλων στο μυαλό του.⁸⁵

Θερμός υποστηρικτής του προγράμματος του Ιράν εκείνη την περίοδο ήταν και η Ινδία η οποία παρείχε εκπαίδευση σε Ιρανούς επιστήμονες. Η επιτυχία της Ινδίας σε τεχνολογικό αλλά και διπλωματικό επίπεδο, σχετικά με το πυρηνικό της πρόγραμμα φαίνεται να επηρέασε σημαντικά τον Σάχη στην προώθηση του δικού του

⁸¹ Ibid, σ. 126

⁸² Yaphé S. Judith and Charles D. Lutes, *Reassessing the Implications of a Nuclear-Armed Iran*, Appendix A, Albright David, *Timeline of Iran's Path to Nuclear Weapons*, McNair Paper 69, Institute for National Strategic Studies, National Defense University, Washington, D. C., 2005

⁸³ Βλ. Quillen Chris, ό.π., σ. 1

⁸⁴ Ibid, σ. 2

⁸⁵ Ibid, σ. 2

προγράμματος. Παρά την υποστήριξη όμως που παρείχε η Ινδία στο Ιράν, το τελευταίο ποτέ δεν έπαψε να την θεωρεί ως πιθανό εχθρό στο μέλλον. Αυτό οφείλεται στο γεγονός πως το Ιράν πολλακίς είχε δηλώσει την στήριξή του στο Πακιστάν, φτάνοντας μάλιστα στο σημείο να ορίσει κάθε επίθεση εναντίον του Πακιστάν ως επίθεση εναντίον του ίδιου του Ιράν.⁸⁶

Το πυρηνικό πρόγραμμα του Ιράν, στο ξεκίνημά του, δεν είχε σκοπό να απειλήσει το Ισραήλ.⁸⁷ Αν και το Ιράν θεωρούσε το Ισραήλ ως πιθανό ανταγωνιστή στην περιοχή της Μέσης Ανατολής, τη δύναμη του οποίου θα έπρεπε να αντισταθμίσει, δεν κινήθηκε στη σχεδίαση του προγράμματος του με γνώμονα την δράση του Ισραήλ. Αυτό συνέβη καθώς θεωρείται πολύ πιθανό, εκείνη την περίοδο, ο Σάχης να μην γνώριζε ή μόνο να υποπτευόταν ότι το Ισραήλ είχε στην κατοχή του πυρηνικά όπλα.⁸⁸

Το Ιράν εκείνη την εποχή εκτός της βοήθειας που δεχόταν από τις Δυτικές χώρες, δεχόταν και την βοήθεια της Σοβιετικής Ένωσης, η οποία παρείχε βοήθεια στο Ιράν για να πιάσει περισσότερο τις ΗΠΑ. Το γεγονός αυτό ωστόσο δεν επηρέαζε τις σχέσεις μεταξύ ΗΠΑ-Ιράν, καθώς το Ιράν συνέχιζε να παραμένει στενός σύμμαχος των ΗΠΑ. Δεδομένου του γεγονότος ότι το Ιράν συνόρευε με την Σοβιετική Ένωση στο βόρειο τμήμα του, φοβόταν πάντοτε μια πιθανή εισβολή της, στα πετρέλαιά του. Δεν ήταν όμως η απειλή της Σοβιετικής Ένωσης που έπαιξε καταλυτικό ρόλο στην στρατηγική που χάραξε το Ιράν σχετικά με την απόκτηση πυρηνικής τεχνολογίας. Η κινητήριος δύναμη στην απόφαση του Ιράν να αποκτήσει πυρηνικά όπλα ήταν άλλες περιφερειακές δυνάμεις όπως η Αίγυπτος, η Σαουδική Αραβία και κυρίως το Ιράκ, με το οποίο ανταγωνίζονταν το Ιράν για την απόκτηση ηγεμονικής θέσης στην περιοχή.

Μετά την πτώση του Σάχη, το 1979, το νέο καθεστώς όπως ήταν φυσικό κληρονόμησε το πυρηνικό του πρόγραμμα. Στη νέα περίοδο που ξεκίνησε για το Ιράν με την κατάληψη της εξουσίας από τον Khomeini, το πρόγραμμα συνεχίστηκε αλλά σε πολύ μικρότερη κλίμακα.⁸⁹ Μια από τις αιτίες της περικοπής του φιλόδοξου προγράμματος του Σάχη, οφειλόταν κυρίως στο γεγονός ότι τα πυρηνικά όπλα και οι συνέπειές τους, ερχόταν σε αντίθεση με τις Ισλαμικές αρχές.⁹⁰ Τα μεγαλεπήβολα

⁸⁶ Ibid, σ. 2

⁸⁷

⁸⁸ Ibid, σ. 2

⁸⁹ Ibid, σ.3

⁹⁰ Οι συντηρητικοί Ισλαμιστές και κυρίως οι κληρικοί, τόνιζαν το γεγονός ότι ο Θεός προίκισε τον άνθρωπο με εκείνες τις δυνάμεις και τις ικανότητες που του είναι απαραίτητες για μια καλή ζωή. Αυτές οι δυνάμεις σκοπό έχουν να χρησιμοποιηθούν για το καλό των ανθρώπων και για την

σχέδια του μειώθηκαν σημαντικά καθώς όλες οι διαδικασίες που δρομολογήθηκαν κατά την διάρκεια παραμονής του στην εξουσία, κρίθηκαν ακατάλληλες και διεκόπησαν. Όλες οι συμβάσεις που είχαν συναφθεί για την απόκτηση πυρηνικών αντιδραστήρων ανεστάλησαν, μόνο ένας μικρός ερευνητικός αντιδραστήρας στο Amirabad παρέμεινε κάτω από διεθνή επιτήρηση. Όλες οι διαπραγματεύσεις για απόκτηση όπλων μεταξύ Ιράν, ΗΠΑ και άλλων ξένων δυνάμεων ακυρώθηκαν. Σταμάτησε ακόμα και η δημιουργία πυρηνικών αντιδραστήρων που ήταν σχεδόν έτοιμοι, όπως αυτός στο Bushehr, καθώς ανέκυσαν τεχνικές και οικονομικές δυσκολίες, τις οποίες το νέο καθεστώς δεν ήταν σε θέση να αντιμετωπίσει.

Το πυρηνικό πρόγραμμα δεν έμεινε για πολύ σε κατάσταση ύφεσης. Από το 1983 και μετά το Ιρανικό καθεστώς αρχίζει να αντιλαμβάνεται εκ νέου την αναγκαιότητα της συνέχισης του πυρηνικού του προγράμματος. Τον Μάρτιο, η Τεχεράνη ανακοινώνει πως σκοπεύει να επαναδραστηριοποιήσει το πυρηνικό της πρόγραμμα με την βοήθεια της Ινδίας.⁹¹ Καθώς το πυρηνικό πρόγραμμα αρχίζει να προχωράει μια σειρά από κράτη, όπως η Δυτική Γερμανία, η Κίνα και η Ρωσία παρέχουν ταυτόχρονα βοήθεια στο Ιράν.⁹²

Το 1989, το Ιράν, σε μια προσπάθεια μαζικής αναδόμησης του στρατιωτικού του προγράμματος, ανακοινώνει ότι ανακάλυψε κοιτάσματα ουρανίου κοντά στην Saghand, τα οποία προτίθεται να εξορύξει μέσα στο 1990. Επιπροσθέτως ανακοίνωσε πως θα προβεί στην δημιουργία εγκαταστάσεων εμπλουτισμού ουρανίου μέχρι το 1994. Το 1992 η Ρωσία, προς επιβεβαίωση των προθέσεων του Ιράν, με ανακοίνωση της, γνωστοποιεί ότι υπέγραψε με το Ιράν συμφωνία παροχής υποστήριξης και βοήθειας για την πραγματοποίηση του πυρηνικού του προγράμματος⁹³.

Η περίοδος αυτή που εγκαινιάστηκε με την Ισλαμική επανάσταση, επέφερε σημαντικές αλλαγές τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό περιβάλλον του Ιράν. Οι μέχρι πρότινος καλές σχέσεις με την Δύση, ανήκουν πλέον στο παρελθόν. Το Ιράν, λόγω της αντί-αμερικανικής του στάσης και της γενικότερης εναντίωσης του στην Δύση, οδηγείται σε απομόνωση στη διεθνή σκακιέρα, ενώ τα αποτελέσματα

πραγματοποίηση του έργου του Θεού στην γη. Επομένως ένα τόσο καταστροφικό όπλο δεν θα έπρεπε να έχει θέση σε ένα Ισλαμικό κράτος.

Βλ. Strain R. Frederic, Lieutenant Colonel, ό.π., σ. 35

⁹¹ Η Ινδική βοήθεια αποτελούσε, την στιγμή εκείνη, πολύ σημαντικό πλεονέκτημα για το Ιράν καθώς του επέτρεπε να παραμείνει ουδέτερο στην ψυχροπολεμική, διπολική αντιπαράθεση ΗΠΑ-Σοβιετικής Ένωσης.

⁹² Βλ. Quillen Chris, ό.π., σ. 4

⁹³ Mayer C. Charles, *National Security to Nationalist Myth: Why Iran Wants Nuclear Weapon*, naval Postgraduate School, Monterey California, September 2004, σ. 8

του οκταετούς πολέμου με το Ιράκ είναι εξαιρετικά δυσμενή γι' αυτό. Τα νέα δεδομένα, όπως ήταν φυσικό, οδήγησαν το Ιράν να χαράξει, μετά από μια σύντομη περίοδο ύφεσης, μια πολιτική εντατικοποίησης του πυρηνικού του προγράμματος, στα πλαίσια της αυτοβοήθειας, έτσι ώστε να αποκτήσει ισχύ και γόητρο στο διεθνές σύστημα που θα του εξασφαλίσει την επιβίωσή του και θα το καταστήσει ικανό να αποτρέψει οποιαδήποτε στρατιωτική επέμβαση στο εσωτερικό του. Η απόκτηση πυρηνικής τεχνολογίας αποτελεί πλέον άμεση προτεραιότητα για το Ιράν, το οποίο φαίνεται διατεθειμένο να κάνει οτιδήποτε προκειμένου να μην υπάρξει κανένα εμπόδιο στις διαδικασίες υλοποίησης του προγράμματος του.

Η εκλογή του Προέδρου Khatami τον Μάιο του 1997 αναμφίβολα άλλαξε τον προσανατολισμό της εξωτερικής πολιτικής του Ιράν. Ο Khatami ως πιο μετριοπαθής και φιλελεύθερος, ακολουθώντας μια πολιτική κατευνασμού κατάφερε να προσεγγίσει ως ένα βαθμό και πάλι την Δύση. Προσπάθησε μέσα από την πολιτική του να οδηγήσει το Ιράν από την σύγκρουση και την αντιπαράθεση στον συμβιβασμό και τον διάλογο μεταξύ των πολιτισμών.⁹⁴

Ανεξάρτητα όμως από την προσπάθεια του να επιφέρει σημαντικές αλλαγές οι οποίες θα οδηγούσαν σε προσέγγιση του Ιράν με την Δύση, το Ιρανικό καθεστώς συνέχισε ακάθεκτο να επιδιώκει την ολοκλήρωση του πυρηνικού αντιδραστήρα στο Bushehr, καθώς δεν ήταν διατεθειμένο σε καμία περίπτωση να εγκαταλείψει τις προγραμματισμένες διαδικασίες απόκτησης πυρηνικής τεχνολογίας.

Για την υλοποίηση του προγράμματος ένα μέρος της βοήθειας προερχόταν από χώρες όπως η Κίνα και το Πακιστάν, ενώ η κύρια πηγή εξωτερικής βοήθειας προερχόταν από την Ρωσική ομοσπονδία, παρόλο που αποτελούσε κύρια πηγή φόβου την περίοδο που το Ιράν ξεκινούσε το πυρηνικό του πρόγραμμα.⁹⁵ Τον Ιανουάριο του 1995, το Ιράν υπέγραψε συμφωνία με την Ρωσία για την κατασκευή της πρώτης μονάδας στο Bushehr, η οποία θα ήταν έτοιμη μέχρι το 2002, ενώ από το 2004 και μετά θα ήταν σε θέση να λειτουργήσει κανονικά.

Από το 2005 και μετά, με την επικράτηση του υπερσυντηρητικού Mahmoud Ahmadinejad στις προεδρικές εκλογές, στο Ιράν παρατηρείται ακόμα μεγαλύτερη εντατικοποίηση των προσπαθειών απόκτησης πυρηνικής τεχνολογίας. Η μετριοπαθής στάση του απερχόμενου Προέδρου Khatami αποτελεί πλέον παρελθόν, ενώ η προκλητική στάση που ακολουθεί το Ιράν, όσον αφορά στις προσπάθειες υλοποίησης

⁹⁴ Βλ. Quillen Chris, ό.π., σ. 5

⁹⁵ Ibid, σ. 6

του πυρηνικού του προγράμματος, γίνεται αντικείμενο ανησυχίας σε διεθνές επίπεδο. Οι κινήσεις του Ιράν σχετικά με την ανάπτυξη του πυρηνικού του προγράμματος μονοπωλούν το ενδιαφέρον της διεθνούς κοινότητας, η οποία προσπαθεί τουλάχιστον να ελέγχει ως ένα βαθμό τα τεκταινόμενα μέσω της Διεθνούς Υπηρεσίας Ατομικής Ενέργειας. Η ατμόσφαιρα μεταξύ του Ιράν και της διεθνούς κοινότητας είναι τεταμένη, ενώ δεν λείπουν ακόμα και οι απειλές σε περίπτωση που το Ιράν συνεχίσει το πρόγραμμα του με σκοπό να αποκτήσει πυρηνική ενέργεια για στρατιωτικούς σκοπούς.

Στο άμεσο τουλάχιστον μέλλον δεν διαφαίνεται κάποια σημαντική αλλαγή στην πορεία που έχει αποφασίσει να ακολουθήσει το Ιράν. Αυτό γίνεται σαφές μέσα από τις δηλώσεις του ίδιου του Προέδρου του Ιράν Mahmoud Ahmadinejad στα εγκαίνια του εργοστασίου παραγωγής βαρέως ύδατος στο Arak⁹⁶ του κεντρικού Ιράν : «Θα αναπτύξουμε με όλες μας τις δυνάμεις το πυρηνικό πρόγραμμα», ενώ συνέχισε διευκρινίζοντας ότι, οι πυρηνικές δραστηριότητες του Ιράν δεν συνιστούν κίνδυνο για κανέναν, ούτε καν για το Ισραήλ. «Κανένας δεν μπορεί να στερήσει ένα έθνος από τα δικαιώματά του», υπογράμμισε ο Ιρανός πρόεδρος, παραπέμποντας στο άρθρο 4 του Συμφώνου για τη μη διάδοση των πυρηνικών, που προβλέπει το δικαίωμα των κρατών στη χρήση της πυρηνικής ενέργειας για ειρηνικούς σκοπούς.⁹⁷

2.3. Γιατί το Ιράν επιδιώκει την απόκτηση πυρηνικών όπλων ;

Το Ιράν, όπως ήδη έχει γίνει αντιληπτό, είναι μια χώρα που δοκιμάστηκε στην πορεία του χρόνου μέσα από σημαντικά γεγονότα τα οποία αποτέλεσαν το προσδιοριστικό χάρτη της πολιτικής που ακολουθεί μέχρι και σήμερα. Η ιδιαίτερη σχέση που είχε με τις ΗΠΑ και η στήριξη που αυτές του προσέφεραν την εποχή του Σάχη, η αβεβαιότητα και η αστάθεια που επικρατούσε πάντοτε στην περιοχή, οι άσχημες σχέσεις με τα γειτονικά κράτη, αλλά και η δυσμενής θέση που απέκτησε στο διεθνές στερέωμα, μετά την πτώση του Σάχη και είχε ως αποτέλεσμα την διακοπή

⁹⁶ Το εργοστάσιο βρίσκεται 190 χιλιόμετρα νοτιοδυτικά της Τεχεράνης. Το βαρύ ύδωρ του εργοστασίου θα χρησιμοποιηθεί ως υγρό στο σύστημα ψύξης του πειραματικού αντιδραστήρα που θα ολοκληρωθεί το 2009. Επίσημως οι εγκαταστάσεις χρησιμοποιούνται για σκοπούς ιατρικής έρευνας και ανάπτυξης γεωργικής τεχνολογίας.

⁹⁷ www.minpress.gr/minpress/scriptpage.

συνεργασίας με τα περισσότερα δυτικά κράτη, στιγμάτισαν την πορεία του Ιράν. Το αποτέλεσμα ήταν να απομονωθεί τελικά, μέσα σε ένα εχθρικό γι' αυτό περιβάλλον. Οι εξελίξεις αυτές, είχαν ως επακόλουθο να οδηγήσουν το Ιράν στην εξεύρεση τρόπων με τους οποίους θα διασφάλιζε την επιβίωση και την κρατική του ακεραιότητα, στα πλαίσια της αυτοβοήθειας. Η πυρηνική τεχνολογία έμοιαζε να αποτελεί την μόνη διέξοδο.

Στην περίπτωση του Ιράν υπάρχει μια σειρά από ισχυρά κίνητρα, που επέδρασαν καταλυτικά στην απόφαση του να επιδιώξει να πυρηνικοποιηθεί, ακόμα κι αν προκαλέσει τις αντιδράσεις ολόκληρης της διεθνούς κοινότητας.

Η απόκτηση πυρηνικής τεχνολογίας από την πρώτη στιγμή δεν έπαυε να αποτελεί ζήτημα ζωτικού συμφέροντος για το Ιράν. Η διεθνής αναγνώριση του από τις άλλες δυνάμεις, η φιλοδοξία του να αναδειχθεί σε σημαντική δύναμη που θα εγκαταστήσει μια περιφερειακή ηγεμονία στην Μέση Ανατολή, η επιδίωξη πολιτικής και στρατιωτικής ανεξαρτησίας, η αποτροπή πυρηνικού κινδύνου από άλλες χώρες, κυρίως τις ΗΠΑ και το Ισραήλ και οι τραυματικές αναμνήσεις από τον πόλεμο με το Ιράκ, αποτέλεσαν τα βασικά και τα πιο σημαντικά κίνητρα⁹⁸ που ενδέχεται να ώθησαν το Ιράν, μια χώρα μεσαίου μεγέθους, να προχωρήσει στην υλοποίηση ενός πυρηνικού προγράμματος.

Το Ιράν σε περίπτωση που υλοποιήσει το πυρηνικό του πρόγραμμα, απευθείας θα καταφέρει να αποκτήσει διεθνή αναγνώριση, σημαντική θέση και σεβασμό στο διεθνές στερέωμα. Αυτό αποτελεί σημαντικό κίνητρο για ένα κράτος απομονωμένο και εχθρικά διακείμενο προς την Δύση, μιας και οι Δυτικές χώρες και κυρίως οι ΗΠΑ δεν θα μπορούν πλέον να το αγνοούν, να το απειλούν ή να το περιφρονούν με ευκολία όπως μέχρι τώρα έκαναν, καθώς θα είναι πλέον μέλος του «club» των πυρηνικών δυνάμεων, γεγονός που θα του προσφέρει ιδιαίτερη βαρύτητα και θα καλυτερεύσει την διαπραγματευτική του θέση.

Ένα επιτυχημένο πυρηνικό πρόγραμμα θα μπορούσε να προσφέρει αρκετή δύναμη σε ένα κράτος ώστε να το καταστήσει σοβαρή περιφερειακή δύναμη. Το Ιράν ποτέ δεν έκρυψε την φιλοδοξία του να αναδειχθεί σε κυρίαρχη δύναμη στην ευρύτερη περιοχή της Μέσης Ανατολής. Η επιτυχής ανάδειξή του σε πυρηνική δύναμη, αποτελεί επομένως ένα σημαντικό κίνητρο το οποίο, προσδίδοντας του

⁹⁸ Πλατιάς Γ. Αθανάσιος, *Το Πυρηνικό Πρόγραμμα της Τουρκίας*, Ελληνικά Αμυντικά προβλήματα, επιμ. Βαληνάκης Γιάννης, Κίτσος Πάρις, Εκδόσεις Παπαζήσης, Αθήνα 1986, σ. 198

κύρος και γόητρο, οπωσδήποτε θα το βοηθήσει να υλοποιήσει τις αξιώσεις ηγεμονικής κυριαρχίας που προβάλλει στην περιοχή.

Εξαιτίας της εχθρικής στάσης της διεθνούς κοινότητας και των απειλών που πολλές φορές εκτοξεύει κατά του Ιράν, λόγω των πυρηνικών του φιλοδοξιών, το Ιράν, μέσα στα πλαίσια της αυτοβοήθειας που επιβάλλει το άναρχο διεθνές σύστημα, αντιλαμβάνεται πως τα πυρηνικά όπλα θα του προσέφεραν την δυνατότητα να διασφαλίσει ότι δεν πρόκειται να δεχθεί καμία παρέμβαση στο εσωτερικό του από οποιονδήποτε εξωγενή παράγοντα. Για τους Ιρανούς ηγέτες η κατοχή πυρηνικών όπλων αποτελεί την μόνη εγγύηση προστασίας του εθνικού τους χώρου καθώς έτσι διασφαλίζεται η δυνατότητά τους να ασκήσουν ανεξάρτητη πολιτική, αποτελώντας το αντίπαλο δέος στην αμερικανική και ισραηλινή πολιτική στην περιοχή.⁹⁹

Η ευρύτερη περιοχή της Μέσης Ανατολής δοκιμάζεται συνεχώς από πολέμους, ανατροπή καθεστώτων και επέμβαση ξένων δυνάμεων στο εσωτερικό των κρατών αυτών. Η κατάσταση αυτή που έχει ως συνέπεια την αστάθεια στην περιοχή, επηρεάζει άμεσα και την ασφάλεια του Ιράν. Η αστάθεια στο Αφγανιστάν και στην Κεντρική Ασία από την μία και οι άλλες περιφερειακές δυνάμεις, όπως η Σαουδική Αραβία και η Αίγυπτος, με τις οποίες βρίσκεται σε αντιπαλότητα από την άλλη, χωρίς να αποτελούν την βασική κινητήριο δύναμη που ωθεί το Ιράν να διαβεί το κατώφλι των πυρηνικών, καθώς σε αυτές τις περιπτώσεις τα πυρηνικά όπλα δεν θα ήταν σε θέση να αποτρέψουν μια πιθανή κρίση,¹⁰⁰ αποτελούν ωστόσο πηγή ανησυχίας. Η αβεβαιότητα που προκαλείται σε περιφερειακό επίπεδο, οδηγεί το Ιράν, να αποζητά μέσα από την πυρηνική ενέργεια, να επιτύχει στρατιωτική υπεροχή έναντι των αντιπάλων είτε πυρηνικών, είτε μη πυρηνικών.

Το βασικότερο κίνητρο για την υλοποίηση του προγράμματος του Ιράν φαίνεται να είναι η ανάγκη του για αποτροπή του πυρηνικού κινδύνου ή του κινδύνου επίθεσης με όπλα μαζικής καταστροφής, από τις ΗΠΑ, το Ιράκ ή ακόμα και το Ισραήλ.

Για το Ισλαμικό καθεστώς η περιοχή του Περσικού Κόλπου αποτελεί το πιο σημαντικό στρατηγικό σημείο, καθώς είναι το μόνο αξιόπιστο σημείο πρόσβασης στη διεθνή αγορά πετρελαίου.¹⁰¹ Το Ιράκ, την εποχή που ο Σαντάμ Χουσεΐν βρισκόταν στην εξουσία, όχι μόνο πρόβαλε ηγεμονικές αξιώσεις στην περιοχή αλλά

⁹⁹ Βλ. Azadech Kian Thiebaut, ό.π., σ. 24

¹⁰⁰ Takeyh Ray, *Iran Builds the Bomb*, Survival, vol. 46, no.4, Winter 2004-05, pp. 51-64, σ. 53

¹⁰¹ Ibid, σ.53

και δεν δίστασε να διεξάγει έναν ανελέητο οκταετή πόλεμο εναντίον του Ιράν. Ο πόλεμος αυτός, μεταξύ των δύο ισχυρών ανταγωνιστών της περιοχής, προκάλεσε τεράστια πλήγματα στο Ιράν. Τόσο σε διεθνές, όσο και σε περιφερειακό επίπεδο, συνειδητοποίησε ότι ήταν πλέον μόνο. Οι περισσότερες περιφερειακές δυνάμεις σε αυτή την σύρραξη πήραν το μέρος του Ιράκ, εξαιτίας του φόβου να μην γίνει το Ιράν η ηγεμονική δύναμη της περιοχής. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να του απομείνουν ελάχιστοι σύμμαχοι στην περιοχή. Παράλληλα και η υπόλοιπη διεθνής κοινότητα ακολούθησε τον ίδιο δρόμο, υποστηρίζοντας άλλοτε έμπρακτα και άλλοτε σιωπηρά το Ιράκ.¹⁰² Σε εσωτερικό επίπεδο, οι απώλειες που προκλήθηκαν από αυτόν τον πόλεμο, ήταν τεράστιες σε έμφυχο και άφυχο υλικό. Το Ιράν σε αυτή την σύρραξη φάνηκε αδύναμο να αντιμετωπίσει τον μεγαλύτερο ίσως ανταγωνιστή του στην περιοχή, καθώς αυτός βρισκόταν σε πλεονεκτική θέση έχοντας στην κατοχή του όπλα μαζικής καταστροφής, τα οποία δεν δίστασε να χρησιμοποιήσει εναντίον του.

Οι δραματικές αυτές μνήμες του πολέμου που ανέδειξαν τα προβλήματα, τις αδυναμίες την τρωτότητα και την ανικανότητα του Ιράν να αντιμετωπίσει κάθε δύναμη η οποία θα είχε στην κατοχή της όπλα μαζικής καταστροφής, οδήγησαν σε ένα κοινό αίσθημα του «ποτέ ξανά»,¹⁰³ το οποίο διαμόρφωσε την μετέπειτα στρατηγική του. Δεν υπήρχε η επιθυμία απλώς να αποκτηθεί η ικανότητα αξιόπιστης αποτροπής, αλλά να αποκτηθεί η ικανότητα αξιόπιστης ανταπόδοσης ενδεχόμενου πλήγματος, έτσι ώστε το Ιράν να μην βρεθεί ποτέ ξανά σε μια τόσο μειονεκτική θέση, η οποία θα μπορούσε να του στοιχήσει ακόμα και την ανεξαρτησία του¹⁰⁴. Η πυρηνική επιλογή επομένως δεν ήταν απλά μια επιλογή αλλά η επιλογή προκειμένου το Ιράν να αποκρούσει το εχθρικό Ιρακινό καθεστώς του Σαντάμ Χουσεΐν και να διασφαλίσει την συστηματική ασφάλεια του κράτους.

Μετά την επέμβαση των ΗΠΑ στο Ιράκ και την ανατροπή του καθεστώτος του Σαντάμ Χουσεΐν, θα μπορούσε ίσως να ειπωθεί πως πλέον το Ιράκ δεν αποτελεί κίνδυνο για την περιοχή και κυρίως για το Ιράν, οπότε το Ιράκ δεν θα έπρεπε να αποτελεί κίνητρο πυρηνικοποίησης για το Ιράν. Όμως παρόλα αυτά, η απρόβλεπτη κατάσταση που επικρατεί στο εσωτερικό της χώρας, εντείνει την ανησυχία του όμορου Ιράν το οποίο έχει να αντιμετωπίσει ένα διττό κίνδυνο, την πολιτική αστάθεια που προκλήθηκε στο Ιράκ από την μια και την έντονη και συνεχόμενη

¹⁰² Βλ. Strain R. Frederick, ό.π., σ.20

¹⁰³ Βλ. Takeyh Ray, *Iran Builds the Bomb*, ό.π. σ. 53

¹⁰⁴ *Ibid*, σ. 53

παρουσία αμερικανικών δυνάμεων στην περιοχή από την άλλη. Γεγονός ιδιαίτερα ανησυχητικό για το Ιράν λόγω των αμοιβαία εχθρικών του σχέσεων με τις ΗΠΑ.

Μετά την πτώση του Σάχη και την εγκαθίδρυση της Ισλαμικής Δημοκρατίας, οι σχέσεις μεταξύ των δύο κρατών, Ιράν και ΗΠΑ παρέμειναν σε ένα επίπεδο συνεχούς σύγκρουσης και εχθρότητας. Οι ΗΠΑ αντιμετώπιζαν πάντοτε με καχυποψία το Ιράν ενώ δεν δίστασαν πολλές φορές να το κατηγορήσουν για ιδιαίτερες σχέσεις του με τρομοκρατικές οργανώσεις. Το Ιράν, βρίσκεται στο στόχαστρο των ΗΠΑ, εδώ και πολλά χρόνια, κυρίως εξαιτίας της προσπάθειάς του να αποκτήσει πυρηνική τεχνολογία η οποία θα του επιτρέψει να δημιουργήσει όπλα μαζικής καταστροφής.

Μετά την επίθεση της 11^{ης} Σεπτεμβρίου του 2001 στις ΗΠΑ, η κατάσταση έγινε ακόμα χειρότερη. Σε διάγγελμά του προς τον λαό, στις 29 Ιανουαρίου του 2002, ο Πρόεδρος της Αμερικής, George Bush, κατέταξε το Ιράν μαζί με το Ιράκ και την Βόρεια Κορέα στον λεγόμενο «άξονα του κακού», με τις κατηγορίες ότι υποστηρίζουν και υποβοηθούν την διεθνή τρομοκρατία και επιδιώκουν την απόκτηση όπλων μαζικής καταστροφής. Αυτή η δήλωση όπως ήταν φυσικό ενδυνάμωσε την εχθρική στάση του Ιράν προς τις ΗΠΑ, δυσχέραινε όμως ακόμα περισσότερο την θέση του, καθώς κινδυνεύει πλέον να υποστεί άμεσα κυρώσεις, ακόμα και βομβαρδισμούς αν δεν συμμορφωθεί με αυτά που επιτάσσει η διεθνής κοινότητα.

Ο αμερικανικός στρατός, μετά τις επιθέσεις στους δίδυμους πύργους, φαίνεται να έχει γίνει ο σημαντικότερος γείτονας του Ιράν, καθώς η στρατιωτική παρουσία των ΗΠΑ στην ευρύτερη περιοχή είναι μεγαλύτερη από ποτέ.¹⁰⁵ Ο στρατός των ΗΠΑ περικυκλώνει πλέον την χώρα από την δύση,(Ιράκ, Τουρκία) από το Νότο,(Περσικός Κόλπος και Κατάρ, Μπαχρέιν, Κουβέιτ και Σαουδική Αραβία) από την ανατολή, (Αφγανιστάν, Πακιστάν) και τέλος από τον βορρά, (Αζερμπαϊτζάν)¹⁰⁶ με αποτέλεσμα το Ιράν νιώθει πλέον τον κλοιό να στενεύει ασφυκτικά γύρω του. Οι φόβοι ότι οι ΗΠΑ ψάχνουν για συμμάχους στον Κόλπο ώστε να αποκτήσουν τον έλεγχο της περιοχής για να τιθασεύσουν τα απείθαρχα κράτη, διαρκώς μεγαλώνουν στο εσωτερικό του Ιράν. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει η συντηρητική εφημερίδα Mardom-Salari «Μετά την κατοχή του Ιράκ, ο δακτύλιος ασφαλείας γύρω από την Ισλαμική Δημοκρατία του Ιράν με εχθρικά έθνη και εχθρικές συμμαχίες ολοκληρώθηκε».¹⁰⁷ Ενόψει αυτής της «εισβολής» των ΗΠΑ στην Μέση Ανατολή και

¹⁰⁵ Ibid, σ. 55

¹⁰⁶ Βλ. Azadech Kian Thiebaut, ό.π., σ. 17

¹⁰⁷ Βλ. Takeyh Ray, *Iran Builds the Bomb*, ό.π. σ.54

των φόβων και αβεβαιοτήτων που αυτή προκαλεί, η απόκτηση πυρηνικών, μοιάζει να είναι η μόνη διέξοδος η οποία θα διασφάλιζε την επιβίωση του καθεστώτος, την εδαφική ακεραιότητα του Ιράν και κατ' επέκταση την ικανότητα να διατηρήσει τα συμφέροντα του στην περιοχή και να πιέσει για τις όποιες διεκδικήσεις του.

Το γεγονός πως οι ΗΠΑ, ο σημαντικότερος εχθρός του Ιράν, είναι μια πυρηνική υπερδύναμη, αναμφίβολα οδηγεί το Ιράν να διαβεί το μονοπάτι των πυρηνικών. Ένας βομβαρδισμός του Ιράν με όπλα μαζικής καταστροφής θα αποτελούσε το χειρότερο γι' αυτό σενάριο, καθώς με τα συμβατικά όπλα που έχει στην κατοχή του, αυτή την στιγμή, δεν θα μπορούσε να απαντήσει με ένα πλήγμα ίδιας εμβέλειας.

Η απόκτηση πυρηνικών επομένως θα προσφέρει στο Ιράν την ικανότητα να υλοποιήσει μια στρατηγική πυρηνικής αποτροπής. Αν με το πρόγραμμά του εξασφαλίσει και την ικανότητα να επιφέρει δεύτερο χτύπημα, τότε κατά πάσα πιθανότητα, ακόμα και οι ΗΠΑ, με τις αναρίθμητες δυνάμεις και το τεράστιο πυρηνικό οπλοστάσιο, μπροστά στον κίνδυνο ενός πυρηνικού ολοκαυτώματος δεν θα πάρουν ένα τόσο μεγάλο ρίσκο επίθεσης. Τα πυρηνικά όπλα θα λειτουργήσουν κατασταλτικά και το Ιράν δεν θα κινδυνεύσει να υποστεί ένα καταστροφικότατο πυρηνικό πλήγμα.

Εκτός από τις ΗΠΑ, το πυρηνικά εξοπλισμένο Ισραήλ και σημαντικότερος σύμμαχος των ΗΠΑ στην περιοχή, αποτελεί αναμφισβήτητα ένα ακόμα κίνητρο που δίνει ώθηση στην πυρηνική προοπτική του Ιράν, καθώς με αυτό τον τρόπο θα αυξήσει την ισχύ του και κατ' επέκταση θα εξισορροπήσει το αντίπαλο μέρος, το οποίο εκτός από την δική του στρατιωτική δύναμη απολαμβάνει την στρατιωτική βοήθεια και υποστήριξη των ΗΠΑ.

Οι εχθρικές σχέσεις που το Ιράν έχει με το Ισραήλ από την Ισλαμική επανάσταση και μετά, οπωσδήποτε καθιστούν το τελευταίο απειλή για την Ισλαμική Δημοκρατία. Η πεποίθηση κυρίως των κληρικών, ότι το Ισραήλ είναι ένα παράνομο κράτος που ιδιοποιείται την Ισλαμική γη και φέρεται ως πράκτορας του Αμερικανικού ιμπεριαλισμού στην περιοχή, δυσχεραίνει ακόμα περισσότερο την κατάσταση.¹⁰⁸ Παρόλα αυτά αξίζει να σημειωθεί ότι και το Ιράν και το Ισραήλ προσπαθούν με προσοχή να διαχειριστούν της χαμηλού επιπέδου συγκρούσεις, αποφεύγοντας επιτυχώς μια άμεση στρατιωτική σύγκρουση η οποία θα μπορούσε να έχει

¹⁰⁸ Takeyh Ray, *Israel and the Politics of Terrorism*, Survival, vol. 48, no.4, Winter 2006-07, pp. 83-96

καταστροφικές συνέπειες.¹⁰⁹ Το γεγονός όμως πως μέχρι τώρα έχει αποφευχθεί μια άμεση σύγκρουση μεταξύ τους, δεν μπορεί να διασφαλίσει ότι κάτι τέτοιο δεν θα συμβεί και στο μέλλον.

Στο Ιράν θεωρείται ως δεδομένο ότι ο πόλεμος είτε με τις ΗΠΑ, είτε με το Ισραήλ, τον στενότερο σύμμαχο των ΗΠΑ στην περιοχή, είναι αναπόφευκτος,¹¹⁰ για τον λόγο αυτό θα πρέπει να είναι προετοιμασμένο να αντιμετωπίσει κάθε τέτοιο ενδεχόμενο. Όπως πολύ χαρακτηριστικά αναφέρει ο Γενικός Διοικητής των σωμάτων ασφαλείας του Ιράν, τον Μάιο του 1995, « Η μάχη του Ιράν με τις ΗΠΑ είναι βέβαιη, οι μοίρα των πάντων θα καθοριστεί από αυτή την μάχη και την σύγκρουση...Κάποια μέρα θα πρέπει να πραγματοποιήσουμε το πεπρωμένο μας ξεκινώντας επιχειρήσεις εναντίον των ΗΠΑ, για τον λόγο αυτό οι δυνάμεις μας θα πρέπει να έχουν τις απαραίτητες ικανότητες και να βρίσκονται σε ετοιμότητα».¹¹¹

Οι συμβατικές δυνάμεις που έχει στην κατοχή του το Ιράν αυτή την στιγμή δεν θεωρούνται αρκετές για την επίτευξη των επιθυμητών στόχων, επομένως τα πυρηνικά όπλα αποτελούν την μόνη διέξοδο από τα προβλήματα που δημιουργεί το άναρχο διεθνές περιβάλλον, του εξασφαλίζουν την ανεξαρτησία και αυτονομία του, του προσφέρουν την δυνατότητα να αντιμετωπίσει τους εχθρούς του, αποτρέπουν μια πιθανή επίθεση εναντίον του και τέλος του δίνουν την δυνατότητα να καταστεί μια ισχυρή περιφερειακή δύναμη.¹¹²

¹⁰⁹ Βλ. Takeyh Ray, *Iran Builds the Bomb*, ό.π., σ. 53

¹¹⁰ Βλ. Strain R. Frederick, ό.π., σ. 26

¹¹¹ Ibid, σ. 27

¹¹² Ibid, σ. 27

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

Η ΜΕΣΗ ΑΝΑΤΟΛΗ ΚΑΙ ΤΟ ΙΡΑΝ ΣΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

3.1 Η κυριαρχία και ο ρόλος των μεγάλων δυνάμεων στην περιοχή της Μέσης Ανατολής

Η περιοχή της Μέσης Ανατολής αποτελεί ένα σημαντικό στρατηγικό και οικονομικό σταυροδρόμι που ενώνει την Ευρώπη με την Ασία. Η Ευρώπη και οι ΗΠΑ πάντοτε έδειχναν ενδιαφέρον για την περιοχή γύρω από τον Κόλπο, όμως η περιοχή αυτή απέκτησε ιδιαίτερη αξία για την Δύση κυρίως την δεκαετία του 1930, όπου ανακαλύφθηκε και πετρέλαιο στην περιοχή.¹¹³

Η Διώρυγα του Σουέζ και η Παλαιστίνη αποτελούσαν σημαντικά σημεία σταθμούς προς τον δρόμο για την Ινδία, γεγονός που εξηγούσε την επιθυμία της Μεγάλης Βρετανίας να αποκτήσει τον έλεγχο στην περιοχή. Εκτός από την Μεγάλη Βρετανία και η Γαλλία είχε πολλά συμφέροντα στην περιοχή, με αποτέλεσμα να επιθυμεί και αυτή να αποκτήσει έλεγχο. Και οι δύο αυτές χώρες, η Γαλλία και η Μεγάλη Βρετανία, επιθυμούσαν προνομιακή πρόσβαση σε περιοχές όπως π.χ. το Ιράκ που πίστευαν ότι ήταν πολύ πλούσιες σε πετρέλαιο. Η γεμάτη υποσχέσεις, ανεκμετάλλευτη περιοχή της Μέσης Ανατολής όπως ήταν φυσικό, οδήγησε στην δημιουργία αποικιών, που εξυπηρετούσαν τα Δυτικά συμφέροντα. Πολλές φορές μάλιστα, εξαιτίας του γεγονότος ότι υπήρχαν κοινές διεκδικήσεις, αυτά τα αποικιακά συμφέροντα της Γαλλίας και της Βρετανίας έρχονταν σε σύγκρουση, και κατά περίπτωση αυτό είτε προκαλούσε συγκρούσεις μεταξύ των Ευρωπαϊκών κρατών, είτε διαχωρισμό της περιοχής σε σφαίρες κυριαρχίας.¹¹⁴

Εκτός από την Βρετανία και την Γαλλία, που ήταν υπεύθυνες για τη μεγαλύτερη αποικιακή δραστηριότητα στην περιοχή, και άλλα κράτη όπως η Ιταλία στην Λιβύη και η Ρωσία στο Ιράν ασκούσαν ουσιαστική επιρροή.¹¹⁵

Εκτός από τις Ευρωπαϊκές χώρες στο παιχνίδι εισήλθαν και οι ΗΠΑ, οι οποίες, καθώς είχαν να προστατεύσουν τα συμφέροντα πολλών επενδυτών τους στην

¹¹³ Gerner, J. Deborah & Jillian Schwedler, *Understanding the Contemporary Middle East*, second edition, Lynne Rienner Publishers, Inc. 2004, σ. 81

¹¹⁴ Ibid, σ. 81

¹¹⁵ Ibid, σ. 81

περιοχή, επεδίωκαν να αποκτήσουν κυριαρχία ασκώντας ουσιαστικό έλεγχο στην περιοχή.¹¹⁶

Κατά την διάρκεια του 19ου και 20ου αιώνα ο ιμπεριαλισμός¹¹⁷ ώθησε την Ευρώπη και τις ΗΠΑ να κερδίσουν προνομιακή πρόσβαση στα ακατέργαστα υλικά που βρισκόταν στην Μέση Ανατολή. Οι περισσότερες περιοχές της Μέσης Ανατολής αποτελούσαν πλέον προστατευόμενα ή εξαρτώμενα μέρη των Μεγάλων δυνάμεων της Ευρώπης και των ΗΠΑ.¹¹⁸ Το πλούσιο υπέδαφος και οι δυνατότητες που αυτό προσέφερε, κέντριζε όλες τις Μεγάλες Δυνάμεις, που επιθυμούσαν να καρπωθούν τα πλεονεκτήματα που θα τους προσέφεραν πλούσιες σε πετρέλαιο χώρες που θα βρίσκονταν υπό τον έλεγχο τους.

Οι κυβερνήσεις των περιοχών αυτών, υπέγραφαν αποκλειστικά συμβόλαια με βρετανικές ή αμερικανικές εταιρίες, οι οποίες θα δημιουργούσαν εργοστάσια στην περιοχή και θα εκμεταλλεύονταν τα κοιτάσματα πετρελαίου. Η αξιοποίηση του πετρελαίου, μετέτρεψε την οικονομία των περιοχών από αγροτική, σε οικονομία που στηριζόταν στις εξαγωγές πετρελαίου και στην αγορά πετρελαίου γενικότερα. Αυτή η μετατροπή είχε ως αποτέλεσμα οι χώρες αυτές να παραμείνουν οικονομικά εξαρτημένες ακόμα και μετά την εθνικοποίηση των πετρελαϊκών τους εγκαταστάσεων στις αρχές τις δεκαετίας του 1970.¹¹⁹

Οι ξένες δυνάμεις λοιπόν, κυρίως μετά τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο, έπαιξαν καθοριστικό ρόλο στην ευρύτερη περιοχή της Μέσης Ανατολής καθώς αποκτούσαν όλο και μεγαλύτερο πολιτικό και οικονομικό έλεγχο, γεγονός που τους επέτρεπε να διαμορφώνουν ως ένα σημείο, τις εσωτερικές και εξωτερικές σχέσεις των κρατών. Ακόμα και η χάραξη των επίσημων συνόρων, σε πολλά από τα κράτη αυτά, αποτέλεσε προϊόν της μεταπολεμικής πολιτικής των Μεγάλων Δυνάμεων. Τα εδάφη και οι άνθρωποι, αντί να διανεμηθούν με βάση τα τοπικά συμφέροντα και τις παραδόσεις, ώστε να υπάρχει μια ομοιογένεια στον σχηματισμό των κρατών, διαιρέθηκαν και συνδέθηκαν με τέτοιο τρόπο, ώστε από την μία να ικανοποιούν τα κρατικά συμφέροντα των Μεγάλων Δυνάμεων και από την άλλη να αποδυναμώνουν κάθε πιθανή τοπική απειλή που θα έθετε σε κίνδυνο την κυριαρχία τους.¹²⁰

¹¹⁶ Ibid, σ. 132

¹¹⁷ Ο όρος Ιμπεριαλισμός αναφέρεται στην προσπάθεια απόκτησης πολιτικού και οικονομικού ελέγχου από ένα κράτος, σε μια ξένη περιοχή.

Βλ. Gerner J. Deborah & Jillian Schwedler, σ. 80

¹¹⁸ Ibid, σ. 138

¹¹⁹ Ibid, σ. 139

¹²⁰ Ibid, σ. 133

Είναι χαρακτηριστικό το γεγονός πως, ενώ κατά την διάρκεια του 1^{ου} Παγκοσμίου Πολέμου ο Πρόεδρος των ΗΠΑ Woodrow Wilson διακήρυττε ότι «ο αυτό-προσδιορισμός ή το δικαίωμα του κάθε ανθρώπου να επιλέγει μόνος του την κυβέρνηση που επιθυμεί» είναι σημαντικός σκοπός αυτού του πολέμου, χωρίς να θέτει γεωγραφικά όρια μέσα στα οποία θα ισχύει αυτή η αρχή, κάτι τέτοιο τελικά δεν ίσχυσε. Η αρχή αυτή εφαρμόστηκε μόνο στην Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη, καθώς οι ιμπεριαλιστές νικητές του πολέμου δεν επιθυμούσαν μια παρόμοια εξέλιξη για τις περιοχές της Ασίας και της Μέσης Ανατολής στις οποίες διατηρούσαν τις αποικίες τους.¹²¹

Δεδομένης της μόνιμης παρουσίας ξένων δυνάμεων στην Μέση Ανατολή αναπτύχθηκαν όπως ήταν φυσικό πελατειακές σχέσεις μεταξύ των τοπικών κρατών με τις Μεγάλες Δυνάμεις.¹²² Κατά την διάρκεια του ψυχρού πολέμου οι σχέσεις αυτές απέκτησαν ακόμα μεγαλύτερη σημασία. Οι υπερδυνάμεις ενδιαφέρονταν για απόκτηση οικονομικών κερδών στην περιοχή, κυρίως μέσα από την σχέση τους με κράτη που εξήγαγαν πετρέλαιο. Η ειδική αυτή σχέση μεταξύ των Υπερδυνάμεων και των τοπικών κρατών δημιουργούσε όπως είναι φυσικό, υποχρεώσεις στις υπερδυνάμεις με την μορφή βοήθειας, η οποία ως επί το πλείστον έπαιρνε την μορφή της στρατιωτικής βοήθειας. Στα πλαίσια της αλληλεξάρτησης, των πελατειακών αυτών σχέσεων, οι Υπερδυνάμεις προσέφεραν διπλωματική και στρατιωτική υποστήριξη και λάμβαναν προνομιακή πρόσβαση στις εγχώριες πηγές.¹²³

Ακολουθώντας το τέλος των Ευρωπαϊκών αποικιών κατά τις δεκαετίες του 1940, 1950 και 1960, οι εξωτερικές σχέσεις της Μέσης Ανατολής στιγματίστηκαν από τρεις σπουδαίες συγκρούσεις, τον Ψυχρό Πόλεμο, την Αραβο-Ισραηλινή σύγκρουση, η οποία πήρε τελικά την μορφή σύγκρουσης μεταξύ Παλαιστίνης και Ισραήλ, και την μακράς διάρκειας σύγκρουση με το Ιράκ.¹²⁴

Το τέλος του ψυχρού πολέμου, το οποίο είχε ως αποτέλεσμα την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης, είχε σημαντικές συνέπειες στην περιοχή. Οι χώρες σύμμαχοι των Σοβιετικών όπως η Συρία, το Ιράκ και η Λιβύη, δεν μπορούσαν πλέον να

¹²¹ Ibid, σ. 132

¹²² Το μικρό κράτος προσέφερε στην εκάστοτε Υπερδύναμη, την γεωγραφική τοποθεσία, το λιμάνι και τις εγκαταστάσεις, καθώς επίσης και ένα καθεστώς πρόθυμο να δράσει για το συμφέρον της Μεγάλης Δύναμης. Ως ανταπόδοση ο πελάτης (η Μεγάλη Δύναμη) προσέφερε όπλα, στρατιωτική εκπαίδευση και εξοπλισμό, καθώς και άλλη οικονομική και στρατιωτική βοήθεια.

Βλ. Gerner J. Deborah & Jillian Schwedler, ό.π., σ. 140

¹²³ Ibid, σ. 141

¹²⁴ Ibid, σ. 82

βασιστούν στην αλλοτινή Υπερδύναμη για οικονομική και στρατιωτική βοήθεια, καθώς η Ρωσία δεν ήταν πλέον σε θέση να κάνει τις απαραίτητες ενέργειες για να διασφαλίσει τους συμμάχους της.

Η κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης, άφησε τις ΗΠΑ ως την μοναδική υπερδύναμη σε παγκόσμιο επίπεδο. Το γεγονός αυτό σήμαινε και την απόλυτη κυριαρχία των ΗΠΑ στην περιοχή της Μέσης Ανατολής. Χώρες που μέχρι πρότινος ανήκαν στον Σοβιετικό συνασπισμό, αναγκάστηκαν μπροστά στις εξελίξεις, να προσεγγίσουν τις ΗΠΑ, για να μην έχουν και αυτές την μοίρα των χωρών της Ανατολικής Ευρώπης. Χώρες οι οποίες αρνήθηκαν να συνεργαστούν με τις ΗΠΑ και να υποταχθούν στην θέλησή τους, όπως το Ιράκ, το Ιράν και η Λιβύη, τιμωρήθηκαν με κυρώσεις που επιβλήθηκαν είτε από τα Ηνωμένα Έθνη, είτε από τις ίδιες τις ΗΠΑ.¹²⁵

Το κενό που άφησε η Σοβιετική Ένωση, έδωσε την δυνατότητα στην Ουάσιγκτον να δραστηριοποιηθεί εκ νέου στην περιοχή, ασκώντας ακόμα μεγαλύτερο έλεγχο. Την δεκαετία που ακολούθησε όλες οι επίσημες αποφάσεις, οι οποίες επηρέαζαν την Μέση Ανατολή λαμβάνονταν έξω από την περιοχή, είτε σε κάποια Δυτική πρωτεύουσα, είτε στην βάση των Ηνωμένων Εθνών στην Νέα Υόρκη.¹²⁶

Τον Μάρτιο του 1991 ο Πρόεδρος των ΗΠΑ George Bush, ο πρεσβύτερος, σε ομιλία του στο Κογκρέσο ανακοίνωσε ένα σχέδιο τεσσάρων σημείων για την Μέση Ανατολή. Σχέδιο το οποίο με κάποιες παραλλαγές και κάποια νέα στοιχεία αντικατοπτρίζει μέχρι και σήμερα την πολιτική που ακολουθούν οι ΗΠΑ σε αυτή την περιοχή. Το σχέδιο αυτό προέβλεπε ότι οι ΗΠΑ θα έπρεπε να ενδυναμώσουν την στρατιωτική τους παρουσία στον κόλπο, να αποπλίσουν το Ιράκ από τα όπλα μαζικής καταστροφής που πίστευαν ότι κατείχε, να σταματήσουν την Αραβο-Ισραηλινή σύγκρουση, και τέλος να δημιουργήσουν εκείνες τις συνθήκες οι οποίες θα εξασφάλιζαν την οικονομική ελευθερία και τα ανθρώπινα δικαιώματα.¹²⁷ Η επέμβαση των ΗΠΑ στην περιοχή με σκοπό την αναμόρφωσή της, όπως είναι φυσικό θα ήταν καταλυτική, καθώς μια τέτοια κίνηση συνεπαγόταν τεράστια στρατιωτική παρουσία, που όμοιά της είχε να βιώσει η Μέση Ανατολή από την εποχή της Βρετανικής αυτοκρατορίας.¹²⁸

¹²⁵ Βλ. Mansfield Peter, *ό.π.*, σ.339

¹²⁶ *Ibid*, σ. 339

¹²⁷ *Ibid*, σ. 339

¹²⁸ *Ibid*, σ. 339

Οι ΗΠΑ έπαιξαν πρωταγωνιστικό ρόλο στα δρώμενα και στις εξελίξεις της ευρύτερης περιοχής και κατ' επέκταση του Ιράν. Η προσπάθεια της να εισχωρήσει στο εσωτερικό των κρατών της Μέσης Ανατολής μέσα από τα σχέδια αναμόρφωσης και με την υπόσχεση ότι θα προωθήσει την δημοκρατία, την κρατική σταθερότητα και αξιοπιστία και τα ανθρώπινα δικαιώματα, δημιούργησαν τις προοπτικές για την ανάδυση μιας Pax Americana¹²⁹ στην περιοχή, η οποία θα της επέτρεπε να αποκτήσει τον πλήρη έλεγχο. Αυτή η προσπάθεια ενώ ξεκίνησε φιλόδοξα και με την πεποίθηση ότι θα έχει επιτυχία, βρήκε τελικά πολλές αντιστάσεις. Γρήγορα έγινε αντιληπτό στις Μεσανατολικές χώρες ότι η μετατροπή του συστήματος από διπολικό σε μονοπολικό, με τις ΗΠΑ στην θέση της μοναδικής υπερδύναμης, δεν θα οδηγούσε στην πραγματοποίηση των διακηρυγμένων ουτοπιών.¹³⁰ Κυρίως από το 1995 και έπειτα, η ιστορία της Μέσης Ανατολής βρίσκεται υπό το πρίσμα μιας μη κατευθυνόμενης αλλά διακηρυγμένης αντίθεσης προς την αμερικανική ηγεμονία γεγονός που γίνεται αντιληπτό από την απροκάλυπτη ανυπακοή του Ιράκ και την αντίσταση της Παλαιστίνης μέχρι την ασυγκράτητη εξάπλωση του μαχητικού Ισλάμ και την ανάδυση του Ιράν σε δυναμική πυρηνική δύναμη.¹³¹

Παρόλα αυτά η συνεχιζόμενη παρουσία ξένων δυνάμεων στην περιοχή και η ανάμιξή τους στις εσωτερικές και εξωτερικές υποθέσεις των κρατών της Μέσης Ανατολής, κατέστησε την περιοχή ιδανικό στόχο για όσους επιθυμούν να εξαπλώσουν την κυριαρχία των κρατών τους, εισχωρώντας στην εσωτερική πολιτική των περιοχών αυτών στις οποίες έχουν οικονομικά και στρατηγικά συμφέροντα.¹³²

3.2 Το Ιράν και ο τρόπος που αντιμετωπίζουν τα όμορα κράτη τις πυρηνικές του φιλοδοξίες.

Οι γείτονες του Ιράν και πιο συγκεκριμένα η Σαουδική Αραβία, τα μικρότερα κράτη του Κόλπου, η Συρία, η Αίγυπτος και τα άλλα Αραβικά Μουσουλμανικά κράτη παρουσιάζονται να μην ανησυχούν ιδιαίτερα στην ιδέα ενός πυρηνικά εξοπλισμένου Ιράν. Για τα κράτη αυτά και κυρίως για τα έξι Αραβικά κράτη-μέλη του Gulf Cooperation Council, Σαουδική Αραβία, Κουβέιτ, Μπαχρέιν, Κατάρ,

¹²⁹ Βλ. Mansfield Peter, ό.π., σ. 340

¹³⁰ Ibid, σ. 340

¹³¹ Ibid, σ. 340

¹³² Βλ. Gerner J. Deborah & Jillian Schwedler, ό.π., σ. 134

Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα και Ομάν, το πυρηνικά εξοπλισμένο Ιράν δεν αποτελεί μεγαλύτερη απειλή απ' ό,τι το Ιράν χωρίς πυρηνικά όπλα.¹³³ Ούτως ή άλλως τα κράτη αυτά είναι εξοικειωμένα με την ιδέα εγκατάστασης πυρηνικών όπλων στην περιοχή, λόγω της Ινδίας και του Πακιστάν.

Από την στιγμή λοιπόν που το πυρηνικό πρόγραμμα του Ιράν δεν έχει ως στόχο να απειλήσει άμεσα τα ίδια, δεν θεωρούν ότι είναι θέμα με το οποίο θα πρέπει να ασχοληθούν άμεσα. Όσον αφορά στις ΗΠΑ και στο Ισραήλ, θεωρούν πως αν αυτά τα δύο κράτη αντιλαμβάνονται την απειλή ως σημαντική, θα πρέπει να λύσουν το θέμα μόνα τους. Η αλήθεια είναι ότι τα περισσότερα κράτη του Κόλπου προτιμούν να μην αναμιχθούν καθόλου στο ζήτημα, αφήνοντας τις ΗΠΑ και το Ισραήλ να το διευθετήσουν. Αντιλαμβάνονται βέβαια, πως μια στρατιωτική σύγκρουση μεταξύ ΗΠΑ και Ιράν θα οδηγήσει την περιοχή τους σε κρίση και θα τους φέρει αντιμέτωπους με ποικίλα προβλήματα, για την έλλειψη όμως ασφάλειας στην περιοχή δεν κατηγορούν μόνο το Ιράν. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρουν οι ηγέτες των χωρών αυτών, η περιοχή θα μετατραπεί σε κόλαση, αν επιλεγεί η τακτική των βομβαρδισμών πυρηνικών εγκαταστάσεων στο Ιράν, αντί της διπλωματικής οδού.¹³⁴

Θεωρούν επομένως ότι και τα δύο κράτη έχουν από κοινού μερίδιο στην ευθύνη από την στιγμή που έχουν διακόψει κάθε διπλωματική επαφή που θα άμβλυνε ενδεχομένως τις σχέσεις τους. Αυτή η έλλειψη επαφής, θεωρούν πως θα έχει ως συνέπεια αργά ή γρήγορα μια στρατιωτική σύγκρουση.¹³⁵ Δεδομένων αυτών των γεγονότων, θεωρούν πως το Ιράν είναι αποφασισμένο να αποκτήσει πυρηνικά όπλα με κάθε κόστος και δεν υπάρχει περίπτωση τίποτε σταθεί εμπόδιο στον δρόμο του.

Για τα κράτη του Κόλπου οπωσδήποτε η απόκτηση πυρηνικών όπλων από την πλευρά του Ιράν, θα σημάνει την αλλαγή ισορροπίας δυνάμεων, καθώς το Ιράν ευρισκόμενο σε θέση ισχύος θα μπορεί πιο εύκολα να προβάλλει ηγεμονικές αξιώσεις στην περιοχή του Κόλπου, δεδομένου του γεγονότος πως το Ιράκ, βασικός εξισορροπητής της ιρανικής ισχύος, μετά την εισβολή των ΗΠΑ στο εσωτερικό του, έχει καταστεί πολιτικά και στρατιωτικά αδύναμο. Η διατήρηση της ισορροπίας ισχύος η οποία είχε επιλεγεί ως στρατηγική ασφαλείας στην περιοχή, είχε λειτουργήσει θετικά κατά παρελθόν και είχε επιτυχημένα προσφέρει σταθερότητα.

¹³³ Yaphe S. Judith, & Charles, D. Lutes, *Reassessing The Implications of a Nuclear-Armed Iran*, McNair Paper 69, Institute for National Strategic Studies, National Defense University, Washington, D.C 2005, σ. 18

¹³⁴ www.eneu.gr/mag/index.php/article/articleview/6493/1/3/

¹³⁵ Βλ. Yaphe S. Judith, & Charles, D. Lutes. σ. 19

Το γεγονός αυτό ενδεχομένως να προκαλεί ανησυχία, μπροστά σε μια πιθανή αλλαγή της ισορροπίας ισχύος όμως δεν αποτελεί και την μεγαλύτερη πηγή φόβου.

Ο μεγαλύτερος φόβος των Αραβικών κρατών του Κόλπου, όπως ισχυρίζονται οι ηγέτες τους, είναι η ενδεχόμενη στρατιωτική σύγκρουση μεταξύ των ΗΠΑ, του συμμάχου και εγγυητή της ασφάλειάς τους και του Ιράν, του μεγαλύτερου και ισχυρότερου γείτονα τους.¹³⁶ Αυτή η σύρραξη, που θα αποτελέσει τον τέταρτο μεγάλο περιφερειακό πόλεμο στην περιοχή από το 1980, θα θέσει σε μεγάλο κίνδυνο την ασφάλεια και την ευημερία της περιοχής. Τα κράτη του Κόλπου επομένως απεύχονται μια τέτοια εξέλιξη η οποία θα τους οδηγήσει σε μια καταστροφική εμπλοκή. Όντας από τους πιο σημαντικούς συμμάχους των ΗΠΑ στην περιοχή, αυτό που προτείνουν στις ΗΠΑ είναι να μην επιτεθούν στο Ιράν.

Στην περίπτωση όμως που τελικά δεν επικρατήσει η σύνεση, δηλαδή διπλωματική επίλυση των διαφορών, τότε οι πολιτικές ελίτ των κρατών του Κόλπου, αναγνωρίζοντας ότι είναι περισσότερο καταναλωτές παρά προμηθευτές ασφάλειας, μη έχοντας άλλη λύση, θα ταχθούν με το μέρος των ΗΠΑ, καθώς πιστεύουν ότι για την επιβίωση τους χρειάζονται έναν προστάτη εκτός της περιοχής.¹³⁷

Για τα κράτη του Κόλπου επομένως λίγη σημασία έχει αν το Ιράν θα αποκτήσει πυρηνικά όπλα, καθώς πάντοτε αποτελούσε πηγή φόβου στην περιοχή. Αυτό που προέχει λοιπόν για τα κράτη αυτά είναι όχι να εμποδίσουν την υλοποίηση του πυρηνικού προγράμματος του Ιράν, αλλά να αποτρέψουν μια ενδεχόμενη σύγκρουση του με τις ΗΠΑ.

3.3 Η στάση της Ευρώπης απέναντι στο Ιράν.

Η Ευρώπη ανέκαθεν έπαιξε σημαντικό ρόλο στο εσωτερικό της Μέσης Ανατολής και κατ' επέκταση στο Ιράν. Αντίθετα με τις ΗΠΑ ποτέ δεν διέκοψε πλήρως τις σχέσεις της, ούτε απέσυρε την παρουσία της από το Ιράν. Ακόμα και σε στιγμές όπου ανέκυπταν πολιτικά προβλήματα μεταξύ τους, πολλά κράτη-μέλη της ΕΕ συνέχιζαν να διατηρούν τις εμπορικές τους σχέσεις με το Ιράν.

Πολλές φορές, ιδίως από την δεκαετία του 1990 κι έπειτα, αναλαμβάνοντας τον ρόλο του «πυροσβέστη», η Ευρώπη, επιλέγοντας την οδό των διαπραγματεύσεων

¹³⁶ Ibid, σ. 19

¹³⁷ Ibid, σ. 19

παρουσιάστηκε ως διαμεσολαβητής μεταξύ ΗΠΑ και Ιράν για να αποσοβήσει ενδεχόμενες συγκρούσεις, οι οποίες θα είχαν μόνο καταστροφικά αποτελέσματα για τα κράτη και τα συμφέροντα τους στην περιοχή..

Κατά την διάρκεια της δεκαετίας του 1980, η Ευρώπη ακολουθώντας μια πολιτική σύμπλευσης με τις ΗΠΑ, χαρακτήριζε το Ιράν ως σοβαρή απειλή για τη σταθερότητα της περιοχής και για τα δυτικά συμφέροντα. Μάλιστα προκειμένου να το αποδυναμώσουν, οι Ευρωπαίοι, δεν δίστασαν ακόμα και να υποστηρίξουν στρατιωτικά και διπλωματικά, μαζί με τις ΗΠΑ και τους Άραβες συμμάχους, την εισβολή του Ιρακινού στρατού, τον Σεπτέμβριο του 1980, στο Ιράν.¹³⁸ Η στάση αυτή καθώς δεν έφερε τα επιθυμητά αποτελέσματα, οδήγησε τους Ευρωπαίους σε αναθεώρηση της δράσης τους.

Θέλοντας να ενισχύσει το μετριοπαθές ρεύμα του καθεστώτος και να προστατεύσει τα οικονομικά, εμπορικά και γεωπολιτικά συμφέροντα της στην περιοχή, άλλαξε ριζικά τις θέσεις και την πολιτική που ακολουθούσε μέχρι τότε. Θεωρώντας αναποτελεσματική την αμερικανική πολιτική της ανάσχεσης και του εμπάργκο κατά του Ιράν, που ισχύει από το 1984, επέλεξε την πολιτική του «κριτικού διαλόγου» από το 1992 κι έπειτα.¹³⁹ Στόχος της πολιτικής αυτής ήταν να αποσπάσει από το Ιρανικό καθεστώς το σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, την απόρριψη της τρομοκρατίας και την μη παρεμπόδιση της ειρηνευτικής διαδικασίας στην Μέση Ανατολή. Για τους Ευρωπαίους μόνο η ένταξη του Ιράν στην διεθνή κοινότητα θα μπορούσε να επιτύχει τους στόχους αυτούς.

Ιδιαίτερα μετά την εκλογή του μετριοπαθή Khatami στο αξίωμα του Προέδρου και τις απόπειρες που αυτός έκανε για να εξομαλύνει τις σχέσεις του κράτους του με την δύση, υπήρξε μια μεγαλύτερη προσέγγιση από την πλευρά της Ευρώπης. Ο «κριτικός διάλογος» έδωσε την θέση του στον «εποικοδομητικό».¹⁴⁰ Από τον Ιούνιο του 2002 και μετά οι Ευρωπαίοι ξεκίνησαν διάλογο με το Ιράν για να κλείσουν Συμφωνία Εμπορίου και Συνεργασίας, η συμφωνία αυτή εκτός από το εμπορικό είχε και πολιτικό σκέλος που σχετιζόταν με το πυρηνικό ζήτημα και τον σεβασμό των δικαιωμάτων του ανθρώπου.

Τον Οκτώβριο του 2003, στα πλαίσια υιοθέτησης διπλωματικής λύσης, η Ευρώπη και πιο συγκεκριμένα η Γαλλία, η Μεγάλη Βρετανία και η Γερμανία, μετά

¹³⁸ Βλ. Azadech Kian Thiebaut, ό.π., σ. 117

¹³⁹ Ibid, σ. 117

¹⁴⁰ Ibid, σ. 118

από σημαντικές και δύσκολες διαπραγματεύσεις με το Ιράν, έπεισαν το Ιράν να υπογράψει το Πρόσθετο Πρωτόκολλο της Συνθήκης Μη πολλαπλασιασμού των Πυρηνικών Όπλων και ακόμα πιο σημαντικό το έπεισαν να διακόψει όλες τις διαδικασίες εμπλουτισμού ουρανίου, ενώ άφησαν ανοιχτό το ενδεχόμενο να μπορέσει να αποκτήσει το Ιράν πυρηνική ενέργεια για ειρηνικούς σκοπούς. Τον Δεκέμβριο μετά την πετυχημένη πολιτική των τριών κρατών, το Ιράν υπέγραψε τελικά την Πρόσθετη Συνθήκη, επιτρέποντας έτσι στην ΙΑΕΑ να έχει μεγαλύτερη πρόσβαση στις πυρηνικές εγκαταστάσεις του Ιράν.

Οι Ευρωπαίοι, σε αντίθεση με τις ΗΠΑ, αποφάσισαν να ακολουθήσουν πολιτική μαλακής ισχύος σε μια προσπάθειά τους να αποτρέψουν μια στρατιωτική επέμβαση τύπου Ιράκ, στο Ιράν.¹⁴¹ Η Ευρωπαϊκή Ένωση αναγνωρίζει το δικαίωμα στο Ιράν να αναπτύξει, να ερευνήσει ακόμα και να χρησιμοποιήσει την πυρηνική ενέργεια για ειρηνικούς σκοπούς, κάτω βέβαια από τον απαραίτητο έλεγχο. Η ευρωπαϊκή τρόικα, ακόμα και τώρα, που το Ιράν ακολουθώντας μια σκληροπυρηνική πολιτική, έχει ξεκινήσει και πάλι τον εμπλουτισμό ουρανίου στις εγκαταστάσεις του, δεν επιδιώκει μια επιθετική λύση δηλαδή μια στρατιωτική επέμβαση στο Ιράν, αλλά αντιθέτως προσπαθεί διαμέσου της διπλωματικής οδού να συνετίσει το Ιράν και να το αποτρέψει από την χρησιμοποίηση της πυρηνικής ενέργειας για απαγορευμένους σκοπούς σύμφωνα με την Συνθήκη Μη Εξάπλωσης των πυρηνικών όπλων.

3.4 Ισραήλ - Ιράν. Η μόνιμη απειλή.

Για το Ισραήλ, η προοπτική ενός πυρηνικά εξοπλισμένου Ιράν, αποτελεί μόνιμο και καταφανέστατο κίνδυνο. Η απόλυτα εχθρική στάση του Ιράν απέναντι στο Ισραήλ, που μετράει σχεδόν 30 χρόνια και η ιδιαίτερη σχέση του με τρομοκρατικές οργανώσεις που δρουν εναντίον του έχει καταστήσει το Ιράν απειλή πρώτου βαθμού για την επιβίωση του Ισραήλ.

Μετά την πτώση του Σάχη και την άνοδο στην εξουσία του Khomeini και των Ισλαμιστών επαναστατών το 1979, οι σχέσεις των δύο κρατών άλλαξαν ριζικά. Ενώ μέχρι τότε, υπήρχε μια καλή κι εποικοδομητική σχέση λόγω των επιδέξιων και προσεκτικών χειρισμών του Σάχη, ξαφνικά το Ισραήλ έγινε η πηγή της

¹⁴¹ Βλ. Yaphe S. Judith, & Charles, D. Lutes. σ. 25

Μουσουλμανικής καταπίεσης.¹⁴² Η πάλη ενάντια στο Εβραϊκό κράτος έγινε η σημαία της Ισλαμικής επανάστασης. Η αιτία της εχθρότητας ήταν κατά κύριο λόγο η ίδρυση του Ισραηλινού κράτους στην Μέση Ανατολή, που είχε ως αποτέλεσμα την εκτόπιση των Παλαιστινίων Μουσουλμάνων από τα εδάφη τους. Το Ιράν ως ένδειξη υποστήριξης στους Παλαιστινίους, αποκήρυξε το Ισραήλ αμφιβάλλοντας για την νομιμότητά του και για το δικαίωμα του να υπάρχει στην περιοχή.

Η άποψη του Ιράν για το Ισραήλ όπως και για τις ΗΠΑ ήταν θρησκευτικά καθορισμένη ως μια πάλη μεταξύ του αδιάφθορου Ισλαμικού πολιτισμού και του βλάσφημου Σιωνιστικού δόγματος. Σε αυτή την πάλη μεταξύ του καλού και του κακού, του φωτός και του σκότους ήταν ηθική υποχρέωση η εναντίωση στην ανίερη εβραϊκή οντότητα.¹⁴³ Η απελευθέρωση της Ιερουσαλήμ δεν θεωρείτο ως υποχρέωση της Παλαιστίνης αλλά ως υποχρέωση κάθε Μουσουλμάνου.

Η Ιρανική πολιτική είχε ως στόχο όχι απλώς να επανακαθορίσει τα εδαφικά όρια στην περιοχή αλλά να εξορίσει τους Εβραίους από την Μέση Ανατολή. Καθώς τα Αραβικά καθεστώτα σταδιακά άρχισαν να αποδέχονται την νομιμότητα του Ισραήλ με τις συζητήσεις να στρέφονται πλέον μόνο στις διαστάσεις του Εβραϊκού κράτους, το Ιράν βρήκε την ευκαιρία να εκμεταλλευτεί τον κενό χώρο, υιοθετώντας μια εμπρηστική ρητορική, η οποία κατάφερε να κερδίσει την υποστήριξη διαφόρων μερών.¹⁴⁴ Χωρίς την Αραβο-Ισραηλινή σύγκρουση το Ιράν κατά πάσα πιθανότητα θα παρέμενε απομονωμένο. Ο ζήλος όμως που επέδειξε για την υπόθεση της Παλαιστίνης του επέτρεψε να συμμετάσχει στις σημαντικότερες διαβουλεύσεις μεταξύ των Αραβικών κρατών,¹⁴⁵ όπως επίσης του επέτρεψε να αναμιχθεί ενεργά στο εσωτερικό των κρατών αυτών.

Από τις πρώτες κιόλας διακηρύξεις του ο Khomeini ζητώντας από τους Μουσουλμάνους «να ετοιμαστούν για μάχη ενάντια στο Ισραήλ»,¹⁴⁶ εξέφρασε την απόλυτη εχθρότητα του προς το Εβραϊκό κράτος και έδωσε το στίγμα για το τι θα επακολουθούσε στις σχέσεις μεταξύ των δύο κρατών. Ακόμα και ο πραγματιστής Ali Rafsanjani έφτασε στο σημείο να δηλώσει ότι «η αντίσταση στο κράτος των Εβραίων είναι ιερό καθήκον κάθε μουσουλμάνου και κάθε ανθρώπου που πιστεύει

¹⁴² Βλ. Takeyh Ray, *Israel and the Politics of Terrorism*, σ. 83

¹⁴³ Ibid. σ. 84

¹⁴⁴ Ibid. σ. 86

¹⁴⁵ Ibid. σ. 86

¹⁴⁶ Ibid. σ. 84

στον Θεό».¹⁴⁷ Αυτού του είδους οι δηλώσεις άκρατου μίσους για το Ισραήλ και ανάγκης να υποστηριχθεί η Παλαιστίνη, έγιναν πλέον μέρος των καθημερινών ομιλιών των Ισλαμικών κυβερνήσεων μέχρι και τις μέρες μας, με ένα μικρό ίσως διάλλειμα την περίοδο που διατέλεσε Πρόεδρος ο μετριοπαθείς Khatami, ο οποίος θεωρούσε ότι δεν θα έπρεπε να ακολουθείται δογματική πολιτική απέναντι στο Ισραήλ καθώς προσφέρει μόνο αρνητισμό και επαχθείς οικονομικές κυρώσεις.¹⁴⁸

Ο σημερινός Πρόεδρος του Ιράν Mahmoud Ahmadinejad, με τις δηλώσεις του τύπου «το Ισραήλ πρέπει να σβηστεί από τον χάρτη» και «Η απελευθέρωση της Παλαιστίνης ισοδυναμεί με τη σωτηρία του κόσμου του Ισλάμ. Σε όλη την ιστορία, η Παλαιστίνη κατελάμβανε σημαντική θέση στον ισλαμικό κόσμο και στο διεθνές σκηνικό. Η λύτρωσή της από την κατοχή θα διαμορφώσει θετικές συνθήκες για τον ισλαμικό κόσμο. Η συμπαράστασή μας θα προσφέρει ηθική στήριξη στο παλαιστινιακό έθνος και θα το ενθαρρύνει να είναι πιο αποφασιστικό και υπομονετικό στη σημαντική και κρίσιμη μάχη που δίνει»,¹⁴⁹ φαίνεται να επιστρέφει στην σκληροπυρηνική ρητορική των πρώτων ημερών της Ισλαμικής Επανάστασης.

Το Ισραήλ, λαμβάνοντας πολύ σοβαρά υπ' όψιν τις επανειλημμένες, απειλητικές δηλώσεις του Ιρανού προέδρου Mahmoud Ahmadinejad σχετικά με το Ισραήλ και την εξαφάνισή του, και ανησυχώντας για τις προθέσεις του Ιράν ιδίως τώρα που βρίσκεται τόσο κοντά στην απόκτηση πυρηνικής ισχύος, το αντιμετωπίζει ως άμεση και καταφανή απειλή για τα ζωτικά του συμφέροντα.

Το Ισραήλ πέρα από την εχθρική στάση του Ιράν, δεν μπορεί να παραβλέψει και τις ιδιαίτερα στενές σχέσεις που διατηρεί με την Hamas και την Ισλαμική Jihad, Παλαιστινιακές οργανώσεις που λαμβάνουν την υποστήριξη και την βοήθεια του Ιράν, όπως επίσης και με την Hezbollah του Λιβάνου, την οποία δημιούργησε το ίδιο την δεκαετία του 1980,¹⁵⁰ των οποίων τα μέλη στρατολογούνται για να διαπράττουν τρομοκρατικές επιθέσεις εναντίον της Δύσης, των ΗΠΑ, των κρατών του Κόλπου και του ίδιου του Ισραήλ. Το πρόβλημα για το Ισραήλ έγκειται σε δύο γεγονότα, από την μια πλευρά, για την Ισλαμική Δημοκρατία του Ιράν, οι Παλαιστίνιοι καμικάζι αυτοκτονίας δεν είναι τρομοκράτες αλλά αγωνιστές για την ελευθερία, που αξίζουν την αμέριστη βοήθεια και υποστήριξή τους.¹⁵¹ Και από την άλλη στο γεγονός πως το

¹⁴⁷ Ibid. σ. 84

¹⁴⁸ Ibid. σ. 92

¹⁴⁹ www.bbc.co.uk/greek/worldnews/story/2005/10/051028_iran_un.shtml.

¹⁵⁰ Βλ. Takeyh Ray, *Israel and the Politics of Terrorism*, σ. 88

¹⁵¹ Βλ. Yaphe S. Judith, & Charles, D. Lutes, σ. 15

Ιράν σε μια προσπάθεια του να αντισταθμίσει την απειλή του Ισραήλ, κινητοποίησε την Σιιτική¹⁵² κοινότητα στον Λίβανο προσφέροντας της οικονομική και στρατιωτική βοήθεια. Ο Ιρανικός επαναστατικός στρατός και οι διπλωμάτες, οργανώνοντας την κοινότητα αυτή δημιούργησαν την Hezbollah, οργάνωση που επιδίδεται σε έναν μακρύ και δαπανηρό ανταρτοπόλεμο εναντίον του Ισραήλ.¹⁵³

Για τους Ισραηλινούς λοιπόν, το Ιράν μαζί με την Hezbollah του Λιβάνου, αποτελούν πραγματική απειλή, καθώς οι κάθε είδους επιθέσεις εναντίον Ισραηλινών στόχων από την Hezbollah, αποτελούν μια προέκταση της Ιρανικής απειλής. Θεωρείται έτσι, σχεδόν βέβαιο ότι το Ιράν, μόλις αναπτύξει το πυρηνικό του πρόγραμμα, είτε θα εφοδιάσει τις τρομοκρατικές οργανώσεις του Λιβάνου και της Παλαιστίνης με όπλα μαζικής καταστροφής, είτε θα προσπαθήσει να χρησιμοποιήσει το ίδιο πυρηνικά όπλα εναντίον του Ισραήλ. Η δημιουργία του πυραύλου Shahab-3 με βεληνεκές πάνω από 1.300 χιλιόμετρα, που φτάνει σε οποιοδήποτε σημείο του Ισραήλ,¹⁵⁴ έρχεται να επισφραγίσει τις ανωτέρω φοβίες.

Αντιμέτωπο λοιπόν με συνεχείς απειλές για την εθνική του ασφάλεια, το Ισραήλ πάντοτε έδινε έμφαση στην διατήρηση μιας ισχυρής και αξιόπιστης ικανότητας αποτροπής, έτσι ώστε να διασφαλίζει την επιβίωσή του. Το ενδεχόμενο απόκτησης πυρηνικών όπλων από το Ιράν, θα προκαλέσει μεγάλη ανατροπή την οποία και θα πρέπει να αντιμετωπίσει. Θα χάσει το πλεονέκτημα της μόνης πυρηνικής δύναμης. Αυτό θα έχει ως αποτέλεσμα να ανατραπεί η ισορροπία ισχύος στην περιοχή και κατ' επέκταση να αλλάξει το στρατηγικό δόγμα της αποτροπής.

Το Ισραήλ θα πρέπει λοιπόν μπροστά σε μια τέτοια εξέλιξη, για να μην βρεθεί εύαλωτο να ακολουθήσει μια στρατηγική που θα το θωρακίσει από οποιονδήποτε εξωτερικό κίνδυνο. Η διασπορά και η ισχυροποίηση των ανταποδοτικών του συστημάτων, που θα του επιτρέψουν να αντιμετωπίσει μια επιθετική ενέργεια και θα του επιτρέψουν να προβεί σε ένα επιτυχημένο δεύτερο χτύπημα αν χρειαστεί, θα

¹⁵² Στο δεύτερο μισό του 7^{ου} αιώνα, δημιουργήθηκε ένα σχίσμα στην ηγεσία του Ισλάμ, που είχε να κάνει με το θέμα διαδοχής του Μωάμεθ, το οποίο διαίρεσε τον Ισλαμικό κόσμο σε δύο αντίπαλα μέρη, τους Σίιτες και τους Σουνίτες. Οι Σουνίτες ήταν αυτοί που τελικά επικράτησαν, όμως η αντιπαράθεση των δύο μερών διατηρείται μέχρι και σήμερα σε πολύ έντονο βαθμό γεγονός που προκαλεί βαθύτατη εχθρότητα εντός του Ισλαμικού κόσμου. Οι Σουνίτες ως πλειοψηφία του μουσουλμανικού κόσμου κατέχουν και την πλειοψηφία των μουσουλμανικών χωρών, ενώ οι Σίιτες συγκεντρώνονται κυρίως στο Ιράν.

Βατικιώτης Γ. Π., *Ισλάμ και Κράτος*, Εκδόσεις Παπαζήση, β' έκδοση αναθεωρημένη, Αθήνα 2000, σ.24

¹⁵³ Βλ. Takeyh Ray, *Israel and the Politics of Terrorism*, σ. 89

¹⁵⁴ Βλ. Azadech Kian Thiebaut, ό.π., σ.125

παίξουν πρωταρχικό ρόλο στην εξισορρόπηση του κινδύνου και κατ' επέκταση σε μια επιτυχημένη στρατηγική πυρηνική αποτροπής στην περιοχή.

3.5 Οι αντιδράσεις των ΗΠΑ και οι πιθανοί κίνδυνοι από την απόκτηση πυρηνικών όπλων

Μετά την 11^η Σεπτεμβρίου και την αναπάντεχη τρομοκρατική επίθεση στο εσωτερικό των ΗΠΑ, όλο το βάρος της αμερικανικής πολιτικής έπεσε στην εξουδετέρωση των γεωπολιτικών εκείνων παραγόντων που αποτελούν απειλή, είτε βραχυχρόνια είτε μακροχρόνια, για την αμερικανική ασφάλεια και τα συμφέροντα της χώρας. Στόχος της νέας στρατηγικής είναι πλέον η διατήρηση της υπεροπλίας των ΗΠΑ και η νίκη επί της τρομοκρατίας.

Το δόγμα, της προληπτικής στρατιωτικής επίθεσης είναι πλέον γεγονός. Ο ίδιος ο πρόεδρος των ΗΠΑ το εγκαινίασε με την χαρακτηριστική δήλωσή του «Θα χτυπάμε πρώτοι όποιον μας απειλεί»,¹⁵⁵ παραμερίζοντας έτσι τον ΟΗΕ και προχωρώντας σε μονομερείς επιθέσεις όταν το επιβάλλει η κατάσταση. Η επιδίωξη των ΗΠΑ μέσα από την υιοθέτηση αυτού του δόγματος είναι να αποκτήσει και πάλι απόλυτη ασφάλεια στο εσωτερικό της, έτσι ώστε κανείς να μην είναι σε θέση να την απειλήσει.

Στις 29 Ιανουαρίου του 2002, ο Αμερικανός Πρόεδρος George Bush σε έναν λόγο του που θα μείνει στην Ιστορία ως ο παράγοντας διαμόρφωσης της εξωτερικής πολιτικής του 21ου αιώνα σε παγκόσμιο επίπεδο, δήλωσε πως το Ιράν, μαζί με το Ιράκ και την Βόρεια Κορέα, αποτελεί ένα από τα κράτη τα οποία απαρτίζουν τον περιβόητο «άξονα του κακού», ο οποίος υποθάλπει την τρομοκρατία και αποτελεί μείζονα κίνδυνο για ολόκληρο τον κόσμο. Με αυτή την δήλωση, ονοματίζονται και άρα στοχοποιούνται πλέον και επίσημα τα κράτη εκείνα, τα οποία θεωρείται πως έχουν άμεση σχέση με τρομοκρατικές οργανώσεις που δραστηριοποιούνται σε ολόκληρο τον κόσμο.

Μετά την πτώση των Ταλιμπάν στο Αφγανιστάν και του Σαντάμ Χουσεΐν στο Ιράκ, το Ιράν βρίσκεται πλέον πρώτο σε μια λίστα στόχων των ΗΠΑ.¹⁵⁶ Αν αναλογιστεί κανείς τις ιδιαίτερα εχθρικές σχέσεις του παρελθόντος των δύο κρατών,

¹⁵⁵ <http://www.in.gr/news/review2002/article>, 22/09/2002

¹⁵⁶ Λίτσας Σπύρος, *Το Ιράν στον λαβύρινθο της ασύμμετρης απειλής*, <http://www.idkaramanlis.gr/>, 22/03/2005

θα βρει πολλούς λόγους για τους οποίους το Ιράν αποτελεί τον σημαντικότερο στόχο των ΗΠΑ. Ο βασικότερος όμως λόγος για τον οποίο το Ιράν βρίσκεται στο επίκεντρο των ΗΠΑ, είναι η προσπάθεια του να αναπτύξει το δικό του πυρηνικό πρόγραμμα και κατ' επέκταση να αποκτήσει και πυρηνικά όπλα.

Ο μεγαλύτερος φόβος των ΗΠΑ σε μια τέτοια εξέλιξη δεν είναι τόσο το ενδεχόμενο χρήσης των πυρηνικών όπλων, όσο οι συνέπειες της πυρηνικοποίησης του Ιράν.¹⁵⁷ Στην περίπτωση όπου το Ιράν αναχθεί σε πυρηνική δύναμη, τότε οι ισορροπίες δυνάμεως στην Μέση Ανατολή αλλά και την Κεντρική Ασία θα μεταβληθούν και η Τεχεράνη θα αναδειχθεί σε περιφερειακή δύναμη, γύρω από την οποία ενδέχεται να συνασπιστούν όλες οι εχθρικά διακείμενες δυνάμεις προς την Δύση.¹⁵⁸

Αυτό το σενάριο προκαλεί ιδιαίτερη ανησυχία στις ΗΠΑ, καθώς υπάρχει πιθανότητα να προκύψουν, ως αλυσιδωτή αντίδραση, μια σειρά από ανεξέλεγκτες καταστάσεις οι οποίες θα μπορούσαν να οδηγήσουν σε πυρηνικό ολοκαύτωμα με οδυνηρές συνέπειες για τον πλανήτη.

Το Ιράν ποτέ δεν έκρυψε την επιθυμία του να κυριαρχήσει στην περιοχή. Οι ηγέτες του, θεωρούν μάλιστα πως δικαιωματικά του αξίζει αυτή η θέση, λόγο του παρελθόντος μεγαλείου της Περσικής αυτοκρατορίας από την μία και της γεωγραφικής του θέσης, του μεγέθους του και της δημογραφικής του εξέλιξης από την άλλη.¹⁵⁹ Για τις ΗΠΑ αυτού του είδους οι επιδιώξεις προκαλούν ιδιαίτερη ανησυχία καθώς αν το Ιράν καταστεί πυρηνική δύναμη, θα εξαπλώσει την επιρροή του στην περιοχή και θα επιβάλει την Ιρανική κυριαρχία, στηριζόμενο στην αντί-αμερικανική του στάση. Θα σχηματίσει δηλαδή έναν άξονα κρατών τα οποία θα αντιτίθενται στις πολιτικές της Δύσης και συγκεκριμένα των ΗΠΑ.¹⁶⁰ Αυτό όπως είναι φυσικό θα προκαλεί έλλειψη οποιασδήποτε μορφής συνεργασίας των δύο μερών, γεγονός που θα έχει ως αποτέλεσμα την διεθνή αστάθεια και αβεβαιότητα.

Το γεγονός ότι η Ισλαμική Δημοκρατία του Ιράν είναι ένα ιδιόμορφο, κλειστό, εχθρικό καθεστώς προς τις ΗΠΑ είναι ένας ακόμα παράγοντας που προκαλεί τόσο έντονη ανησυχία. Μετά την πτώση του Σάχη και την ίδρυση της Ισλαμικής Δημοκρατίας, οι σχέσεις των δύο χωρών έγιναν απόλυτα εχθρικές με αποτέλεσμα οι ΗΠΑ να επιθυμούν την ανατροπή του Ισλαμικού καθεστώτος. Η ενδεχόμενη

¹⁵⁷ Ντόκος Θάνος, *Πυρηνικός εφιάλτης στον Περσικό*, www.eliamep.gr, 20/04/2006

¹⁵⁸ Βλ. Λίτσας Σπύρος

¹⁵⁹ Βλ. Strain R. Frederick, *ό.π.*, σ. 21

¹⁶⁰ *Ibid*, σ. 22

απόκτηση πυρηνικής δύναμης, θα καταστήσει σχεδόν αδύνατη την ανατροπή του καθεστώ. Τα πυρηνικά όπλα είναι στοιχείο κυριαρχίας και δύναμης, επομένως θα προσδώσει κύρος στο καθεστώς εδραιώνοντας το.

Σε συνέχεια με την προηγούμενη παράμετρο, υπάρχει επίσης και ο φόβος κάποια στιγμή να έλθει στην εξουσία ένας φανατικός ηγέτης, ο οποίος αδιαφορώντας για τις συνέπειες και τους άλλους δρώντες του συστήματος, να μην διστάσει να χρησιμοποιήσει αυτά τα όπλα, είτε εναντίον του Ισραήλ, είτε εναντίον της Δύσης, για την προώθηση των όποιων στόχων του. Ένα τέτοιο ενδεχόμενο ανεξέλεγκτης δράσης, θα φέρει πάρα πολύ κοντά την πιθανότητα ενός πυρηνικού ολοκαυτώματος, με καταστροφικές συνέπειες για τον πλανήτη.

Οι ιδιαίτερες σχέσεις που έχει το Ιράν με τρομοκρατικές οργανώσεις στην περιοχή και η βοήθεια που τους παρέχει, αποτελούν ακόμα μια σοβαρή, αν όχι την σοβαρότερη πηγή ανησυχίας για τις ΗΠΑ.¹⁶¹ Ούκ ολίγες φορές, το Ιράν έχει κατηγορηθεί από την Δύση για εξαγωγή τρομοκρατίας, όχι άδικα πάντα, καθώς όντως έχει δηλώσει έμπρακτα την υποστήριξή του στην Hamas, την Ισλαμική Jihad και την Hezbollah του Λιβάνου.

Αν το Ιράν καταφέρει τελικά να διαβεί το κατώφλι των πυρηνικών, η υποστήριξη των παράνομων, μη κρατικών αυτών δρώντων μπορεί να προχωρήσει σε ανώτερο επίπεδο, εφοδιάζοντας τους με όπλα μαζικής καταστροφής. Αυτό σημαίνει ότι πλέον ο κόσμος δεν θα μιλάει απλώς για τρομοκρατία αλλά για πυρηνική τρομοκρατία με τεράστιους κινδύνους να προκύπτουν για την ασφάλεια του κόσμου και των ΗΠΑ.

Η πηγή της ανησυχίας για τους μη κρατικούς δρώντες έγκειται στην ιδιομορφία που τους χαρακτηρίζει. Οι συγκρούσεις που εμπλέκουν και μη κρατικούς δρώντες χαρακτηρίζονται από ασυμμετρία δυνατοτήτων και περιορισμό της χρήσης τους.¹⁶² Ένας μη κρατικός δρών, σε αντίθεση με ένα κράτος, δεν έχει την δυνατότητα πρόσβασης σε πολλές πηγές ούτε και την υποστήριξη της πλειοψηφίας, για τον λόγο αυτό αναγκάζεται να επιλέξει μέσα και στόχους που κρίνονται αποτρόπαια.¹⁶³ Επίσης ένας μη κρατικός δρών δεν είναι μια σαφής, ορατή απειλή, καθώς δεν δραστηριοποιείται σε συγκεκριμένο μέρος όπως ένα κράτος και ο πόλεμος εναντίον του, είναι μια πολύ δύσκολη και αβέβαιη υπόθεση.

¹⁶¹ Maloney Suzanne, *America and Iran: From Containment to Coexistence*, Brookings Policy Brief, No. 87, August 2001, σ. 2

¹⁶² Walker William, *Weapons of Mass Destruction and International Order*, Adelphi Papers, vol. 44, issue 370 2004, σ. 53

¹⁶³ *Ibid*, σ. 53

Τα όπλα μαζικής καταστροφής δεν αποτελούσαν μέχρι τώρα επιλογή των μη κρατικών δρώντων, καθώς απαιτούσαν υψηλή τεχνολογία την οποία δεν είχαν στην διάθεση τους.¹⁶⁴ Το γεγονός όμως πως ένα κράτος όπως το Ιράν, που θεωρείται ότι υποθάλλπει τρομοκρατικές οργανώσεις, θα έχει την δυνατότητα να αποκτήσει πυρηνική τεχνολογία την οποία θα μπορεί να διοχετεύσει μετά και σε παράνομες τρομοκρατικές οργανώσεις προκαλεί τεράστιες ανησυχίες στις ΗΠΑ.

Η 11η Σεπτεμβρίου μπορεί να έδειξε ότι τα όπλα μαζικής καταστροφής δεν είναι απαραίτητα για να επιφέρει κάποιος ένα τεράστιο πλήγμα, στην περίπτωση όμως που αποκτηθούν από μια τρομοκρατική ομάδα, η διαφορά θα έγκειται στο ότι το χτύπημα θα είναι πολύ μεγαλύτερο και σαφώς καταστροφικότερο.

Μετά την 11η Σεπτεμβρίου η διεθνής τρομοκρατία αποτελεί την μεγαλύτερη πρόκληση που πρέπει να καταπολεμηθεί, η απόκτηση επομένως όπλων μαζικής καταστροφής από αυτές τις ομάδες, θα καταστήσει το εσωτερικό των ΗΠΑ αλλά και τις αμερικανικές δυνάμεις στο εξωτερικό, έρμαια των προθέσεων των τρομοκρατικών οργανώσεων, καθώς οποιαδήποτε στιγμή θα μπορούσαν να προβούν σε καταστροφικές επιθέσεις. Μέσω της εμπόδισης ανάπτυξης του πυρηνικού προγράμματος του Ιράν, οι ΗΠΑ προσπαθούν να διασφαλίσουν ότι τα πυρηνικά όπλα δεν θα βρεθούν σε λάθος χέρια, σε κράτη δηλαδή που θα μπορούσαν να λειτουργήσουν ως σύνδεσμοι τρομοκρατικών οργανώσεων.

Μια άλλη ανησυχία που προκαλείται στις ΗΠΑ αλλά και στο Ισραήλ, με αποτέλεσμα να αντιτίθενται στο πρόγραμμα του Ιράν, είναι πως η απόκτηση πυρηνικής δύναμης θα επαληθεύσει την θεωρία του Domino. Εάν το Ιράν αποκτήσει πυρηνικά όπλα σε μια περιοχή που χαρακτηρίζεται από γεωπολιτική αστάθεια, πολλά άλλα κράτη, όπως η Αίγυπτος, η Συρία, η Τουρκία, η Αλγερία η Λιβύη και η Σαουδική Αραβία, στην προσπάθειά τους να το εξισορροπήσουν, θα επιδιώξουν να αποκτήσουν πυρηνική τεχνολογία μπαίνοντας έτσι σε μια αέναη κούρσα εξοπλισμών.

Αν αυτό συμβεί μέσα σε σχετικά μικρό χρονικό διάστημα η Μέση Ανατολή ενδέχεται να έχει τουλάχιστον πέντε πυρηνικές δυνάμεις, η οποίες θα κάνουν την δημιουργία και διατήρηση ενός σταθερού αποτρεπτικού συστήματος πολύ πιο περίπλοκο, εξαιτίας κυρίως της αστάθειας που επικρατεί, του ιστορικού των συγκρούσεων μεταξύ τους και τις εχθρότητας που τα διαπνέει.¹⁶⁵ Η εξάπλωση σε όλα

¹⁶⁴ Ibid, σ. 53

¹⁶⁵ Βλ. Yaphe S. Judith, & Charles, D. Lutes, Appendix C, Gerald Steinberg, *Walking the Tightrope: Israeli Options in Response to Iranian Nuclear Developments*, σ.80

αυτά τα κράτη θα έχει ως αποτέλεσμα να αυξηθεί και η πιθανότητα χρήσης τέτοιων όπλων, όπως επίσης να αυξηθεί και η πιθανότητα πυρηνικών ατυχημάτων καθώς οι απαραίτητες δικλίδες ασφαλείας θα είναι ανεπαρκείς.

Η διασπορά πυρηνικών όπλων, αποτελεί επομένως, ένα σοβαρό ζήτημα για τις ΗΠΑ το οποίο πρέπει να αντιμετωπίσουν. Όπως χαρακτηριστικά δήλωσε ο ίδιος ο Πρόεδρος Bush σε ομιλία του στο πανεπιστήμιο εθνικής άμυνας, η κυβέρνησή του είναι αποφασισμένη να αντιμετωπίσει την απειλή των όπλων μαζικής καταστροφής στη ρίζα της.¹⁶⁶ Επομένως δεν είναι διατεθειμένη να επιτρέψει μια διασπορά όπλων η οποία θα ξεκινήσει με αφορμή την πυρηνικοποίηση του Ιράν.

Οι περισσότεροι Αμερικάνοι αντιμετωπίζουν το Ιράν ως ένα κράτος το οποίο προκαλεί μια σειρά από αρνητικά και συγκλονιστικά γεγονότα, η πτώση του Σάχη, η Ισλαμική Επανάσταση και η εγκαθίδρυση της Ισλαμικής Δημοκρατίας, η κράτηση 444 ομήρων στην Αμερικανική πρεσβεία στην Τεχεράνη, οι πυρηνικές φιλοδοξίες του Ιράν, οι σχέσεις του με τρομοκρατικές οργανώσεις, είναι μόνο κάποια από τα πιο αυτά γεγονότα, τα οποία έχουν επηρεάσει αρνητικά την άποψη τους και κατ' επέκταση τον τρόπο με τον οποίο αντιμετωπίζουν το Ιράν.

Το μεγάλο αγκάθι στις σχέσεις των δύο κρατών είναι οι πυρηνικές φιλοδοξίες του Ιράν. Αν και στο ξεκίνημα της προσπάθειας οι ΗΠΑ ήταν αρωγός, στην διάρκεια του χρόνου και μετά τα συγκλονιστικά γεγονότα της αλλαγής του καθεστώτος σε θεοκρατικό και εχθρικά διακείμενο προς την Δύση, η στάση των ΗΠΑ άλλαξε ριζικά, ο φόβος και η καχυποψία επικράτησαν. Οι ΗΠΑ και κυρίως η κυβέρνηση Bush, αρνούνται στο Ιράν το δικαίωμα ανάπτυξης ενός προγράμματος πυρηνικής ενέργειας για πολιτικούς και ειρηνικούς σκοπούς καθώς διατείνονται ότι το Ιράν κρύβει το πρόγραμμα κατασκευής ατομικής βόμβας.

Ειδικά μετά την 11^η Σεπτεμβρίου, το Ιράν θεωρείται ως μια από τις μεγαλύτερες απειλές για την αμερικανική ασφάλεια αλλά και για τα συμφέροντα της χώρας, γεωπολιτικά και γεωοικονομικά, σε ευρύτερο επίπεδο την οποία πρέπει να αντιμετωπίσουν. Η στάση αυτή έχει ως συνέπεια την χάραξη μιας σκληρής πολιτικής απέναντι του, η οποία περιέχει οικονομικό “embargo”, αποκλεισμό και εκτόξευση απειλών σε επίπεδο στρατιωτικής επέμβασης από την πλευρά των ΗΠΑ. Η Δύση σε καμία περίπτωση δεν θα ήθελε, το Ιράν να ακολουθήσει το παράδειγμα της Β. Κορέας και να ενταχθεί και αυτό στην παγκόσμια πυρηνική λέσχη, κυριολεκτικώς

¹⁶⁶ «Ο Bush κατά της εξάπλωσης όπλων μαζικής καταστροφής», www.bbc.co.uk/greek/worldnews/story/2004/02/040211_bush.shtml

από το παράθυρο.¹⁶⁷ Ο φόβος δεν έγκειται απλά στις δυνατότητες που το πυρηνικοποιημένο Ιράν θα αποκτήσει αλλά στο γεγονός πως μια τέτοια εξέλιξη θα οδηγούσε ουσιαστικά σε ένα χαοτικό domino αναταράξεων και ανακατατάξεων στην ευρύτερη περιοχή, του οποίου οι συνέπειες πολύ δύσκολα θα μπορούσαν να αντιμετωπιστούν.

¹⁶⁷ Βλ. Λίτσας Σπύρος ό.π.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Σε ένα άναρχο και ανταγωνιστικό κρατικό σύστημα, η ασφάλεια ενός κράτους είναι αναγκαία προϋπόθεση της οικονομικής και πολιτικής του ευημερίας. Κάθε διακριτή κοινωνική οντότητα εξ ορισμού αξιώνει ελευθερία, δηλαδή πολιτική κυριαρχία, αυτονομία και ανεξαρτησία, απέναντι στις άλλες συλλογικές οντότητες και ιδιαίτερα απέναντι στις ισχυρές ηγεμονικές δυνάμεις.¹⁶⁸ Για να το επιτύχει αυτό, το κάθε κράτος είναι αναγκασμένο να αναζητήσει εκείνα τα μέσα τα οποία θα του κατοχυρώσουν την εθνική του ασφάλεια και ανεξαρτησία. Ανάλογα με τις περιστάσεις, την θέση του κράτους μέσα στο σύστημα, τις σχέσεις του με τα άλλα κράτη και το περιφερειακό σύστημα μέσα στο οποίο εντάσσεται, δεν αποκλείεται να οδηγηθεί ακόμα και σε ακραίες επιλογές, όπως είναι η απόκτηση πυρηνικής ενέργειας, ώστε να διασφαλίσει την επιβίωσή του.

Μια τέτοια ακραία επιλογή, όπως είναι φυσικό, προκαλεί μια σειρά από αρνητικές συνέπειες, λόγω του ότι προκαλεί αύξηση της ανασφάλειας των αντίπαλων κρατών. Αποσταθεροποίηση τοπικών ισορροπιών, αύξηση του κόστους ενδεχόμενης επίθεσης και αύξηση του ανταγωνισμού εξοπλισμών είναι μόνο μερικά από τα ζητήματα που ανακύπτουν.

Το Ιράν, προσπαθώντας εδώ και πολλές δεκαετίες να αποκτήσει πυρηνική τεχνολογία, οδηγείται με αργά αλλά σταθερά βήματα προς την υιοθέτηση της ακραίας αυτής επιλογής. Η διεθνής κοινότητα εκφράζοντας την έντονη δυσαρέσκεια της, προσπαθεί με κάθε τρόπο να αποτρέψει αυτή την εξέλιξη όχι μόνο επειδή φοβάται την ενδεχόμενη χρήση πυρηνικών όπλων από το Ιράν, αλλά και επειδή ανησυχεί για τις συνέπειες που θα έχει για το διεθνές καθεστώς μη- διασποράς των πυρηνικών όπλων.

Η Δύση προτάσσοντας μια σειρά από αρνητικές μόνο συνέπειες προσπαθεί να καταδείξει τους λόγους για τους οποίους αντιτίθεται στην επιλογή απόκτησης πυρηνικών όπλων από το Ιράν.

Αν το Ιράν καταστεί τελικά πυρηνική δύναμη, με βάση τις φιλοδοξίες του, θα επιδιώξει να εξαπλώσει την επιρροή του στην ευρύτερη περιοχή. Αυτό για τους

¹⁶⁸ Βλ. Ήφαιστος Παναγιώτης, *Οι Διεθνείς σχέσεις ως αντικείμενο επιστημονικής μελέτης στην Ελλάδα και το εξωτερικό*, ό.π., σ. 241

Δυτικούς σημαίνει πως θα προκληθεί διατάραξη της τοπικής ισορροπίας, δημιουργία ενός συνασπισμού κρατών που αντιτίθενται στην δύση και άρα αστάθεια στην περιοχή. Η άποψη αυτή στηρίζεται σε ισχυρά θεμέλια καθώς όντως θα προκύψουν αναταραχές και ανακατατάξεις, ενώ θα ισχυροποιηθεί και το αντί-Δυτικό μπλοκ της περιοχής.

Αυτή η εξέλιξη θα έχει ως αποτέλεσμα ένα Domino πυρηνικοποιήσεων στην περιοχή, καθώς κράτη που θα νιώσουν να απειλείται η ασφάλειά τους θα επιδιώξουν με την σειρά τους να γίνουν πυρηνικές δυνάμεις για να εξισορροπήσουν την δύναμη του Ιράν. Η διασπορά αυτή θα επιφέρει αστάθεια στην περιοχή και κίνδυνο να αυξηθεί η πιθανότητα χρήσης τέτοιων όπλων, εφόσον θα είναι περισσότερες οι χώρες που τα κατέχουν.

Αυτή η πυρηνική διασπορά στην ευρύτερη περιοχή, δεν θα έπρεπε απαραίτητα να σημαίνει κάτι κακό για την Δύση καθώς αν έχουν διασφαλιστεί οι συνθήκες δημιουργίας μηχανισμών αμοιβαίας αποτροπής, με εξασφαλισμένη ικανότητα δεύτερου χτυπήματος, μια τέτοια εξέλιξη θα οδηγήσει σε στρατηγική σταθερότητα.¹⁶⁹ Επομένως μέσα από μια ισορροπία τρόμου τα κράτη αυτά θα είχαν την δυνατότητα να συμβιώνουν αρμονικά και ειρηνικά, χωρίς να αποτελούν απειλή για το σύστημα. Η εξάπλωση των πυρηνικών όπλων επομένως δεν πρέπει να αντιμετωπίζεται μόνο ως κάτι επικίνδυνο, καθώς όπως και ο ίδιος ο Waltz υποστηρίζει, υπό προϋποθέσεις «τα περισσότερα μπορεί τελικά να είναι καλύτερα».¹⁷⁰

Η παρουσία των πυρηνικών όπλων, σε αντίθεση με τα συμβατικά, κάνει τα κράτη πολύ προσεχτικά στην χρήση οποιουδήποτε είδους στρατιωτικής ισχύος.¹⁷¹ Επειδή ακριβώς εγγυώνται εξαιρετικό κόστος σε αυτόν που θα επιτεθεί, μειώνεται σημαντικά η πιθανότητα χρήσης τους. Όπως μπορούμε να διαπιστώσουμε και μέσα από τα παραδείγματα της ιστορίας, μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου πολέμου, οπου τουλάχιστον τα δύο ισχυρότερα κράτη του συστήματος είχαν στην διάθεση τους πυρηνικά όπλα, δεν ξέσπασε κανένας γενικευμένος πόλεμος, ακριβώς επειδή το κόστος του ενδεχομένως θα ξεπερνούσε κατά πολύ το κόστος που ήταν διατεθειμένα τα κράτη να αντέξουν και το όφελος που τελικά θα αποκόμιζαν.

¹⁶⁹ Βλ. Πλατιάς Γ. Αθανάσιος, ό. π. σ. 194

¹⁷⁰ Βλ. Sagan D. Scott, Kenneth N. Waltz, σ. 5

¹⁷¹ Βλ. Mearsheimer J. John, *The Tragedy of Great Power Politics*, ό.π., σ. 129

Η χρήση πυρηνικών όπλων, στη περίπτωση όπου τελικά πυρηνικοποιηθούν τα κράτη της Μέσης Ανατολής, όπως διαπιστώνεται από τα παραπάνω δεν είναι τόσο πιθανή όσο η Δύση πιστεύει. Σε αντίθεση με έναν συμβατικό πόλεμο, τα εμπλεκόμενα μέρη σε έναν πυρηνικό, ρισκάρουν την απεριόριστη καταστροφή τους, καθώς οι απώλειες θα είναι τρομακτικές. Το παράδειγμα της Ινδίας με το Πακιστάν, δύο εχθρικά διακείμενων κρατών που έχουν στην κατοχή τους πυρηνικό οπλοστάσιο και που ποτέ δεν οδηγήθηκαν σε πυρηνική σύγκρουση, αποδεικνύει με τον καλύτερο τρόπο ότι τα πυρηνικά όπλα που αποκτώνται δεν είναι απαραίτητο ότι θα χρησιμοποιηθούν. Στις περισσότερες περιπτώσεις απλώς λειτουργούν ως ομπρέλα ασφαλείας για το ίδιο το κράτος, ενισχύοντας την αμυντική και αποτρεπτική του ικανότητα. Επομένως και στην περίπτωση της ευρύτερης περιοχής της Μέσης Ανατολής η απόκτηση πυρηνικών όπλων από το Ιράν και κατ' επέκταση από άλλα μικρά κράτη σχετίζεται πάνω απ' όλα με την αρχή της αυτοβοήθειας, για εξασφάλιση της επιβίωσης τους και όχι για επιθετικούς σκοπούς που θα θέσουν σε κίνδυνο την παγκόσμια ειρήνη.

Όσον αφορά στην άλλη μεγάλη ανησυχία της Δύσης ότι το Ιράν αποκτώντας πυρηνικά όπλα, θα τα χρησιμοποιήσει αργά ή γρήγορα στο Ισραήλ, υπάρχει και πάλι η αντίθετη άποψη, η οποία δεν συμμαρμίζει αυτό το σενάριο. Μελετώντας για άλλη μια φορά την εμπειρία αντίστοιχων περιπτώσεων εχθρικών διδύμων, αποδεικνύεται ότι δεν είναι απαραίτητο ένα από τα δύο μέρη να οδηγηθεί σε επίθεση. Η ΗΠΑ με την Σοβιετική Ένωση και η Κίνα με την Σοβιετική Ένωση, όλες πυρηνικές δυνάμεις και εχθρικά διακείμενες μεταξύ τους, δεν οδηγήθηκαν σε σύγκρουση, αντιθέτως η κατοχή πυρηνικών όπλων τις έκανε πολύ πιο προσεκτικές στις μεταξύ τους σχέσεις.¹⁷² Το ίδιο κατά πάσα πιθανότητα θα συμβεί και με το εχθρικό δίδυμο Ιράν-Ισραήλ. Μπορεί η εχθρότητα και η απειλές να είναι ένα μόνιμο φαινόμενο στις σχέσεις των δύο κρατών, αυτό όμως δεν σημαίνει ότι θα πάρουν το ρίσκο να οδηγηθούν σε μια πυρηνική σύγκρουση, η οποία θα επιφέρει τεράστιες καταστροφές και στα δύο. Το πιθανότερο σενάριο είναι να επικρατήσει η λογική μεταξύ τους και να οδηγηθούν σε ένα ειρηνικό *modus vivendi*.

Μια άλλη λιγότερης ίσως σημασίας παράμετρος, που παρουσιάζεται όμως ως ανησυχία για την ενδεχόμενη απόκτηση πυρηνικών όπλων από το Ιράν, η οποία παρουσιάζεται και για κάθε κράτος που δεν χαρακτηρίζεται από σταθερότητα ή

¹⁷² Βλ. Sagan D. Scott & Kenneth N. Waltz, σ. 12

υψηλό βαθμό ανάπτυξης, είναι το γεγονός ότι ελλείπει ενδεχομένως των απαραίτητων υποδομών και ασφαλιστικών δικλίδων που απαιτούνται για την διασφάλιση της σωστής και ασφαλούς λειτουργίας των πυρηνικών εγκαταστάσεων, η πιθανότητα ενός ατυχήματος ή δολιοφθοράς είναι πολύ πιθανή. Σε αυτό το σημείο έρχεται και πάλι ο αντίλογος για να ανατρέψει αυτή την ανησυχία.

Η πυρηνική τεχνολογία για κάθε κράτος που θα επιλέξει να την αποκτήσει, είναι μια περίπλοκη, χρονοβόρα διαδικασία, η οποία απαιτεί επίμονες προσπάθειες και χρήμα. Κάθε κράτος όπως το Ιράν, που θεωρεί την απόκτηση της ζωτικό συμφέρον, που αγωνίζεται εδώ και πενήντα σχεδόν χρόνια για την απόκτηση της και που η απόκτηση της θα επιτελέσει ουσιαστικές λειτουργίες για το κράτος, δεν πρόκειται να κάνει εκπτώσεις στον έλεγχο και στην συντήρηση των πυρηνικών του εγκαταστάσεων. Η λογική αλλά και η προσπάθεια όλων αυτών των χρόνων, επιτάσσει την ανάπτυξη δικλίδων ασφαλείας, όπως ηλεκτρονικούς κώδικες, ανθρώπινη αξιοπιστία, διαδικασίες αυτοκαταστροφής όπλων κ. ά.,¹⁷³ που θα διασφαλίσουν τον απόλυτο έλεγχο αλλά και την σωστή λειτουργία των συστημάτων. Διότι αν ένα κράτος αποκτήσει πυρηνική ενέργεια και κατ' επέκταση πυρηνικά όπλα τα οποία δεν μπορεί να συντηρήσει ή να διαφυλάξει, δεν θα του προσφέρουν κανένα απολύτως πλεονέκτημα, αντιθέτως θα το θέτουν συνεχώς σε κίνδυνο.

Τέλος, έναν από τους μεγαλύτερους φόβους της Δύσης αποτελεί το γεγονός πως το Ιράν με τις ιδιαίτερες σχέσεις που διατηρεί με τρομοκρατικές οργανώσεις θα συντελέσει στην πυρηνική πλέον τρομοκρατία. Το Ιράν είναι σημαντικός υποστηρικτής και παροχέας βοήθειας στην Hamas, την Ισλαμική Jihad και την Hezbollah του Λιβάνου. Δεν υπάρχει επομένως καμία εγγύηση ότι θα κρατήσει τα πυρηνικά όπλα μόνο για το κράτος του και δεν θα εφοδιάσει με πυρηνικά όπλα και αυτές τις οργανώσεις, στα πλαίσια της βοήθειας που τους παράσχει.

Ένα τόσο επικίνδυνο ενδεχόμενο, δεν φαίνεται να έχει πολλές πιθανότητες πραγματοποίησης. Οι τρομοκρατικές οργανώσεις από την φύση τους έχουν τελείως διαφορετικό σκοπό από αυτόν ενός κράτους. Η τρομοκρατία συνίσταται σε μεμονωμένα χτυπήματα, τα οποία σε μεγάλο βαθμό στρέφονται εναντίον μη στρατιωτικών στόχων και δεν συνδυάζονται άμεσα με την κατοχή εδάφους.¹⁷⁴ Επομένως σκοπός αυτών των ομάδων είναι απλώς να ετοιμάζουν νέα χτυπήματα σε επιλεγμένους από την εκάστοτε οργάνωση στόχους. Στην αντίθετη πλευρά βρίσκεται

¹⁷³ Βλ. Πλατιάς Γ. Αθανάσιος, ό. π. σ. 194

¹⁷⁴ Κολιόπουλος Κωνσταντίνος, *Θεωρία Ανταρτοπόλεμου*, Working Paper Series # 9, σ. 3

το κράτος, το οποίο ενδιαφέρεται πρωταρχικά για την επιβίωση και ασφάλειά του στο διεθνές περιβάλλον, μέσα από την ανάπτυξη αποτρεπτικών συστημάτων τα οποία δεν έχουν ως στόχο να απειλήσουν τα άλλα κράτη του συστήματος, αλλά να συντελέσουν στην θωράκιση του κράτους.

Τα πυρηνικά όπλα επομένως αν βρεθούν στην κατοχή μιας τρομοκρατικής οργάνωσης θα αποτελέσουν τεράστιο κίνδυνο διότι θα χρησιμοποιηθούν μόνο για να επιφέρουν καταστροφικά πλήγματα, ενώ αντίθετα αν βρεθούν στην κατοχή ενός κράτους θα ενδυναμώσουν την αποτρεπτική του ισχύ και άρα την ασφάλειά του.

Το Ιράν ως κυρίαρχο κράτος που επιδιώκει την διατήρηση της επιβίωσης και της ανεξαρτησίας του, δεν πρόκειται να λειτουργήσει απερίσκεπτα σε αυτό το ζήτημα. Αντιλαμβανόμενο την ισχύ που προσφέρει ένα πυρηνικό όπλο στα χέρια ενός δρώντα, κρατικού ή μη μέσα στο σύστημα, δεν πρόκειται να είναι αυτό που θα εφοδιάσει με πυρηνικά όπλα τρομοκρατικές οργανώσεις. Η κατοχή πυρηνικών όπλων αδιαμφισβήτητα προσφέρει σημαντικά πλεονεκτήματα στο κράτος που τα κατέχει, αν λοιπόν το ίδιο το κράτος τα προσφέρει σε τέτοιου είδους οργανώσεις, θα ακυρώσει από μόνο του κάθε πλεονέκτημα που θα κατείχε. Από φόβο και μόνο μήπως κάποια στιγμή οι οργανώσεις αυτές, αποκτώντας τεράστια δύναμη, στραφούν ακόμα και εναντίον του, δεν πρόκειται να υποπέσει σε ένα τέτοιο σφάλμα.

Αναμφισβήτητα η προοπτική πυρηνικοποίησης του Ιράν, ενέχει ορισμένους σημαντικούς κινδύνους, οι οποίοι δικαιολογούν την έντονη αντίδραση της Δύσης. Η αποσταθεροποίηση που θα προκληθεί αρχικά τουλάχιστον, αποτελεί ένα πολύ σημαντικό ζήτημα το οποίο θα δημιουργήσει αρκετά προβλήματα σε διεθνές και περιφερειακό επίπεδο. Όμως υπό ορισμένες προϋποθέσεις όλα τα προβλήματα που ενδέχεται να προκύψουν, μπορούν να εξομαλυνθούν.

Το Ιράν ως κυρίαρχο κράτος που επιδιώκει πάνω απ' όλα την ασφάλεια και την ανεξαρτησία του, αναμένεται να αντιδράσει όπως ακριβώς αντέδρασαν και τα υπόλοιπα πυρηνικά εξοπλισμένα κράτη. Το βασικό κίνητρο για την Ιρανική ηγεσία είναι η ασφάλεια του κράτους και η αποτροπή οποιασδήποτε απειλητικής ενέργειας εναντίον του.

Το μεγαλύτερο ενδεχομένως λάθος που κάνει η Δύση και κυρίως οι ΗΠΑ είναι ότι αντιμετωπίζουν το Ιράν ως κάτι διαφορετικό, ως μια απειλή, ως κίνδυνο για το διεθνές σύστημα. Δεν προσπαθούν να το προσεγγίσουν και να κατανοήσουν την διαφορετικότητά του, ώστε να αντιληφθούν την θέση του και να εισέλθουν με αργά

και σταθερά βήματα σε έναν εποικοδομητικό διάλογο από τον οποίο όλοι θα βγουν κερδισμένοι.

Η ανάπτυξη πυρηνικού προγράμματος για ειρηνικούς σκοπούς είναι ένα νόμιμο δικαίωμα του Ιράν, από το οποίο δεν πρόκειται ποτέ να παραιτηθεί, «το έθνος θα υπερασπιστεί τα δικαιώματά του μέχρις εσχάτων» δήλωνε ο πρόεδρος του Ιράν. Αυτή η προσκόλληση στο δικαίωμα πυρηνικοποίησης γίνεται ακόμα εντονότερη όσο αισθάνεται ότι απειλείται από εξωτερικούς παράγοντες.

Η βασική μέριμνα της Δύσης θα έπρεπε να κινείται λοιπόν στο πως θα δημιουργήσει τις προϋποθέσεις εκείνες που απαιτούνται για έναν εποικοδομητικό διάλογο, συνεργασία και ειρηνική συμβίωση. Η απομόνωση του Ιράν δεν μπορεί παρά να οδηγήσει σε αδιέξοδο. Σκοπός της διεθνούς κοινότητας πρέπει να είναι να ωθήσει το Ιράν να μεταβληθεί σε δύναμη σταθερότητας στην περιοχή. Κανείς δεν μπορεί να αμφισβητήσει ότι το εγχείρημα αυτό είναι πάρα πολύ δύσκολο, δεν είναι όμως ακατόρθωτο. Ένα τόσο φιλόδοξο εγχείρημα μπορεί να επιτευχθεί μόνο με την ένταξη του Ιράν στη διεθνή κοινότητα, την ενίσχυση του μετριοπαθούς ρεύματος του καθεστώτος, την ομαλοποίηση την Ιρανό-αμερικανικών σχέσεων και τον σεβασμό της Ισλαμικής του ταυτότητας. Μια βίαιη επέμβαση στο εσωτερικό ενός κυρίαρχου κράτους, όπως πολλοί επιδιώκουν στην περίπτωση του Ιράν, όχι μόνο δεν θα επιφέρει τα επιθυμητά αποτελέσματα, της σταθερότητας και ασφάλειας στην περιοχή, αλλά θα αντίκειται και στην θεμελιώδη αρχή του Διεθνούς Δικαίου για τη μη επέμβαση στο εσωτερικό των κρατών από ξένες δυνάμεις.

Στο άναρχο διεθνές σύστημα κάθε κράτος, με βάση το εθνικό του συμφέρον, τους σκοπούς και τις επιδιώξεις του, είναι σε θέση να αποφασίζει για την απόκτηση των μέσων εκείνων, με τα οποία θα ενισχύσει την επικράτεια του και τα οποία κρίνει ότι θα του προσφέρουν ασφάλεια και απόκτηση ισχύος. Κανένα άλλο κράτος ή οργανισμός δεν θα πρέπει να παρεμβαίνει με απειλητικό τρόπο και να δημιουργεί εμπόδια σε θέματα που αφορούν την ασφάλεια και την θωράκιση του κάθε κράτους. Το Ιράν έκρινε, όπως και τόσες άλλες χώρες στο παρελθόν, ότι η πυρηνική ενέργεια, είναι απαραίτητη για την εξασφάλιση της επιβίωσης του και της αποτρεπτικής του ικανότητας. Αυτή η επιδίωξη αποτελεί ένα νόμιμο δικαίωμα του Ιράν από το οποίο δεν πρόκειται να παραιτηθεί, γι' αυτό συνετό θα ήταν τα άλλα κράτη να αποδεχθούν την προσπάθεια του, εφόσον αυτή κινείται σε ειρηνικά πλαίσια, και να μην το αντιμετωπίζουν ως απειλή.

Ο κόσμος άντεξε το βάρος πυρηνικών δυνάμεων όπως ΗΠΑ, Ρωσία, Γαλλία, Μεγάλη Βρετανία, Ινδία, Πακιστάν και Βόρεια Κορέα. Ένα πυρηνικό ολοκαύτωμα αποφευχθεί επιτυχώς εδώ και πενήντα χρόνια, παρόλο που πολλές φορές η εύθραυστη ισορροπία απειλήθηκε. Εφόσον λοιπόν τόσα άλλα πυρηνικά κράτη ενσωματώθηκαν αρμονικά στο σύστημα γιατί να μην τα καταφέρει και το Ιράν;

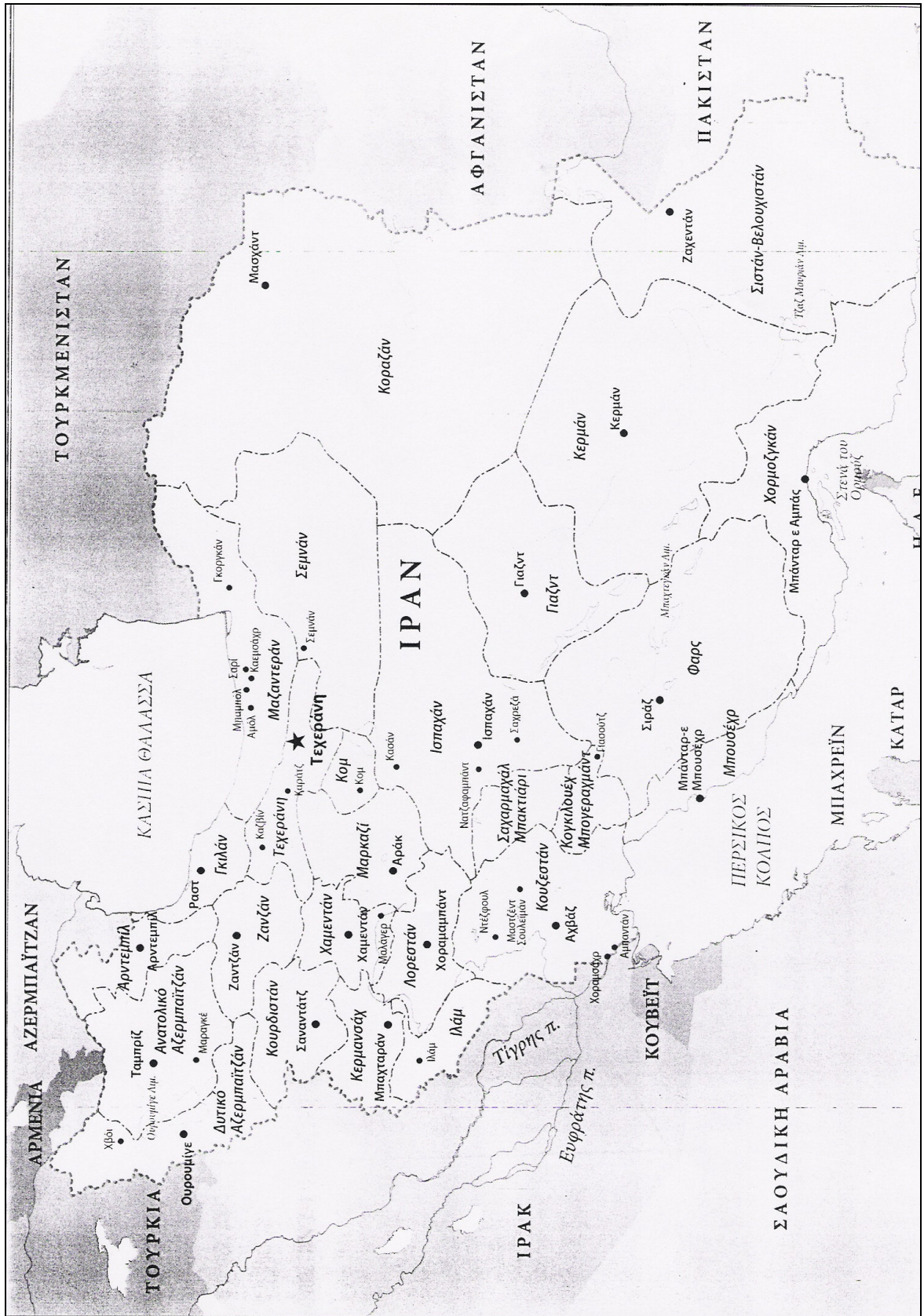
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α

ΤΟ ΙΡΑΝ ΜΕ ΜΙΑ ΜΑΤΙΑ

Πολίτευμα	Ισλαμική Δημοκρατία του Ιράν, Θεοκρατική δημοκρατία
Πρωτεύουσα	Τεχεράνη
Γεωγραφία	Το Ιράν βρίσκεται στην Μέση Ανατολή. Συνορεύει με τον κόλπο του Ομάν, τον Περσικό Κόλπο, την Κασπία Θάλασσα, το Ιράκ και το Πακιστάν
Πληθυσμός	Το Ιράν έχει 68,278,826 κατοίκους. Μέσος όρος ζωής 69.35 χρόνια. Ποσοστό εγγράμματων 79,4%. Πέρσες 51%, Αζέροι 24%, Γιλάκοι και Μαζανταράνοι 8%, Κούρδοι 7%, Άραβες 3%, Λούροι 2%, Μπαλόχοι 2%, Τουρκμάνοι 2%, άλλοι 1%.
Θρήσκευμα	Σίτες Μουσουλμάνοι 89%, Σουνίτες Μουσουλμάνοι 10%, Ζωροαστριστες, Εβραίοι, Χριστιανοί 1%
Εθνική εορτή	1 Απριλίου 1979 (Κήρυξη Ισλαμικής Δημοκρατίας του Ιράν)
Φυσικός πλούτος	Πετρέλαιο, φυσικό αέριο, κάρβουνο, χρώμιο, χαλκός, σιδηρομεταλλεύματα, μολύβι, μαγνήσιο, ψευδάργυρος. Στρατηγική τοποθεσία στον Περσικό Κόλπο και το στενό του Χορμούζ, ζωτικά θαλάσσια μονοπάτια για μεταφορά ακατέργαστου πετρελαίου.
Οικονομία	30% γεωργία, 25% βιομηχανία, 45% υπηρεσίες. 40% του πληθυσμού κάτω από το όριο της φτώχειας. 21 εκατ άτομα εργατικό δυναμικό. Ποσοστό ανεργίας 16,3% Παραγωγή 3.804 εκατ βαρέλια πετρελαίου την ημέρα Εξαγωγή προϊόντα, πετρέλαιο 85%, χαλιά, φρούτα και καρπούς, σίδηρο και ατσάλι, χημικά Εξωτερικό χρέος \$8,7 δις

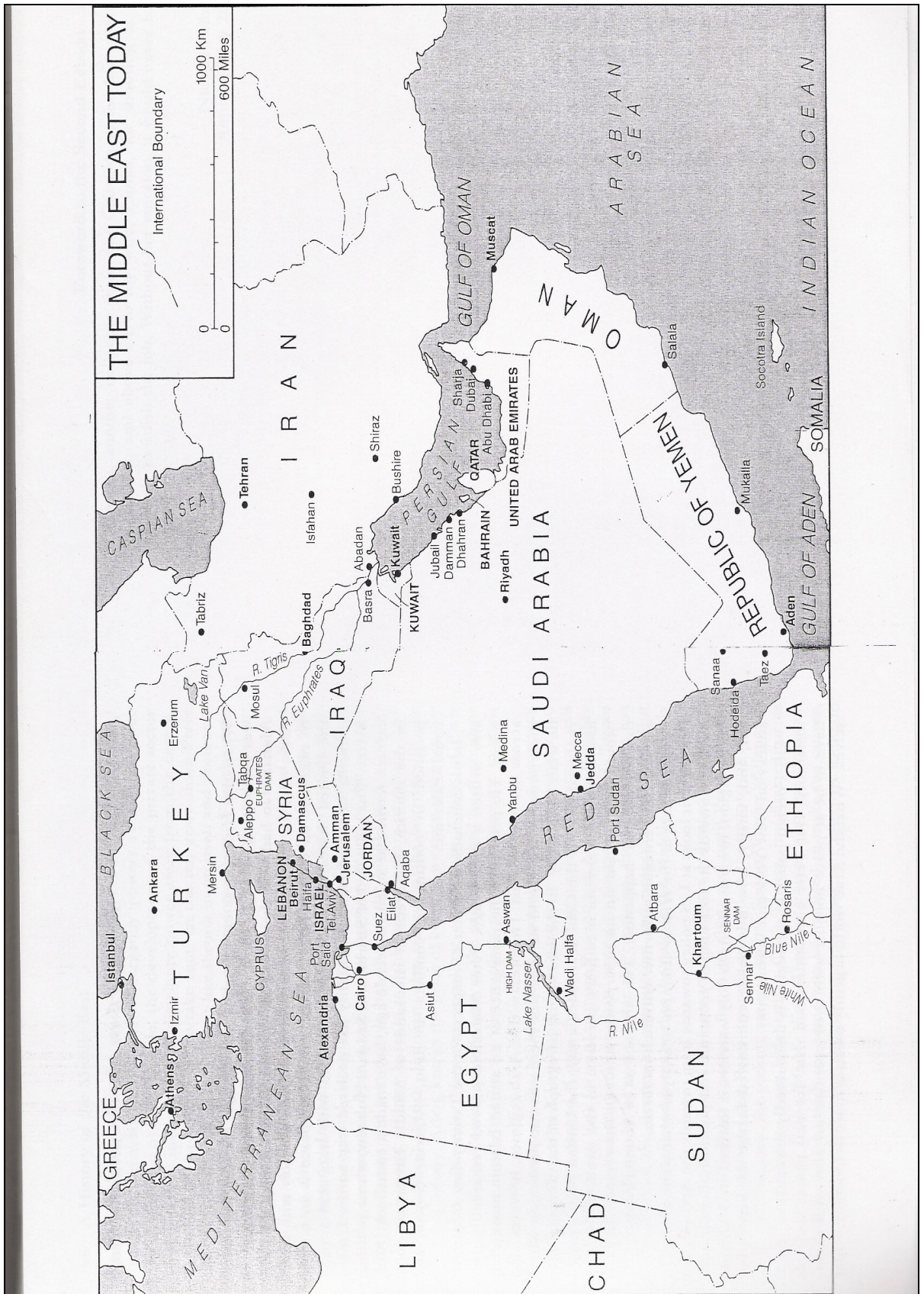
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β

ΧΑΡΤΗΣ ΤΟΥ ΙΡΑΝ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Γ

ΧΑΡΤΗΣ ΜΕΣΗΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία

1. Azadech Kian Thiebaut, *Η Ισλαμική Δημοκρατία του Ιράν*, Εκδόσεις Κριτική, Αθήνα, Μάρτιος 2006
2. Begg David, *Εισαγωγή στην οικονομική*, Τόμος Α', εκδόσεις Κριτική, Αθήνα 1998
3. Bull Hedley, *Η άναρχη κοινωνία : Μελέτη της τάξης στην παγκόσμια πολιτική*, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα, 2001
4. Freedman Lawrence, *The evolution of nuclear strategy*, London: Macmillan 1989
5. Gerner, J. Deborah & Jillian Schwedler, *Understanding the Contemporary Middle East*, second edition, Lynne Rienner Publishers, Inc. 2004
6. Gilpin Robert, *Πόλεμος και αλλαγή Στη Διεθνή Πολιτική*, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα, 2004
7. Grieco M. Joseph, *Anarchy and the limits of cooperation: a realist critique of the newest liberal institutionalism*, International organization 42, 3, Summer 1998
8. Heuser Beatrice, *The Bomb :In their historical, strategic and ethical context*, London : Longman, 2000
9. Hobbes Thomas, *Leviathan*, edited by Richard Tuck, Cambridge University Press, 1996
10. Hunter T. Shreen, *Iran after Khomeini*, New York : Praeger 1992
11. Huntington Samuel, "The Lonely Super Power ", *Foreign Affairs*, 78:2, March – April 1999, pp.
12. Jackson Robert, και Georg Sorensen, *Θεωρία και μεθοδολογία των Διεθνών σχέσεων, Η σύγχρονη συζήτηση*, Μετάφραση Χαράλαμπος Κωνσταντινίδης, Gutenberg, Αθήνα, Ιανουάριος 2006
13. Ifestos Panagiotis, *Nuclear Strategy and European Security Dilemmas. Towards an Autonomous European Defense System? Aldershot: Gower*
14. Maloney Suzanne, *America and Iran: From Containment to Coexistence*, Brookings Policy Brief, No. 87, August 2001
15. Mansfield, Peter, *A History Of the Middle East, Revised and Updating by Nicolas Pelham*, Penguin Group, London, 2003, second edition
16. Mansfield Peter, *A History Of the Middle East*, Penguin Group, London, second edition 2003
17. Marc Ferro, *Το Σοκ του Ισλάμ 18^{ος}-21^{ος} αιώνας*, Μετάφραση Λία Βουτσοπούλου, Εκδόσεις Αλεξάνδρεια, Νοέμβριος 2006
18. Mayer C. Charles, *National Security to Nationalist Myth: Why Iran Wants Nuclear Weapon*, naval Postgraduate School, Monterey California, September 2004
19. Mearsheimer J. John, "The false promise of International Institutions", *International Security*, Winter 1994/95 (vol. 19, No 3), pp. 5-49
20. Mearsheimer J. John, *The Tragedy of Great Power Politics*, W. W. Norton & Company, New York 2001
21. Morgenthau J. Hans, *Politics Among Nations: The struggle for power and peace*, New York : Knopf, 1967

22. Quillen Chris, *Iranian Nuclear Weapons Policy: Past, Present and Possible Future*, Middle East Review of International Affairs, MERIA, Journal, Volume 6, No. 2, June 2002
23. Sagan D. Scott, Kenneth N. Waltz, *The spread of nuclear weapons: a debate renewed*, W.W. Norton & Company, Inc, New York, 2003
24. Stephen Van Evera, *Εισαγωγή στη μεθοδολογία της πολιτικής επιστήμης*, Εκδόσεις Ποιότητα, Β' έκδοση, Αθήνα 2001
25. Strain R., Frederic Lieutenant Colonel, US Air Force, "Discerning Iran's Nuclear strategy: An examination of motivations, strategic culture and Rationality", Air War College, Air University, Maxwell Air Force Base, Alabama, 15 April 1996
26. Takeyh Ray, *Iran, Israel and the Politics of Terrorism*, Survival, vol. 48 no 4, Winter 2006-07, pp. 83-96
27. Takeyh Ray, *Iran Builds the Bomb*, Survival, vol. 46, no.4, Winter 2004-05, pp. 51-64
28. Walker William, *Weapons of Mass Destruction and International Order*, Adelphi Papers, vol. 44, issue 370 2004
29. Waltz N. Kenneth, *Theory of International Politics*, Boston, Mass: McGraw-Hill, 1979
30. Waltz N. Kenneth, *The emerging structure of International Politics*, International Security, Vol. 18, no 2, Fall, 1993, pp. 44-79
31. Wight Martin, *Διεθνής Θεωρία, Τα Τρία Ρεύματα Σκέψης*, Εκδόσεις Ποιότητα, Δεύτερη έκδοση, Αθήνα 2003
32. Yaphe S. Judith and Charles D. Lutes, *Reassessing the Implications of a Nuclear-Armed Iran*, Appendix A, Albright David, *Timeline of Iran's Path to Nuclear Weapons*, McNair Paper 69, Institute for National Strategic Studies, National Defense University, Washington, D. C., 2005

Ελληνική Βιβλιογραφία

33. Βαληνάκης Γ. Γιάννης και Κωνσταντίνα Ε. Μπότσιου , *Διεθνείς σχέσεις και στρατηγική στην πυρηνική εποχή*, Εκδόσεις Παρατηρητής, Θεσ/νίκη, 2000
34. Βαληνάκης Γιάννης, *Εισαγωγή στην πυρηνική στρατηγική*, Εκδόσεις Παρατηρητής, Θεσ/νίκη 1987
35. Βατικιώτης Γ. Π., *Ισλάμ και Κράτος*, Εκδόσεις Παπαζήση, β' έκδοση αναθεωρημένη, Αθήνα 2000
36. Ήφαιστος, Παναγιώτης, *Ιστορία, Θεωρία και Πολιτική φιλοσοφία των Διεθνών Σχέσεων*, Εκδόσεις Ποιότητα, Δ' έκδοση, Αθήνα 1999
37. Ήφαιστος Παναγιώτης, *Οι Διεθνείς σχέσεις ως αντικείμενο επιστημονική μελέτης στην Ελλάδα και το εξωτερικό*, γ, έκδοση, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα, 2003
38. Ήφαιστος Παναγιώτης, *Ο Πόλεμος και τα αίτια του, τα πολλά πρόσωπα του ηγεμονισμού και της τρομοκρατίας*, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα 2002
39. Κολιόπουλος Κωνσταντίνος, *Θεωρία Ανταρτοπόλεμου*, Working Paper Series # 9
40. Κονδύλης, Παναγιώτης, *Θεωρία του Πολέμου*, Εκδόσεις Θεμέλιο, Αθήνα 1999
41. Κουσκουβέλης Ηλίας, *Θεωρία Διεθνών σχέσεων : Αποτροπή και πυρηνική στρατηγική στον ψυχρό πόλεμο*, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα 2000
42. Κούτσης Σ. Αλέξανδρος, *Μέση Ανατολή, Διεθνείς σχέσεις και πολιτική ανάπτυξη*, Εκδόσεις Παπαζήσης, Αθήνα 1992

43. Κώνστας Δημήτρης και Κωνσταντίνος Αρβανιτόπουλος,, *Διεθνείς Σχέσεις: Συνέχεια και Μεταβολή*, γ' έκδοση, Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, Αθήνα 2002
44. Κώνστας Δημήτρης, *Θεωρία και μεθοδολογία των Διεθνών Σχέσεων*, Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα 1983
45. Λίτσα Σπύρος, *το Ιράν στον λαβύρινθο της ασύμμετρης απειλής*, <http://www.idkaramanlis.gr/>, 22/03/2005
46. Ντόκος Θάνος, *Πυρηνικός εφιάλτης στον Περσικό*, www.eliamep.gr, 20/04/2006
47. Πλατιάς Γ. Αθανάσιος, *Το Νέο Διεθνές Σύστημα, Ρεαλιστική προσέγγιση Διεθνών Σχέσεων*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 1995
48. Πλατιάς Γ. Αθανάσιος, *Το Πυρηνικό Πρόγραμμα της Τουρκίας*, Ελληνικά Αμυντικά προβλήματα, επιμ. Βαληνάκης Γιάννης, Κίτσος Πάρις, Εκδόσεις Παπαζήσης, Αθήνα 1986

Ηλεκτρονικές πηγές που χρησιμοποιήθηκαν

49. <http://exandas.ert.gr/>
50. <http://news.bbc.co.uk/>
51. www.bbc.co.uk/greek1
52. www.geocities.com/
53. www.idis.gr/
54. [www.idkaramanlis.](http://www.idkaramanlis)
55. www.in.gr/news
56. www.ene.gr
57. www.minpress.gr/minpress/scriptpage
58. www.economist.com
59. www.armscontrol.org